

Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет міжнародних відносин
Кафедра міжнародної інформації

А. О. Бояр

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ

IPR
Монографія

Редакційно-видавничий відділ “Вежа”
Волинського національного університету
імені Лесі Українки
Луцьк – 2007

УДК 347.77/78
ББК 67.9 (4 УКР)
Б 86

*Рекомендовано до друку вченою радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 3 від 25/10/2007 р.)*

Рецензенти:

Хорольський Р. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного права та державного права зарубіжних країн Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого;

Савчук П. – кандидат технічних наук, директор Волинського центру передачі новітніх технологій;

Кужель Е. – патентний повірений України у Волинській області

Бояр А. О.

Б 86 Інтелектуальна власність: Моногр.– Луцьк: РВВ “Вежа” Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007.– 164 с.

ISBN 978-966-600-305-1

У книзі аналізується поняття інтелектуальної власності та його співвідношення з рядом суміжних категорій, значення інтелектуальної власності для суспільства й історичні аспекти формування її правової охорони. Акцентується увага на базових принципах, суб'єктах та об'єктах, законодавчому й інституційному забезпеченні функціонування системи охорони прав інтелектуальної власності в Україні. Розглядаються порядок та особливості правової охорони різних категорій об'єктів права інтелектуальної власності. Особлива увага приділяється механізмам комерціалізації і захисту прав інтелектуальної власності.

Для науковців, аспірантів та студентів вищих навчальних закладів, які вивчають курс “Інтелектуальна власність”, а також для всіх тих, кого цікавлять механізми охорони прав інтелектуальної власності й можливості реалізації та захисту цих прав в Україні.

УДК 347.77/78
ББК 67.9 (4 УКР)

ISBN 978-966-600-305-1

© Бояр А. О., 2007

© Гончарова В. О. (обкладинка), 2007

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
РОЗДІЛ 1. Інтелектуальна власність: зміст, значення та еволюція права	
1.1. Зміст категорії “інтелектуальна власність”	7
1.2. Суспільне значення інтелектуальної власності	13
1.3. Еволюція інтелектуальної власності як права	17
РОЗДІЛ 2. Система охорони прав інтелектуальної власності України	
2.1. Суть, мета та принципи правової охорони інтелектуальної власності	23
2.2. Об’єкти права інтелектуальної власності.....	26
2.3. Суб’єкти права інтелектуальної власності.....	31
2.4. Законодавство України про інтелектуальну власність... 33	
2.5. Інституційна структура системи охорони прав інтелектуальної власності	38
РОЗДІЛ 3. Особливості охорони різних категорій об’єктів права інтелектуальної власності	
3.1. Охорона прав на об’єкти промислової власності	46
3.2. Особливості охорони нетрадиційних об’єктів права інтелектуальної власності	65
3.3. Охорона авторського права і суміжних прав	74
3.4. Охорона прав інтелектуальної власності українських фізичних і юридичних осіб за кордоном... 82	
РОЗДІЛ 4. Економіка інтелектуальної власності	
4.1. Інтелектуальна власність як економічна категорія.....	87
4.2. Комерціалізація прав інтелектуальної власності	90
4.3. Оцінка вартості прав інтелектуальної власності	98

РОЗДІЛ 5. *Захист прав інтелектуальної власності*

5.1. Зміст та значення захисту прав інтелектуальної власності	104
5.2. Дії, що визнаються порушенням прав інтелектуальної власності.....	106
5.3. Форми, порядки та способи захисту прав інтелектуальної власності.....	110
ПІСЛЯМОВА	123
ЛІТЕРАТУРА	127
ДОДАТКИ	130

ПЕРЕДМОВА

Унаслідок всебічної інтелектуалізації світової економіки проблема охорони прав інтелектуальної власності стає більш актуальною, набуває політичного забарвлення і постає складовою частиною національної безпеки держави. Від того, наскільки ефективно функціонує система правової охорони інтелектуальної власності в Україні, залежить міцність інноваційної моделі розвитку економіки нашої держави, її конкурентоспроможність і місце у світовій економіці. А від цього, у свою чергу, – перспективи залучення в економіку держави інвестицій, створення робочих місць у нових галузях, які визначають обличчя світової економіки XXI ст. – економіки, що базується на знаннях.

Формування ефективної системи охорони прав інтелектуальної власності є важливим у політичному аспекті. Для вступу України до СОТ та ЄС необхідно змінити національне законодавство з інтелектуальної власності відповідно до Угоди СОТ про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS), норм інших міжнародних договорів з інтелектуальної власності, до яких приєдналася Україна, а також до правових норм ЄС. Саме тому національне законодавство з інтелектуальної власності постійно змінюється і доповнюється, розвивається і удосконалюється.

Мета цієї книги дуалістична. По-перше, у доступній формі ознайомити читачів з основними аспектами правової охорони інтелектуальної власності в Україні, можливостями комерціалізації та захисту її прав. Оскільки саме недостатня поінформованість громадян щодо цієї проблематики є основною причиною неефективної реалізації ними своїх прав інтелектуальної власності. І, по-друге, активізувати наукову дискусію навколо проблем інтелектуальної власності.

Зокрема дискусійними є питання щодо розуміння категорії “інтелектуальна власність” та її співвідношення з рядом суміжних категорій. Обговоренню цих питань присвячений перший параграф книги. У *першому розділі* розкриваються також зв'язки

інтелектуальної власності з різними сферами життя суспільства та акцентується на основних етапах розвитку інтелектуальної власності як права.

У розділі 2 синтезовано суть, мету та принципи правової охорони інтелектуальної власності в Україні (параграф 2.1) та розкрито базові підсистеми системи охорони прав інтелектуальної власності у нашій державі, а саме: об'єктно-суб'єктна (компонентна), законодавча та інституційна (параграфи 2.2, 2.3, 2.4 та 2.5). Відособлено розглянуто систему захисту прав інтелектуальної власності (розділ 5).

Третій розділ присвячений особливостям правової охорони різних категорій об'єктів права інтелектуальної власності. Матеріал структуровано відповідно до традиційного групування об'єктів на три групи: об'єкти промислової власності (винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки, зазначення походження товарів і фірмові найменування), нетрадиційні об'єкти права інтелектуальної власності (сорти рослин, породи тварин, топографії інтегральних мікросхем, наукові відкриття, комерційні таємниці та раціоналізаторські пропозиції) та об'єкти авторського права і суміжних прав (літературні і художні твори, комп'ютерні програми, бази даних, виконання творів, фонограми і відеограми та передачі організацій мовлення).

У роботі пропонується авторське бачення місця та ролі інтелектуальної власності в економічному житті суспільства (параграф 4.1), узагальнюються існуючі способи комерціалізації (отримання прибутку) та підходи до оцінки прав інтелектуальної власності (параграфи 4.2 і 4.3). Адже саме у нереалізованих можливостях перетворення прав інтелектуальної власності в економічну цінність міститься значний потенціал додаткового економічного зростання нашої держави, її інноваційного розвитку.

Наведені у виданні матеріали базуються насамперед на законодавстві України, чинному станом на 1 вересня 2007 р., а також особистих спостереженнях (висновках) автора та існуючому вітчизняному науковому доробку у сфері інтелектуальної власності.

РОЗДІЛ 1

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ:

ЗМІСТ, ЗНАЧЕННЯ ТА ЕВОЛЮЦІЯ ПРАВА

1.1. Зміст категорії “інтелектуальна власність”

На сьогодні словосполучення “інтелектуальна власність” надійно увійшло у лексикон українського суспільства. Проте незважаючи на формування цілої системи права у сфері інтелектуальної власності, у наукових колах і донині існують розбіжності щодо змістового наповнення цієї категорії. Що ж таке інтелектуальна власність? Як співвідносяться творча та інтелектуальна діяльність? Який взаємозв'язок між інтелектуальною і традиційною (класичною матеріальною) власністю? Спробуємо дати відповіді на ці та інші запитання, опираючись на первинне значення базових і суміжних з ними категорій, логіко-структурний підхід та усталену практику.

Одне з базових понять, закладених у категорію “інтелектуальна власність” – “інтелект”. *Інтелект* (з лат. *intellect*) – це розум, здатність людини думати, мислити, глузд, тям, мозок, голова¹. Під “*власністю*” з правової точки зору розуміють можливість володіти (використовувати і розпоряджатись) певним об'єктом, який і є об'єктом власності. Такий об'єкт є результатом певної діяльності: людської праці (здебільшого) або об'єктивних природних процесів.

Результати людської діяльності (праці) можна розділити на первинні і вторинні. До первинних слід зарахувати ідеї, думки, задуми, проекти, тобто безпосередні результати інтелектуальної

¹ Сліпушко О. М. Тлумачний словник чужомовних слів в українській мові. Правопис. Граматика.– К.: Криниця, 1999.

(розумової)² діяльності людини. До вторинних – матеріально реалізовані думки, ідеї тощо, які і є об'єктами власності у традиційному розумінні (наприклад, автомобіль, зубна паста, книга, картина, будинок тощо). Матеріальний об'єкт можна мати й утримувати, тобто встановити над ним фізичне панування, чого не можна сказати про результати інтелектуальної діяльності. Таким чином, саме первинні результати людської діяльності і є *об'єктами інтелектуальної власності*, а сама *інтелектуальна власність* розуміється як первинний результат інтелектуальної діяльності людини.

До понять і категорій, які не можна оминати, коли йдеться про інтелектуальну власність, і з якими остання тісно взаємопов'язана, належать “творчість”, “творча діяльність”, “право інтелектуальної власності”, “об'єкт права інтелектуальної власності”, “промислова власність” тощо.

Досить часто поняття *інтелектуальна діяльність* і *творча діяльність (творчість)*³ вживаються як однозначні. Проте слід розрізняти творчість та інтелектуальну діяльність, що мають свої особливості та відмінності.

Конституція України у ст. 41 проголошує: „Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності”. Отже, у Конституції України розрізняється інтелектуальна діяльність і творча діяльність.

Будь-яка творча діяльність за своєю суттю є інтелектуальною. *Творча діяльність* – це цілеспрямована інтелектуальна діяльність людини, результатом якої є щось якісно нове, що вирізняється неповторністю, оригінальністю і суспільно-історичною унікальністю. Творчість (як і інтелектуальна діяльність) властива лише людині, адже свідомо творити може лише вона. Результат творчої діяльності має бути новим, оригінальним, він

² У подальшому викладі матеріалу терміни “інтелектуальний” і “розумовий” слід розуміти як синоніми.

³ У подальшому викладі матеріалу терміни “творча діяльність” і “творчість” слід розуміти як синоніми.

не може бути повторенням уже відомого. Творчість властива людині у будь-якій сфері її діяльності⁴.

За своїм змістом творча діяльність – поняття ширше, ніж інтелектуальна діяльність. Творчість базується не лише на певному наборі знань, умінь та здатностей їх використовувати (що є ключовими ознаками інтелектуальної діяльності), а й на відчуттях, зокрема почутті гармонії, краси, смаку тощо. Одночасно результатів творчої діяльності значно менше, ніж результатів інтелектуальної діяльності. Адже не усі результати інтелектуальної діяльності є новими, оригінальними та унікальними. А оскільки саме ці ознаки лежать в основі надання результатам інтелектуальної діяльності правової охорони⁵, то можна стверджувати, що фактично усі результати творчої діяльності підлягають правовій охороні як інтелектуальна власність.

Традиційно виділяють *два види творчості* – художню і технічну. Результатом художньої творчості є твори (літературні, музичні, художні тощо), технічної – організаційно-технічні рішення (винаходи, корисні моделі, раціоналізаторські пропозиції).

Результати художньої творчості використовуються в гуманітарній сфері для збагачення внутрішнього світу людини, формування її світогляду. Результати ж технічної творчості застосовуються здебільшого у сфері виробництва товарів і надання послуг. Вони сприяють підвищенню технічного рівня суспільного виробництва, його ефективності, забезпечують конкурентоспроможність вироблених товарів і послуг⁶.

Такий поділ творчої діяльності на два види ліг в основу групування об'єктів права інтелектуальної власності на *дві основні групи*: об'єкти авторського права і суміжних прав та промислова

⁴ Основи правової охорони інтелектуальної власності: Підруч. для студ. неюрид. вузів / За заг. ред. О. А. Підпригори, О. Д. Святоцького.– К.: Ін Юре, 2003.– С. 26.

⁵ Детальніше про принцип охороноздатності об'єктів інтелектуальної власності йдеться у параграфі 2.1.

⁶ Цибульов П. М. Основи інтелектуальної власності: Навч. посіб.– К.: Ін-т інтел. власн. і права, 2005. – С. 9.

власність (об'єкти патентного права).

Об'єкти авторського права і суміжних прав переважно стосуються духовного життя людини. До цієї групи відносять твори науки, літератури, мистецтва, виконавську діяльність, фонограми, відеограми, програми мовлення, а також комп'ютерні програми, оскільки вони прирівнюються в охороні до літературних творів.

Об'єкти патентного права (промислова власність) стосуються виробництва товарів та послуг. До них прийнято відносити такі об'єкти, як винаходи, корисні моделі, торговельні марки, промислові зразки, фірмові найменування та зазначення походження товарів. Категорію промислова власність не слід плутати з *майновими активами (власністю)* промислових підприємств, адже ці дві категорії мають абсолютно різний зміст.

Взагалі *об'єктами права інтелектуальної власності* певної держави слід вважати ті результати інтелектуальної діяльності (об'єкти інтелектуальної власності), на які передбачена правова охорона чинним національним законодавством цієї країни.

Слід зазначити, що не усі об'єкти інтелектуальної власності можуть бути об'єктами права інтелектуальної власності. До останніх можуть належати лише ті результати інтелектуальної, творчої діяльності, які відповідають встановленим у законі вимогам. Наприклад, твір має набути певної об'єктивної форми, тобто бути втіленим у будь-яку матеріальну форму, придатну для сприйняття і відтворення іншими людьми, а також бути оригінальним, а не повторенням уже відомого твору. Результат науково-технічної творчості для визнання об'єктом права інтелектуальної власності має обов'язково пройти спеціальну експертизу⁷.

Завершальною і найбільш важливою з практичної точки зору є категорія "*право інтелектуальної власності*". Згідно з українським законодавством під цією категорією слід розуміти

⁷ Основи правової охорони інтелектуальної власності в Україні: Підруч. для студ. неюрид. вузів / За заг. ред. О. А. Підопригори, О. Д. Святоцького.– К.: Ін Юре, 2003.– С. 27.

“право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності”⁸. Тобто Цивільний кодекс України (як і Конституція України у вищезгаданій статті) чіткого розмежування між результатами інтелектуальної та творчої діяльності не встановлює. Правова охорона може надаватись як тим, так і іншим. Слід звернути увагу також на те, що це визначення передбачає можливість набуття прав інтелектуальної власності не лише особою, яка створила (є автором) певний об’єкт, а й іншими особами (після слів “на результат” свідомо упущене слово “ї”).

Зауважимо, що наведене вище визначення є суб’єктивізованим, оскільки воно стосується права особи. Право ж інтелектуальної власності як цивільно-правовий інститут є сукупністю правових норм, які регулюють суспільні відносини у сфері створення, використання й охорони результатів інтелектуальної, творчої діяльності.

Право інтелектуальної власності та право власності у традиційному цивільно-правовому розумінні мають як відмінні, так і спільні риси. Правовий режим власності, який традиційно пов’язаний із матеріальними об’єктами і включає правомочність володіння, користування та розпорядження цими об’єктами, не можна беззастережно застосовувати до нематеріальних результатів інтелектуальної діяльності. Він прийнятний лише для матеріальних носіїв результатів інтелектуальної діяльності. Тому до об’єктів права інтелектуальної власності застосовують режим виключних прав, який полягає у тому, що тільки творці цих об’єктів, за винятком випадків, прямо зазначених законом, мають право користуватися та розпоряджатися ними⁹.

Власник має безстрокове й абсолютне право на матеріальний об’єкт, у той час, як виключне право на об’єкт права інтелектуальної власності є строковим і в передбачених законом випадках може зазнавати обмеження. Виключне право на результат інтелектуальної діяльності обмежене у просторі і нерозривно

⁸ Стаття 418 Цивільного кодексу України.

⁹ Дроб’язко В. С., Дроб’язко Р. В. Право інтелектуальної власності: Навч. посіб.– К.: Юрінком Інтер, 2004.– С. 11.

пов'язане з особою творця. Певні відмінності наявні і у механізмах захисту звичайного права власності та права інтелектуальної власності¹⁰.

Право інтелектуальної власності, як і традиційне право власності, є сумою *тріади майнових прав* (права володіти, права користуватися, права розпоряджатися). Але воно також передбачає існування *немайнових особистих прав* (право на авторство, право на репутацію, недоторканість твору тощо) (рис. 1.1).

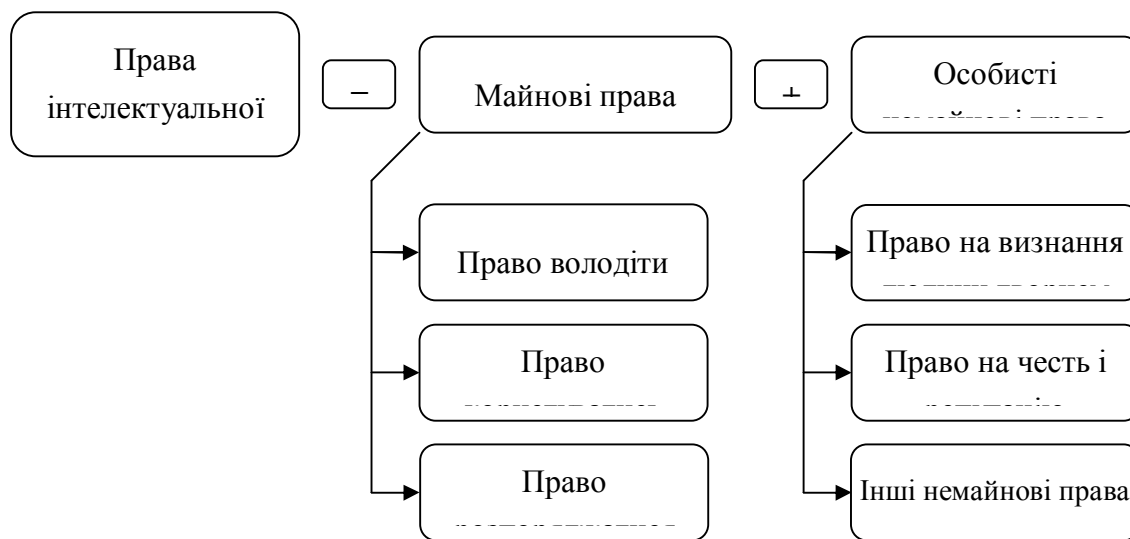

Рис. 1.1. Права інтелектуальної власності

На практиці категорії “інтелектуальна власність” і “право інтелектуальної власності” дуже часто ототожнюються. У більшості випадків під словосполученням “інтелектуальна власність” розуміють права інтелектуальної власності або ж об’єкти права інтелектуальної власності (винаходи, торговельні марки, комерційні таємниці, об’єкти авторського права тощо). Різниця між двома категоріями, як було зазначено вище, існує, проте її нівелювання у деяких випадках може бути виправдане. Віддамо перевагу категорії “право інтелектуальної власності”, оскільки саме про систему охорони і можливості реалізації цих прав йтиметься далі.

¹⁰ Там само.– С. 14.

1.2. Суспільне значення інтелектуальної власності

Безперечно, значення і роль об'єктів інтелектуальної власності для соціально-економічного прогресу суспільства важко переоцінити, швидше – навпаки. Там, де належним чином сприяють інтелектуальній діяльності, досягається високий рівень благоустрою народу, закріплюються морально-етичні та розвиваються культурні норми суспільства. Світовий досвід свідчить: прогрес досягається там, де цінують інтелектуальну діяльність і вміло користуються її плодами. Проблема полягає також і у тому, що мало отримати бажані результати творчої діяльності, їх ще треба раціонально використати, а це буває важко.

Значення інтелектуальної власності для суспільства проявляється і легко відстежується в усіх складниках його розвитку: *економічному, науково-технічному, соціальному, культурно-духовному, особистісному* та інших.

У першу чергу *економічне значення* інтелектуальної власності проявляється у тому, що з її участю і за її допомогою створюється нова додаткова економічна вартість. Це забезпечується здатністю прав інтелектуальної власності бути об'єктом і стимулятором комерціалізації.

Права інтелектуальної власності можуть виступати об'єктом комерціалізації (товари та нематеріальні активи). У першому випадку вони можуть бути предметом ліцензійних, франчайзингових чи лізингових договорів, за якими іншим особам, в тому числі іноземним, передаються права на використання об'єктів права інтелектуальної власності. Торгівля ліцензіями – досить вигідний бізнес, який забезпечує тим, хто має патенти, солідні прибутки. Так, обсяги світової торгівлі правами інтелектуальної власності на початку 2000-х років перевищували \$100 млрд щорічно¹¹. Причому приблизно за десять років ці показники подвоюються.

¹¹ Популярно про інтелектуальну власність / Уклад. Цибульов П. М., Чеботарьов В. П.– К.: Міжнар. наук. комітет, 2003.– С. 5.

Поставлені на бухгалтерський облік як нематеріальні активи, права інтелектуальної власності дають змогу суттєво збільшити вартість активів підприємства. А це, в свою чергу, надає підприємствам додаткові можливості. Зокрема щодо нарощення і розширення виробництва. Значний потенціал економічного розвитку української економіки прихований саме у цьому способі комерціалізації прав інтелектуальної власності. Так, якщо у розвинутих країнах права інтелектуальної власності становлять близько 40 % активів підприємств, то в Україні цей показник становить менше 1 %¹².

Охорона таких об'єктів права інтелектуальної власності, як торговельні марки, фірмові найменування, промислові зразки, зазначення походження товарів дає змогу краще ідентифікувати як виробників товару, так і сам товар. Встановлюються правові рамки, мета яких запобігати неправомірному використанню цих об'єктів, зокрема привласненню чужої репутації та іншим проявам недобросовісної конкуренції.

Новітні технологічні, технічні і організаційні рішення, запатентовані на рівні об'єктів права інтелектуальної власності, відіграють надзвичайно важливу роль для розвитку як окремого підприємства, так і національної економіки в цілому. Оскільки саме завдяки таким інноваційним розробкам з'являється можливість ефективно функціонувати на ринку, витримувати конкуренцію і здійснювати виробничо-комерційну діяльність.

Нові розробки допомагають виробляти продукцію, як правило, вищої якості, у більших кількостях та з нижчою собівартістю (ціною). Цим стимулюється пошук інноваційних рішень іншими підприємствами-конкурентами, а у більш глобальному масштабі – науково-технічний прогрес. Для консолідації зусиль у напрямі інноваційного пошуку створюються механізми ефективної взаємодії виробництва і науки (науково-виробничі та науково-технологічні центри, технополіси), здійснюється пошук та відбір прогресивних

¹² Там само.

альтернативних рішень. У цьому проявляється **науково-технічне значення** інтелектуальної власності.

Налагоджена на ефективне функціонування система правової охорони інтелектуальної власності створює стимул для подальшої науково-технічної творчості, пошуку нових прогресивних технологічних ідей та рішень. Автори винаходів, корисних моделей, сортів рослин, порід тварин тощо наділені хоча й, як правило, обмеженими у часі, але фактично виключними монопольними правами на той чи інший об'єкт права інтелектуальної власності, проте мають можливість повернути затрачені на розробку кошти і, нерідко, отримати значні прибутки. Саме усвідомлення правової захищеності стимулює науково-технічний пошук, а формування патентними відомствами держав єдиних баз даних патентної інформації значно його спрощує.

Соціальне значення системи правової охорони інтелектуальної власності полягає у тому, що відносини у суспільстві стають більш врегульованими. Активізація економічних процесів, що досягається шляхом впровадження в економічний обіг об'єктів права інтелектуальної власності, дає змогу збільшувати надходження до національного бюджету і, відповідно, підвищувати соціальну захищеність громадян.

Культурно-духовне значення проявляється у стимулюванні творчої діяльності, що безпосередньо пов'язана з розвитком культури і мистецтва. Так, ефективне впровадження механізму колективного управління авторськими і суміжними правами та інституту авторських винагород створюють матеріальний стимул для літературної, художньої, музичної творчості. Приклади успішних фінансових злетів авторів книг, виконань, творів мистецтва, комп'ютерних програм надихають нинішні і надихатимуть майбутні покоління на досягнення нових творчих вершин.

Наприклад, найбагатша людина світу протягом багатьох років – Білл Гейтс, який сформував свій капітал на основі комерціалізації такого об'єкта авторського права, як комп'ютерна програ-

ма. Британська письменниця Джоана Роулінг, авторка світового бестселера “Гаррі Поттер”, отримала у 2002 р. від продажу прав на видавництво та екранізацію своїх книг близько 77 млн євро і стала найбагатшою людиною року у Великобританії¹³.

Розвиток культури і духовності нації тісно пов’язаний з розвитком особистості. Відповідно, збагачуючи культуру і духовність, результати інтелектуальної діяльності людини є відображенням, досягненням і стимулом подальшого розвитку особистості. У цьому і полягає *особистісне значення* (функція) інтелектуальної власності.

Інтелектуальна власність має неабияке значення і для розвитку інших сфер життя суспільства, адже результати інтелектуальної діяльності людини є скрізь. Це стосується і політичної сфери (розробка політичних і електоральних технологій, впровадження і експлуатація (в тому числі і комерціалізація) політичних брендів (торговельних марок) тощо), і військового сектору (військові винаходи), і права (розширення і розвиток інститутів права) та інших.

Безумовно, сьогодні роль і значення інтелектуальної власності зростає. Вона давно уже стала найбільш цінним капіталом людства. В усьому світі інтелектуальна власність є об’єктом цивільного обороту. Попит на неї також постійно і невпинно зростає. Інтелектуальна власність часто стає об’єктом неправомірних дій та зловживань, тому потребує надійної й ефективної правової охорони. Посилення правової охорони інтелектуальної власності необхідне ще й тому, що інтелектуальна діяльність, як показує досвід країн з розвиненою економікою, здебільшого буде визначати стратегію і тактику соціально-економічного розвитку країни.

Україна мала і поки ще має досить потужний інтелектуальний потенціал. На її рахунку багато досягнень світового рівня,

¹³ Цибульов П. М. Основи інтелектуальної власності: Навч. посіб.– К.: Ін-т інтел. власн. і права, 2005.– С. 25.

та переважно ці досягнення не були раціонально спрямовані на користь нашого народу.

1.3. Еволюція інтелектуальної власності як права

Інтелектуальна діяльність була властива людині розумній від моменту її появи. Проте правове регулювання відносин у суспільстві, що виникають навколо об'єктів, подібних до об'єктів права інтелектуальної власності сьогодні, з'явилося лише у перших десятиліттях XIV ст. у Європі. Країнами, де вперше у світі звернули увагу на необхідність охорони прав авторів, винахідників, творців і раціоналізаторів та на економічну значущість такої охорони, були Англія, Франція, Німеччина в період розвитку мануфактури.

Вживання терміна “інтелектуальна власність” вперше зафіксовано у кінці XVIII ст. у Франції, тобто в часи Великої французької революції, коли набула поширення теорія природного права. За цим вченням, все зроблене людиною – матеріальні об'єкти чи результати творчої праці – визнається її власністю. А людина має виключне право розпоряджатися результатами власної творчої праці. Логічним наслідком цього підходу стало закріплення у французькому законодавстві понять “літературна власність”, “промислова власність” та “інтелектуальна власність”.

Поняття “інтелектуальна власність” стало терміном міжнародного права, починаючи з 1967 р., коли його було вжито у Стокгольмській конвенції про заснування всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ). У Паризькій конвенції про охорону промислової власності 1883 р. та Бернській конвенції про охорону літературних і художніх творів 1886 р. вживався термін “результати інтелектуальної творчості”.

Першими прецедентами правового врегулювання відносин у сфері *промислової власності* стала “Справа виробників сукна з Інсвіча” у 1615 р. в Англії. У рішенні в цій справі суд постановив,

що якщо людина привнесла в королівство новий винахід або нове ремесло, ризикуючи при цьому життям і майном та затративши свої засоби, чи якщо людина зробила нове відкриття, то в таких випадках король своєю милістю і прихильністю на відшкодування її витрат може подарувати їй привілей використовувати таке ремесло чи промисел протягом визначеного часу, оскільки мешканці королівства все одно непоінформовані про це ремесло і не мають ні знань, ні навичок, щоб користуватись ним. Такі дозволи отримали назву “патентні грамоти”¹⁴.

У першій половині XVII ст. в тій же країні королем був підписаний перший законодавчий акт, який безпосередньо стосувався промислової власності – “*Статут про монополії*”. Цим документом скасовувались усі монополії, дарування чи пільги, за винятком тих, що затверджувались патентними грамотами на строк до 14 років. Згідно з цим Статутом виключне право на виготовлення будь-якого виду нових виробів у межах королівства надавалось дійсному і першому їх розробнику, і ніхто інший з часу видачі таких патентних грамот не міг цим правом користуватись¹⁵.

Згодом патентне право удосконалювалось. На початку XVII ст. зародилися такі категорії, як “винахід”, “патент”, “строк дії охоронного документа” тощо.

Іншим давнім об’єктом промислової власності є *торговельна марка*. Першими праобразами торговельної марки можна вважати клейма, які ставились на худобі з давніх-давен. Основною функцією такого клейма було відрізнити тварин, що належали різним господарям. А саме цей принцип і лежить в основі сучасного трактування торговельної марки – відрізнити за допомогою особливого позначення товари чи послуги одного виробника від товарів чи послуг іншого виробника. Деяко пізніше аналогічні символи почали викарбовуватись на ремісничих виробках.

Термін “торговельні марки” почали вживати тільки у XIX ст.,

¹⁴ Там само.– С. 13.

¹⁵ Там само.

коли британські суди постановили перші судові прецеденти, покликані запобігати виробництву товарів під іменем іншої особи. Спеціалізоване законодавство про ці об'єкти права інтелектуальної власності почало формуватись у 30-40-х роках ХХ ст. у Європі (Німеччина – 1936 р., Великобританія – 1938 р.) та США (1946 р.).

Розвиток *авторського права* розпочинається з винаходу друкарського верстата в XV ст. Саме з того часу у власників таких пристроїв з'явилась можливість у великих кількостях тиражувати книги навіть без попереднього погодження з їх авторами. А це, звичайно, породжувало невдоволення останніх. Тому це питання вимагало правового врегулювання.

Першим законом про авторське право (копірайт), який частково замінив систему королівських дозволів і привілеїв, став *Статут королеви Анни*, прийнятий парламентом Англії у 1709 р.¹⁶. У французькому законодавстві в сфері авторського права і суміжних прав, що почало формуватись у кінці XVIII ст., права вперше почали охоронятись протягом усього життя автора. У Німеччині були розроблені філософсько-правові засади інтелектуальної власності, насамперед концепція немайнових особистих прав громадян, яка в подальшому здійснила великий вплив на розвиток права інтелектуальної власності на континентальній Європі.

У законах кількох штатів США, законодавстві Саксонії, Пруссії, Данії, Норвегії та інших країн авторське право визначалося як “найсвятіший вид власності”. Цей підхід, по-перше, спирався на теорію природного права і, по-друге, був зумовлений розвитком капіталістичних відносин, для яких набуло актуальності питання про вільний економічний обіг прав на результати інтелектуальної діяльності. Право власності вважалося найкращим механізмом, здатним забезпечити панування правовласника над результатом інтелектуальної діяльності, забезпечити “недоторканість” об'єктів інтелектуальної праці.

¹⁶ Бондаренко С. В. Авторське право і суміжні права: Навч. посіб.– К.: Ін-т інтел. власн. і права, 2004.– С. 19.

Суміжні з авторськими права інтелектуальної власності (права на виконання творів, відео- та аудіозаписи, програми організацій мовлення) отримали правову охорону на національному і міжнародному рівнях лише з їх масовим поширенням – у другій половині ХХ ст.

Слід також відзначити, що на сьогодні у світі домінують два типи правових систем власності: англо-американська та романо-германська. Перша схильна розглядати право інтелектуальної власності як традиційне право власності. У романо-германській системі переважає визнання права інтелектуальної власності специфічним правом на результат інтелектуальної праці, що охоплює майнові та особисті немайнові права. Українське законодавство про інтелектуальну власність ґрунтується на засадах саме романо-германської правової системи.

Розвиток українського права інтелектуальної власності розпочався ще в радянський період, хоча до 1991 р. термін “інтелектуальна власність” узагалі не використовувався в законодавстві, оскільки суперечив радянській моделі суспільно-державної власності. Термін “власність” було вилучено, а уся сфера прав інтелектуальної власності була поділена на інститути авторського та винахідницького права. Зокрема у Цивільному кодексі УРСР 1963 р. були розділи “Авторське право” і “Винахідницьке право”. Діяло також “Положення про відкриття, винаходи і раціоналізаторські пропозиції”, затверджене постановою Ради Міністрів СРСР від 21.03.1973 р.¹⁷

Радянське законодавство передбачало широке використання результатів творчої праці громадян в інтересах держави і суспільства. Основною формою охорони винаходів був не патент, а авторське свідоцтво, що давало виключне право на використання цього об’єкта права інтелектуальної власності не їхнім творцям, а державі. Матеріальне заохочення винахіднику виплачувалось громадсько-професійними об’єднаннями і оцінювалось, виходячи з масштабів економії, яке ставало можливим завдяки впроваджен-

¹⁷ Цибульов П. М. Основи інтелектуальної власності: Навч. посіб.– К.: Ін-т інтел. власн. і права, 2005.– С. 17.

ню цього винаходу в межах країни. За первинними творцями (авторами) визнавалися лише певні права на використання творів. Проте авторське законодавство давало змогу вільно використовувати випущені у світ твори на телебаченні, радіо, в кіно і періодичних друкованих виданнях.

Механізм захисту авторських і винахідницьких прав був неефективним. Передбачені законодавством санкції були незначні, а судова процедура – складною. У результаті при масових порушеннях прав кількість судових справ була мізерною¹⁸.

Початком становлення законодавства України про інтелектуальну власність вважається день прийняття Закону України “Про власність” – 7 лютого 1991 р.¹⁹. Цим законом результати інтелектуальної діяльності вперше були визнані об’єктами права власності.

Важливе значення у свій час відіграло “Тимчасове положення про правовий захист об’єктів промислової власності і раціоналізаторських пропозицій”, затверджене указом Президента України від 18 вересня 1992 р. Саме ця дата стала професійним святом винахідників і раціоналізаторів України. Проте з прийняттям у 1993 р. засадничих законів про охорону різноманітних об’єктів права інтелектуальної власності, актуальність указу обмежилась лише регулюванням правовідносин щодо раціоналізаторських пропозицій.

Принциповим моментом у розбудові законодавства про інтелектуальну власність стало прийняття у 1996 р. Конституції України, стаття 41 якої проголошує: “Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами інтелектуальної, творчої діяльності”.

Завершальним етапом стало прийняття у 2003 р. Верховною Радою України нового Цивільного кодексу України, Книга IV якого

¹⁸ Там само.

¹⁹ Закон втратив чинність на підставі Закону “Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України у зв’язку з прийняттям Цивільного кодексу України” № 997-V (997-16) від 27.04.2007.

має назву “Право інтелектуальної власності”. Кодекс набув чинності 1 січня 2004 р.

Отже, право інтелектуальної власності зародилося в західно-європейських країнах. Перші законодавчі акти у галузях промислової власності і авторського права, згідно з якими виключні права винахідників і авторів охоронялись строком до 14 років, були прийняті в Англії. Розвиток права інтелектуальної власності України сягає корінням радянського періоду, а набув сучасного вигляду, починаючи з перших років незалежності.

РОЗДІЛ 2

СИСТЕМА ОХОРОНИ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ УКРАЇНИ

2.1. Суть, мета та принципи правової охорони інтелектуальної власності

Будь-яка держава намагається забезпечити надійну охорону прав осіб, які перебувають під юрисдикцією цієї держави, в тому числі прав власності. Адже, як показує практика, не існує суспільств, у яких не було б будь-яких зазіхань одних осіб на власність інших. Ці твердження є справедливими і щодо інтелектуальної власності.

Під *національною системою охорони прав інтелектуальної власності* прийнято розуміти сукупність механізмів та інститутів, що забезпечують особам, які перебувають під юрисдикцією певної держави, свободу інтелектуальної діяльності, можливість набувати права на її результати, ефективно користуватися цими правами та їх захищати. Насамперед це правовий механізм. Саме він створює базис для організації належного функціонування всієї системи охорони прав інтелектуальної власності. Однак важливі й незамінні функції відіграють також інституційно-управлінський, освітньо-виховний, економічний та інші механізми.

Охорона прав на об'єкти інтелектуальної власності має свою специфіку, тобто переважають не фізичні, а організаційно-правові та, навіть, моральні методи охорони. Одними з основних таких методів є видача творцеві (автору) або іншому суб'єкту права інтелектуальної власності охоронного документа – патента чи свідоцтва²⁰, офіційна реєстрація об'єкта, маркування

²⁰ *Патент* – це охоронний документ, що засвідчує пріоритет, авторство і право

примірників аудіо- чи відеопродукції, створення правового поля для користування правами на цей об'єкт та їхнього захисту. Права, що надаються правовласникам на різні об'єкти права інтелектуальної власності, регламентуються Цивільним кодексом України, відповідними законами та підзаконними нормативно-правовими актами.

Система охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності, які підлягають такій охороні²¹, *має мету* – забезпечувати реалізацію прав фізичних і юридичних осіб на усіх етапах життєвого циклу таких об'єктів (див. рис. 2.2).

Охорона, яка надається інтелектуальній власності законами України, сприяє збільшенню кількості винаходів і раціоналізаторських пропозицій, росту інвестицій, розвитку науково-дослідної діяльності, що приводить до технічного прогресу, поліпшення якості промислової продукції, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки на світовому ринку, розвитку культури та мистецтва.

Система охорони прав інтелектуальної власності базується на кількох *принципах*. Серед них можна виділити такі:

- 1) принцип охороноздатності;
- 2) принцип визнання за правовласником виключних прав на об'єкт права інтелектуальної власності;
- 3) принцип національного режиму охорони;
- 4) принцип поєднання особистих інтересів автора з інтересами суспільства;
- 5) принцип розмежування майнових і немайнових особистих прав.

власності. Він видається на винахід, корисну модель, промисловий зразок, сорт рослин і породи тварин. *Свідоцтво* – це охоронний документ, що посвідчує певні права інтелектуальної власності. Отримання свідоцтва є обов'язковим для набуття прав на такі об'єкти, як торговельна марка, кваліфіковане зазначення походження товару, топографія інтегральної мікросхеми. Немайнові особисті права на сорт рослин і породи тварин також засвідчуються свідоцтвом (окрім патенту). Особливі види свідоцтва можуть видаватись на раціоналізаторські пропозиції та об'єкти авторського права.

²¹ Детальніше про об'єкти права інтелектуальної власності йдеться у параграфі 2.2.

Суть *принципу охороноздатності* полягає у тому, що об'єкт інтелектуальної власності для надання йому правової охорони повинен відповідати визначеним законом критеріям (бути новим, оригінальним, унікальним тощо). Конкретизація таких вимог до об'єктів наводиться у відповідних законах.

Так, якщо стосовно об'єктів авторського права достатньо лише факту створення нового твору (нової форми твору), то для встановлення відповідності вимогам таких об'єктів, як винахід, корисна модель, промисловий зразок, торговельна марка, кваліфіковане зазначення походження товару, сорт рослин чи порода тварин, топографія інтегральної мікросхеми проводиться спеціальна державна експертиза. Наприклад, винахід відповідає критеріям патентоздатності, якщо він є новим, має винахідницький рівень і є промислово придатним²².

Принцип визнання за правовласником виключних прав полягає у тому, що усі немайнові особисті права авторів і такі майнові права правовласників, як право володіти і право розпоряджатись об'єктом права інтелектуальної власності належать лише цим особам. Тобто реалізовувати ці права щодо цього об'єкта права інтелектуальної власності не може ніхто інший. І якщо зазначені майнові права можна передавати (продавати) іншим особам (після чого попередні правовласники самі втрачають ці права), то немайнові особисті права не підлягають відчуженню за жодних умов.

Охорона прав інтелектуальної власності фізичних та юридичних осіб певної держави здійснюється за нормами національного законодавства цієї країни. Відповідно, охоронний документ, виданий у певній державі, дійсний лише на території цієї держави. У зазначених положеннях полягає суть *принципу національного режиму охорони прав інтелектуальної власності*.

Оскільки надання виключних майнових прав правовласникам є, по суті, встановленням їх монополії на ті чи інші об'єкти

²² Стаття 7 Закону “Про охорону прав на винаходи і корисні моделі” від 15.12.1993 р. № 3687-ХІІ.

права інтелектуальної власності (а монополія, як відомо, є здебільшого явищем негативним для суспільства в цілому), то одним із головних питань права інтелектуальної власності є *встановлення розумних меж між інтересами правовласників, з одного боку, та інтересами суспільства, з іншого боку.*

Реалізація цього принципу досягається шляхом використання інструментів, передбачених законодавством. Наприклад, встановлення розумного строку дії охоронного документа на об'єкт права інтелектуальної власності дає змогу його правовласнику користуватись перевагами свого монопольного становища на цей об'єкт протягом визначеного періоду, а потім він стає суспільним надбанням. Тобто будь-хто може користуватися цим досягненням без отримання згоди автора чи колишнього правовласника.

Принцип розподілу майнових і немайнових особистих прав дає змогу врахувати інтереси не тільки осіб, яким згідно з законом належать майнові права на об'єкт права інтелектуальної власності, а й інтереси дійсних розробників та авторів цих об'єктів, за якими безстроково і невід'ємно закріплюються немайнові особисті права. І хоча немайнові особисті права фактично не підлягають прямій комерціалізації, питання їх наявності постає важливим у випадках створення об'єктів права інтелектуальної власності на замовлення чи за рахунок іншої особи.

2.2. Об'єкти права інтелектуальної власності

Як уже зазначалось, об'єкти права інтелектуальної власності (ОПІВ) становлять ті результати інтелектуальної діяльності (об'єкти інтелектуальної власності), щодо яких передбачена правова охорона законодавством держави. Згідно з законодавством України, до об'єктів права інтелектуальної власності належать²³:

- літературні та художні твори;

²³ Стаття 420 Цивільного кодексу України.

- комп'ютерні програми;
- компіляції даних (бази даних);
- виконання;
- фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення;
- наукові відкриття;
- винаходи, корисні моделі, промислові зразки;
- компонування (топографії) інтегральних мікросхем;
- раціоналізаторські пропозиції;
- сорти рослин, породи тварин;
- комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення;
- комерційні таємниці.

Усі ці об'єкти можна умовно розділити *на 3 групи: об'єкти промислової власності, об'єкти авторського права і суміжних прав та нетрадиційні об'єкти права інтелектуальної власності* (рис. 2.1).

В основі такого групування лежить поділ творчості на технічну і художню²⁴, а група “нетрадиційні ОПВ” охоплює результати технічної творчості, які не мають безпосереднього відношення до промисловості (сорти рослин та породи тварин), є новітніми досягненнями цивілізації (топографії інтегральних мікросхем), мають суттєву специфіку правової охорони (наукове відкриття, комерційна таємниця та раціоналізаторська пропозиція).

Існують й інші підходи до типізації ОПВ. Деякі автори до об'єктів промислової власності (об'єктів патентного права) відносять лише винаходи, корисні моделі і промислові зразки, а торговельну марку, фірмове найменування та зазначення походження товару відносять до іншої групи – засоби індивідуалізації учасників цивільного обігу. Інколи окремо виділяють також селекційні досягнення (сорт рослин і породу тварин), а до нетрадиційних об'єктів відносять лише топографію інтегральної мікросхеми, наукове відкриття, комерційну таємницю і раціоналізаторську пропозицію.

²⁴ Див. параграф 1.1.

Рис. 2.1. Групування об'єктів права інтелектуальної власності

Також зауважимо, що у третій групі слід виділяти дві підгрупи: об'єкти авторського права (літературні і художні твори, комп'ютерні програми та бази даних) і об'єкти суміжних з авторськими прав (виконання творів, фоно- та відеограми, програми організацій мовлення).

Визначення та особливості правової охорони усіх зазначених категорій ОПВ прописані у Цивільному кодексі України та ряді спеціальних законів²⁵.

З моменту створення *об'єкти права інтелектуальної влас-*

²⁵ Див. також розділ 3 цієї монографії.

ності проходять кілька етапів: створення ОПІВ, набуття на нього прав, використання (комерціалізацію), захист прав, перехід прав на об'єкт у суспільне надбання. Схематично їх можна зобразити таким чином (рис. 2.2).

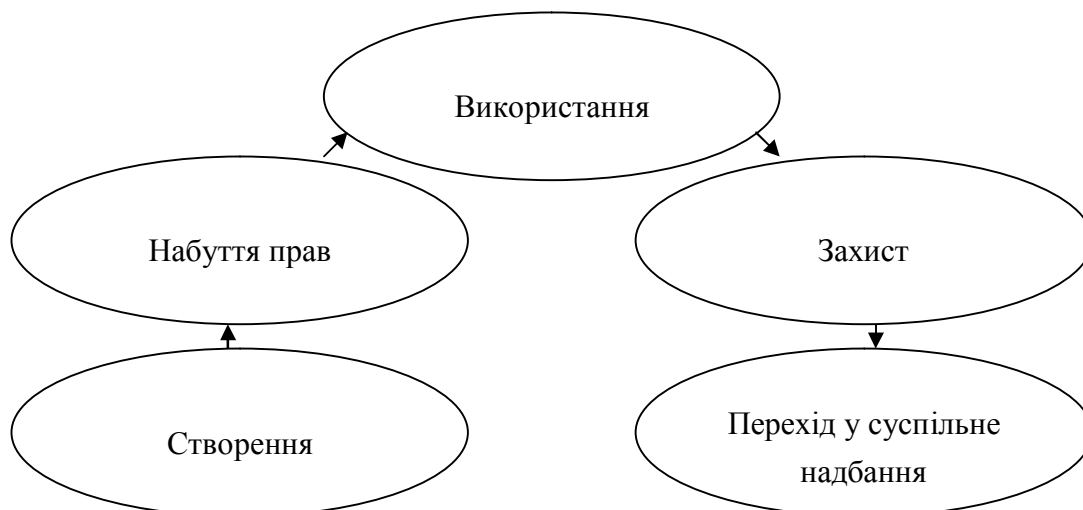

Рис. 2.2. Життєвий цикл об'єкта права інтелектуальної власності

Будь-який об'єкт інтелектуальної власності розпочинає своє існування, коли його *створює* людина. В етапі створення можна виділити два підетапи: формування задуму (ідеї) та втілення задуму на матеріальному носіїві. У період формування ідеї інтелектуальна власність є найменш захищеною і може легко стати об'єктом зловживань. Адже довести першість задуму без реалізації його матеріального втілення чи оприлюднення надзвичайно важко. Тому на етапі формування ідеї слід бути досить обачливим і обережним.

Матеріальне втілення ідеї може відбуватись шляхом конструювання і експериментального випробування об'єкта (винаходу, промислового зразка, корисної моделі тощо), написання твору чи картини, прилюдного виконання чи демонстрації, здійснення аудіо- чи відеозапису тощо.

За створенням слідує *етап набуття прав* на результат інтелектуальної діяльності. Однак слід відзначити, що не всі об'єкти інтелектуальної власності стають об'єктами права інтелектуальної власності. Як зазначалось вище, для того, щоб об'єкту

була надана правова охорона, він має відповідати критеріям охороноздатності, визначеним законодавством²⁶.

Наприклад, для набуття прав на об'єкти авторського права і суміжних прав не потрібно виконувати ніяких формальностей. Для набуття прав на об'єкт цієї категорії достатньо лише його створити (для об'єктів авторського права) або виконати чи оприлюднити (для об'єктів суміжного права). А от для набуття прав на більшість інших об'єктів інтелектуальної власності потрібно пройти досить тривалу формальну процедуру, яка розпочинається поданням відповідної заявки до державного патентного відомства і закінчується реєстрацією об'єкта і видачею охоронного документа (патенту чи свідоцтва) на нього.

Якщо об'єкт підлягає правовій охороні (пройшов етап набуття прав), то він може *використовуватись* в окреслених законом рамках. Основним і найбільш поширеним способом використання ОПІВ є комерціалізація²⁷.

У разі порушення (загрози порушення) прав на ОПІВ може виникнути потреба у *захисті* цих прав. Українське законодавство передбачає дві форми захисту прав інтелектуальної власності фізичних та юридичних осіб: юрисдикційну (у судах та адміністративних органах) і неюрисдикційну (самозахист у межах закону)²⁸.

Через певний час права на ОПІВ *переходять у суспільне надбання*, тобто виключні майнові права правовласника припиняють свою дію. Об'єкти, які не підлягають правовій охороні згідно з вітчизняним законодавством, стають суспільним надбанням з моменту їх створення. Що ж до об'єктів права інтелектуальної власності, то усі вони мають різні встановлені законодавством строки правової охорони.

Для винаходу, наприклад, цей строк становить 20 років, які відраховуються з моменту подання заявки на реєстрацію цього винаходу. Для торговельної марки і для кваліфікованого зазна-

²⁶ Див. параграф 2.1.

²⁷ Див. параграф 4.2.

²⁸ Див. розділ 5.

чення походження товару строки дії охоронного документа (свідоцтва) становлять 10 років, але можуть продовжуватись щоразу після закінчення чергового строку. У таких випадках об'єкт переходить у суспільне надбання в разі відмови від нього правовласника або ж в інших передбачених законодавством випадках.

Таким чином, правовій охороні в Україні підлягає 18 категорій об'єктів права інтелектуальної власності. Усі їх можна умовно розділити на три групи: об'єкти промислової власності, об'єкти авторського права і суміжних прав та нетрадиційні об'єкти права інтелектуальної власності. Типовими етапами життєвого циклу об'єкта права інтелектуальної власності є створення, набуття прав, використання (комерціалізація), захист та перехід об'єкта у суспільне надбання.

2.3. Суб'єкти права інтелектуальної власності

У ст. 421 Цивільного кодексу України зазначено: “Суб'єктами права інтелектуальної власності є: творець (творці) об'єкта права інтелектуальної власності (автор, виконавець, винахідник тощо) та інші особи, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності відповідно до цього Кодексу, іншого закону чи договору”.

Відповідно, можна виділяти *дві групи суб'єктів права інтелектуальної власності*: первинні та вторинні. До *первинних* належать безпосередні творці ОПВ – автори, винахідники, виконавці, селекціонери, раціоналізатори тощо. За цими особами безстроково закріплюються немайнові особисті права і їм можуть належати майнові права інтелектуальної власності. *Вторинними* суб'єктами права інтелектуальної власності можуть бути спадкоємці та інші правонаступники правовласників, роботодавці та замовники, особи, яким права інтелектуальної власності передаються за договором (видавництва, ліцензії, франчайзі та ін.), держава, організації колективного управління авторськими та суміжними правами та ін.

Діти віком до 14 років можуть набувати лише немайнових особистих прав інтелектуальної власності. Майновими правами цих осіб розпоряджаються їх законні представники.

Суб'єктами прав інтелектуальної власності після смерті правовласника стають його *спадкоємці*. Спадкування здійснюється або за законом, або за заповітом. При спадкуванні за законом спадкоємцями можуть стати тільки фізичні особи, що є законними спадкоємцями. При спадкуванні за заповітом права можуть бути передані будь-якій фізичній чи юридичній особі (правонаступнику).

Майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або у якої він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором між ними. У такому випадку ні працівник, ні роботодавець не можуть реалізовувати майнові права щодо ОПВ без взаємної згоди. Проте на практиці ця норма фактично не діє. Оскільки специфіка здійснення майнових прав інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, може бути встановлена законом²⁹. А спеціальне законодавство передбачає, що зазначені права належать *роботодавцю*, якщо інше не встановлено трудовим договором³⁰. Не містять таких положень тільки закони, що стосуються охорони знаків для товарів та послуг і зазначень походження товарів.

Власник майнових прав інтелектуальної власності може передавати такі права і шляхом укладення відповідних договорів з іншими фізичними чи юридичними особами. У авторському праві такі договори називаються “авторський договір”. У промисловій власності – це ліцензійні угоди, договори комерційної концесії (франчайзинг) чи лізингові угоди. У таких випадках

²⁹ Стаття 429 Цивільного кодексу України.

³⁰ Див. ст. 17 Закону „Про охорону прав на сорти рослин”, ст. 9 Закону “Про охорону прав на винаходи і корисні моделі”, ст. 8 Закону “Про охорону прав на промислові зразки”, ст. 16 Закону “Про авторське право і суміжні права”, ст. 7 Закону “Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем”.

зазначені особи стають суб'єктами права інтелектуальної власності.

У встановлених законодавством випадках суб'єктом прав інтелектуальної власності може бути *держава*. Наприклад, як правонаступник у авторському праві до закінчення строку дії майнових авторських прав, якщо правовласник не залишив за собою спадкоємця чи іншого правонаступника; у разі надання примусової ліцензії чи прийняття інших судових чи адміністративних рішень, що здійснюються від імені держави; за надзвичайних обставин тощо.

Організації, що керують майновими правами автора на колективній основі, також є суб'єктами авторського права і суміжних прав, але вони не є власниками таких прав. У відносинах із третіми особами вони виступають як представники авторів чи виконавців і діють від їхнього імені в їхніх інтересах.

Отже, суб'єктами права інтелектуальної власності в Україні можуть бути як фізичні, так і юридичні особи, як українські, так і іноземні громадяни, як повнолітні, так і неповнолітні (з певними обмеженнями у віці до 14 років). Суб'єкти права інтелектуальної власності можуть бути первинними (автори та розробники) і вторинними (правонаступники, роботодавці, особи, яким передані права за договором та ін.).

2.4. Законодавство України про інтелектуальну власність

Законодавство України про інтелектуальну власність на сьогодні є достатньо сформованою системою, елементами якої є різні за правовим статусом законодавчі та інші нормативно-правові акти. До них належать насамперед Конституція України, міжнародні договори України, кодифіковане законодавство, спеціальне законодавство, інші закони України, а також сотні нормативно-правових підзаконних актів.

У *Конституції України* дві статті – 41 та 54 – безпосередньо стосуються прав інтелектуальної власності. Ст. 41 проголошує, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. У ст. 54 зазначається, що громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності.

Отже, Основний закон України наділяє громадян правами інтелектуальної власності, гарантує їм свободу творчої діяльності та захист прав інтелектуальної власності.

На особливу увагу заслуговують *міжнародні багатосторонні договори* у сфері інтелектуальної власності, до яких приєдналася наша держава. На сьогодні Україна є учасницею 23 таких договорів³¹. Серед них найважливіше значення відіграють: Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів від 24.07.1971 р.; Договір про патентну кооперацію від 19.06.1970 р.; Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків від 14.04.1891 р.; Міжнародна (Римська) конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення від 26.10.1961 р.; Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20.03.1883 р.; Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 15.04.1994 р.

Адмініструє усі міжнародні договори у сфері інтелектуальної власності Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ), яка заснована 1967 р. на Дипломатичній конференції у Стокгольмі. У 1974 р. ВОІВ отримала статус однієї з 16-ти спеціалізованих організацій ООН. На сьогодні членами ВОІВ є 179 держав, у тому числі й Україна³².

Згідно з українським законодавством, якщо чинним міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верхов-

³¹ Див. додаток 3 .

³² Там само. – С. 38.

ною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що містяться в законодавстві України, то застосовуються правила міжнародного договору. Названі міжнародні договори України є обов'язковими. У випадку, коли врегульовуються суперечки між фізичними (юридичними) особами України та іноземних держав, верховенство перед національними законами мають міжнародні договори, до яких приєдналася Україна та країна, громадянином (резидентом) якої є інша особа.

Значення міжнародних договорів про інтелектуальну власність для фізичних та юридичних осіб України полягає у тому, що згідно з цими договорами набуваються та врегульовуються їхні права в інших державах-членах зазначених договорів. Крім того, відповідно до цих договорів формувалось і продовжує формуватись право інтелектуальної власності нашої держави.

Кодифіковану частину законодавства України про інтелектуальну власність складають положення Цивільного кодексу України, Господарського, Кримінального, Митного кодексів, Кодексу України про адміністративні правопорушення та відповідні процесуальні кодекси. Цивільний кодекс України містить окремий розділ – Книгу четверту “Право інтелектуальної власності”. У ній містяться глави, присвячені загальним положенням про право інтелектуальної власності та особливостям охорони окремих категорій об'єктів права інтелектуальної власності. Глава 75 кодексу встановлює загальні правила розпорядження майновими правами інтелектуальної власності в Україні³³.

Інші кодекси містять окремі статті, що встановлюють норми охорони прав інтелектуальної власності у відповідних галузях права. Наприклад, у Господарському кодексі України прописані положення щодо неправомірних дій, які кваліфікуються як недобросовісна конкуренція з порушенням прав інтелектуальної власності, відповідальності за такі дії та правомочностей щодо використання у господарській діяльності різних категорій

³³ Див.: Законодавчі акти України про інтелектуальну власність / Упоряд. Бояр А. О.– Луцьк: Ред.-вид. від. “Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006.– 204 с.

ОПІВ³⁴. Кримінальним кодексом³⁵ та Кодексом про адміністративні правопорушення³⁶ передбачені випадки відповідно кримінальної та адміністративної відповідальності за порушення прав на окремі категорії ОПІВ.

До *спеціального законодавства України* про інтелектуальну власність належать закони, що присвячені конкретній підгалузі права інтелектуальної власності. На сьогодні їх є дев'ять, а саме:

1) Закон “Про охорону прав на сорти рослин”, від 21.04.1993 р. № 3116-ХІІ;

2) Закон “Про охорону прав на винаходи і корисні моделі”, від 15.12.1993 р. № 3687-ХІІ;

3) Закон “Про охорону прав на знаки для товарів і послуг”, від 15.12.1993 р. № 3689-ХІІ;

4) Закон “Про охорону прав на промислові зразки”, від 15.12.1993 р. № 3688-ХІІ;

5) Закон “Про авторське право і суміжні права”, від 23.12.1993 р. № 3792-ХІІ;

6) Закон “Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем”, від 05.11.1997 р. № 621/97-ВР;

7) Закон „Про охорону прав на зазначення походження товарів”, від 16.06.1999 р. № 752-ХІV;

8) Закон “Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних”, від 23.03.2000 р. № 1587-ІІІ;

9) Закон “Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем звучання, матриць”, від 17.01.2002 р. № 2953-ІІІ.

У спеціальному законодавстві досить детально розписано основні положення щодо умов надання правової охорони, прав та обов'язків правовласників, порядку набуття, припинення дії та захисту прав на відповідні категорії ОПІВ. У спеціальному зако-

³⁴ Див. глави 3 та 16 Господарського кодексу України.

³⁵ Див. ст. 176, 177, 229, 231, 232 Кримінального кодексу України.

³⁶ Див. ст. 51, 164 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

нодавстві містяться також визначення базових категорій, пов'язаних з охороною тих чи інших об'єктів.

Як видно з наведеного переліку, в нашій державі поки що не прийнято спеціальних законів, якими б регулювались правовідносини стосовно таких ОПВ, як фірмові найменування, породи тварин, наукові відкриття, комерційні таємниці та раціоналізаторські пропозиції. І хоча основні положення щодо цих об'єктів прописані у Цивільному кодексі України та інших законодавчих актах³⁷, багато провідних вчених-правників схиляються до думки про необхідність прийняття у майбутньому відповідних законів.

Слід також згадати про десятки *інших законів України*, які містять окремі положення стосовно прав інтелектуальної власності. Серед них: Закон “Про інвестиційну діяльність” від 1991.09.18 № 1560-XII; Закон “Про наукову і науково-технічну діяльність” від 1991.12.13 № 1977-XII; Закон “Про телебачення і радіомовлення” від 1991.12.21 № 3759-XII; Закон “Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні” від 1992.11.16 № 2782-XII; Закон “Про науково-технічну інформацію” від 1993.06.25 № 3322-XII; Закон “Про захист від недобросовісної конкуренції” від 1996.06.07 № 236/96-ВР; Закон “Про рекламу” від 1996.07.03 № 270/96-ВР; Закон “Про видавничу справу” від 1997.06.05 № 318/97-ВР; Закон “Про професійних творчих працівників та творчі спілки” від 1997.10.07 №554/97-ВР4; Закон “Про кінематографію” від 1998.01.13 № 9/98-ВР; Закон “Про архітектурну діяльність” від 1999.05.20 № 687-XIV; Закон “Про племінну справу у тваринництві” від 1999.12.21 № 1328-XIV; Закон “Про державну таємницю” від 1994.01.21 № 3855-XII; Закон “Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах” від 1994.07.05 № 80/94-ВР; Закон “Про наукову і науково-технічну експертизу” від 1995.02.10 № 51/95-ВР та ін.

Для деталізації зазначеного законодавства про інтелектуальну власність органами виконавчої влади приймаються сотні так званих забезпечувальних *підзаконних нормативно-правових*

³⁷ Про те, якими правовими актами регулюються правовідносини щодо різних категорій ОПВ, йдеться у розділі 3 цієї монографії.

актів. До складу цієї категорії актів входять інструкції, положення, порядки, правила та ін., затверджені постановами Кабінету Міністрів України³⁸, указами Президента України³⁹, наказами Міністерств⁴⁰ тощо.

Таким чином, в Україні вже створена законодавча база, що регулює правовідносини у сфері інтелектуальної власності. Але робота щодо її удосконалення та гармонізації відповідно до норм міжнародного права ще не завершена.

2.5. Інституційна структура системи охорони прав інтелектуальної власності

В Україні на сьогодні сформувалася система державних і недержавних установ та організацій, які виконують ті чи інші функції у сфері охорони прав інтелектуальної власності. Найважливішими є центральні органи виконавчої влади, відповідальні за формування і забезпечення функціонування системи охорони прав інтелектуальної власності. Такі функції в нашій державі покладено на *Міністерство освіти і науки України*, а саме на спеціалізований департамент, що діє у його структурі – *Державний департамент інтелектуальної власності*⁴¹.

Основними завданнями Державного департаменту інтелектуальної власності є⁴²:

- формування і забезпечення реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності;

³⁸ Наприклад, “Положення про представників у справах інтелектуальної власності України”, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 10 серпня 1994 р. № 545.

³⁹ “Тимчасове положення про правовий захист об’єктів промислової власності і раціоналізаторських пропозицій”, затверджене Указом Президента України від 18 вересня 1992 р. № 479/92.

⁴⁰ Наприклад, “Правила розгляду заявки на винахід та заявки на корисну модель”, затверджені Наказом Міністерства освіти і науки України від 15.03.2002 № 197.

⁴¹ У законодавчих актах та надалі у тексті – Установа.

⁴² Інтелектуальна власність в Україні: Нормативна база.– К.: КНТ, 2003.– С. 316.

- прогнозування, визначення перспектив і пріоритетних напрямів розвитку у сфері інтелектуальної власності;
- організаційне забезпечення охорони прав інтелектуальної власності громадян та підприємств.

Держдепартамент є юридичною особою, має самостійний баланс, печатку із зображенням Державного герба України і своїм найменуванням.

У структурі Установи діє *чотири підрозділи*, які організаційно забезпечують функціонування різних сфер системи охорони прав інтелектуальної власності: Державне підприємство (ДП) “Український інститут промислової власності”, ДП “Українське агентство з авторських і суміжних прав”, ДП “Інтелзахист” та ЗАТ “Інститут інтелектуальної власності і права” (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Центральні органи виконавчої влади в системі охорони прав інтелектуальної власності України⁴³

Державне підприємство “Український інститут промислової власності” (Укрпатент) є основою інфраструктури

⁴³ Складено за даними Інтернет-сайту Державного департаменту інтелектуальної власності: <http://www.sdip.gov.ua/ukr/about/guardiv/structure/>

охорони промислової власності в Україні. Він виконує увесь комплекс підготовчих робіт, пов'язаних із наданням правової охорони об'єктам промислової власності. Зокрема Укрпатент⁴⁴:

- здійснює методологічне, інформаційне й технологічне забезпечення у сфері охорони промислової власності;
- приймає та здійснює експертизу заявок від громадян України та іноземних осіб на видачу патентів на винаходи, корисні моделі, промислові зразки та свідоцтв на торговельні марки, кваліфіковані зазначення походження товарів, топографії інтегральних мікросхем;
- проводить експертизу об'єктів промислової власності на відповідність умовам охороноздатності (експертизу по суті);
- здійснює державну реєстрацію об'єктів промислової власності, що охороняються в Україні, та підготовку до видачі відповідних охоронних документів (патентів, свідоцтв);
- здійснює діловодство за міжнародними заявками на видачу патентів, поданими згідно з процедурою Договору про патентну кооперацію, і заявками, поданими згідно з Мадридською угодою про міжнародну реєстрацію знаків та протоколом до неї⁴⁵;

Державне підприємство **“Українське агентство з авторських і суміжних прав”** є основною ланкою охорони авторських прав. Воно виконує такі функції:

- забезпечення охорони авторських і суміжних прав правовласників України та інших країн і їх правонаступників на території України та за її межами;
- державна реєстрація прав авторів на твори науки, літератури та мистецтва та видача авторам охоронних документів – свідоцтв;
- управління майновими правами суб'єктів авторського права та суміжних прав на колективній основі;

⁴⁴ Мікульонок І. О. Основи інтелектуальної власності: Навч. посіб.– К.: ІВЦ Видавництво “Політехніка”; Ліра.– К., 2005.– С. 49.

⁴⁵ Законодавство України у сфері інтелектуальної власності: Проблеми вступу до СОТ: Матеріали слухань у Комітеті з питань науки і освіти Верховної Ради України / Упоряд. Г. О. Андрощук.– К.: Парламент. вид-во, 2002.– С. 325.

– надання допомоги суб'єктам авторського права та суміжних прав стосовно управління майновими правами та їх захисту й ін.

Державне підприємство “*Інтелзахист*” створене з метою контролю за дотриманням виробниками фоно- та відеограм прав авторів та виконавців. Він здійснюється шляхом видачі добросовісним виробникам такої продукції контрольних марок для маркування примірників аудіовізуальних творів та фонограм. Таке маркування є обов'язковим в Україні. Завдання “Інтелзахисту” – посилити захист прав інтелектуальної власності шляхом впровадження нових методів профілактики правопорушень.

Інститут інтелектуальної власності і права створений у структурі Державного департаменту інтелектуальної власності у формі закритого акціонерного товариства у 1999 р. Це перший у нашій державі спеціалізований навчальний заклад за напрямом “Інтелектуальна власність”. Він надає можливість здобути другу вищу освіту за спеціальністю “Інтелектуальна власність”, підвищити кваліфікацію діючих спеціалістів та викладачів, здійснює підготовку повірених у справах інтелектуальної власності (патентних повірених).

Також у структурі Державного департаменту інтелектуальної власності функціонують підрозділи *державних інспекторів з питань інтелектуальної власності* та *Апеляційна палата*. Перші здійснюють контроль (нагляд) за дотриманням прав інтелектуальної власності на різні категорії ОПВ фізичними та юридичними особами у різних регіонах держави. Апеляційна палата – це колегіальний орган Установи для розгляду заперечень проти її рішень щодо набуття прав на об'єкти інтелектуальної власності.

У структурі Українського інституту промислової власності діє *Український центр інноватики та патентно-інформаційних послуг*, створений у 2001 р. У ньому зосереджено найбільші в Україні інформаційні ресурси (як української, так і зарубіжної патентної документації), придатні для проведення патентних досліджень⁴⁶. Метою Центру є надання допомоги учасникам

⁴⁶ Популярно про інтелектуальну власність / Уклад.: П. М. Цибульов, В. П. Че-

інноваційного процесу у вирішенні питань, що стосуються сфери промислової власності. У Центрі виконуються роботи на замовлення, надаються консультації та інші види послуг, включаючи складання комплекту документів для подання заявки на одержання правової охорони об'єкта промислової власності в Україні та за її межами; даються відповіді на запити експертизи за поданими заявками; надається допомога в дотриманні інтересів правовласників під час складання договорів про передачу прав на об'єкти промислової власності тощо.

До інших державних органів, які опосередковано пов'язані з забезпеченням правової охорони інтелектуальної власності в Україні, належать: Міжвідомчий комітет з проблем захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, Антимонопольний комітет України, Міністерство юстиції України, Міністерство внутрішніх справ України, Державна податкова адміністрація України, Державна митна служба України, Державний комітет стандартизації, метрології та сертифікації України, Служба безпеки України.

Міжвідомчий комітет з проблем захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності є постійно діючим органом при Кабінеті Міністрів України, створений у лютому 2000 р. для координації діяльності органів виконавчої влади у сфері охорони прав інтелектуальної власності⁴⁷.

Антимонопольний комітет України є центральним органом, що забезпечує захист від недобросовісної конкуренції, в тому числі пов'язаної з порушенням прав інтелектуальної власності.

Міністерство юстиції України бере участь у розробці законодавчих актів з питань інтелектуальної власності, координує законотворчу діяльність у цій сфері з іншими сферами законодавств та відповідає за його адаптацію до законодавства Європейського Союзу.

ботарьов.– К.: Міжнар. наук. комітет, 2003.– С. 18.

⁴⁷ Законодавство України у сфері інтелектуальної власності: Проблеми вступу до СОТ: Матеріали слухань у Комітеті з питань науки і освіти Верховної Ради України / Упоряд. Г. О. Андрощук.– К.: Парламент. вид-во, 2002.– С. 323.

Міністерство внутрішніх справ України здійснює заходи з попередження та викриття злочинів, пов'язаних із порушенням авторських і суміжних прав, бере участь у створенні та вдосконаленні необхідної для протидії цим порушенням законодавчої бази.

Державна податкова адміністрація України здійснює контроль за нарахуванням і сплатою податків при ввезенні та виробництві (складанні) аудіо- та відеопродукції на території України. На підставі чинного законодавства здійснює заходи з вилучення та знищення контрафактної продукції⁴⁸ підпільного виробництва.

Державна митна служба України забезпечує реєстрацію переміщення через митний кордон України товарів, що містять об'єкти права інтелектуальної власності, та здійснює комплекс передбачених законодавством заходів з недопущення переміщення через митний кордон України товарів, виготовлених з порушенням прав інтелектуальної власності.

Державний комітет стандартизації, метрології та сертифікації України здійснює державний контроль за дотриманням законодавства України про захист прав споживачів, а також про рекламу в цій сфері.

Служба безпеки України бере участь у розробці та здійсненні заходів із захисту державних та комерційних таємниць національного значення.

Важливу функцію захисту прав інтелектуальної власності виконують також судові органи⁴⁹.

Серед недержавних організацій слід виділити громадські об'єднання, науково-дослідні інститути, творчі спілки. Найбільш впливовими **громадськими об'єднаннями України у сфері**

⁴⁸ *Контрафактний примірник твору, фонограми, відеограми* – примірник твору, фонограми чи відеограми, відтворений, опублікований і (або) розповсюджуваний з порушенням авторського права і (або) суміжних прав, у тому числі примірники захищених в Україні творів, фонограм і відеограм, що ввозяться на митну територію України без згоди автора чи іншого суб'єкта авторського права і (або) суміжних прав.

⁴⁹ У частині 1 ст. 432 Цивільного кодексу України зазначено, що кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого права інтелектуальної власності.

інтелектуальної власності є Всеукраїнська асоціація патентних повірених, Всеукраїнська асоціація інтелектуальної власності, Товариство винахідників і раціоналізаторів України, Українська асоціація власників товарних знаків, Коаліція з питань захисту прав інтелектуальної власності, Українська група Міжнародної асоціації з охорони промислової власності, Міжнародний центр правових проблем інтелектуальної власності, Антипіратський союз України та ін.

Громадські організації здійснюють підтримку і захист інтересів осіб у відповідних сферах, сприяють налагодженню діалогу між людьми спільних інтересів, між громадськістю та органами державної влади, виконують консультативні функції. Громадські організації після відповідної державної реєстрації можуть також здійснювати управління майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав на колективній основі.

Всеукраїнська асоціація патентних повірених (представників у справах інтелектуальної власності) є об'єднанням спеціалістів з інтелектуальної власності, які пройшли підготовку в Інституті інтелектуальної власності і права та можуть представляти інтереси фізичних чи юридичних осіб перед Державним департаментом інтелектуальної власності та його структурними підрозділами, у судах, у відносинах з іншими фізичними та юридичними особами. Патентні повірені діють відповідно до Положення про представників у справах інтелектуальної власності і є у кожному регіоні України⁵⁰.

У складі Академії правових наук створений *Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності*, який здійснює спеціалізовані наукові дослідження у сфері інтелектуальної власності.

Важливе значення для стимулювання творчої діяльності громадськості, захисту інтересів професійних творчих працівників, в тому числі прав інтелектуальної власності відіграють також *творчі*

⁵⁰ У Волинській області станом на 01.09.2007 діє патентний повірений України – Кужель Емма Вікторівна (43020, м. Луцьк, а/с № 21; тел. (+380332) 72-61-75).

*спілки*⁵¹.

Отже, інституційна структура системи охорони прав інтелектуальної власності України сьогодні перебуває на завершальній фазі свого становлення. Ефективність діяльності цієї системи значною мірою буде залежати від ресурсних, технічних та інфраструктурних можливостей в першу чергу державних органів, які відповідають за реалізацію політики у сфері інтелектуальної власності. Надзвичайно важливе значення у цивілізованому демократичному суспільстві відіграє також активність громадських організацій та їх співпраця з органами державної влади.

⁵¹ Національна спілка письменників України, Національна спілка театральних діячів України, Національна спілка кінематографістів України, Національна спілка художників України, Національна спілка майстрів народного мистецтва України, Національна спілка архітекторів України, Національна спілка композиторів України, Спілка фотохудожників України, Національна спілка журналістів України, Всеукраїнська спілка кобзарів, Спілка рекламистів України, Всеукраїнська музична спілка, Спілка дизайнерів України, Український фонд культури, Національна ліга українських композиторів та ін.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ ОХОРОНИ РІЗНИХ КАТЕГОРІЙ ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

3.1. Охорона прав на об'єкти промислової власності

Як зазначалось вище, до об'єктів промислової власності прийнято відносити винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг (торговельні марки), зазначення походження товарів і фірмові найменування. Охорона винаходів, корисних моделей, промислових зразків, знаків для товарів і послуг та кваліфікованих зазначень походження товарів здійснюється за схемою поданою нижче. Набуття прав на ці об'єкти потребує виконання ряду формальностей, що розпочинаються з подання заявки до Українського інституту промислової власності (Укрпатенту) і закінчуються реєстрацією об'єкта та видачею Установою охоронного документа (рис. 3.1). Процедура набуття прав на прості зазначення походження товарів і фірмові найменування є простішою.

Подання заявки є офіційним зверненням особи до Установи про надання правової охорони об'єкту промислової власності. Заявка складається з набору документів, необхідних для видачі охоронного документа. До таких документів належить: традиційна заява на ім'я директора Установи⁵², заповнений формуляр заявки, детальний опис об'єкта, реферат (для винаходу і корисної моделі), формула (для винаходу і корисної моделі), креслення,

⁵² Станом на 01.09.2007 на посаді директора Державного департаменту інтелектуальної власності – Микола Паладій.

квитанція про сплату збору за подання заявки⁵³. Заявка подається заявником особисто або за його дорученням через представника у справах інтелектуальної власності або іншу довірену особу.

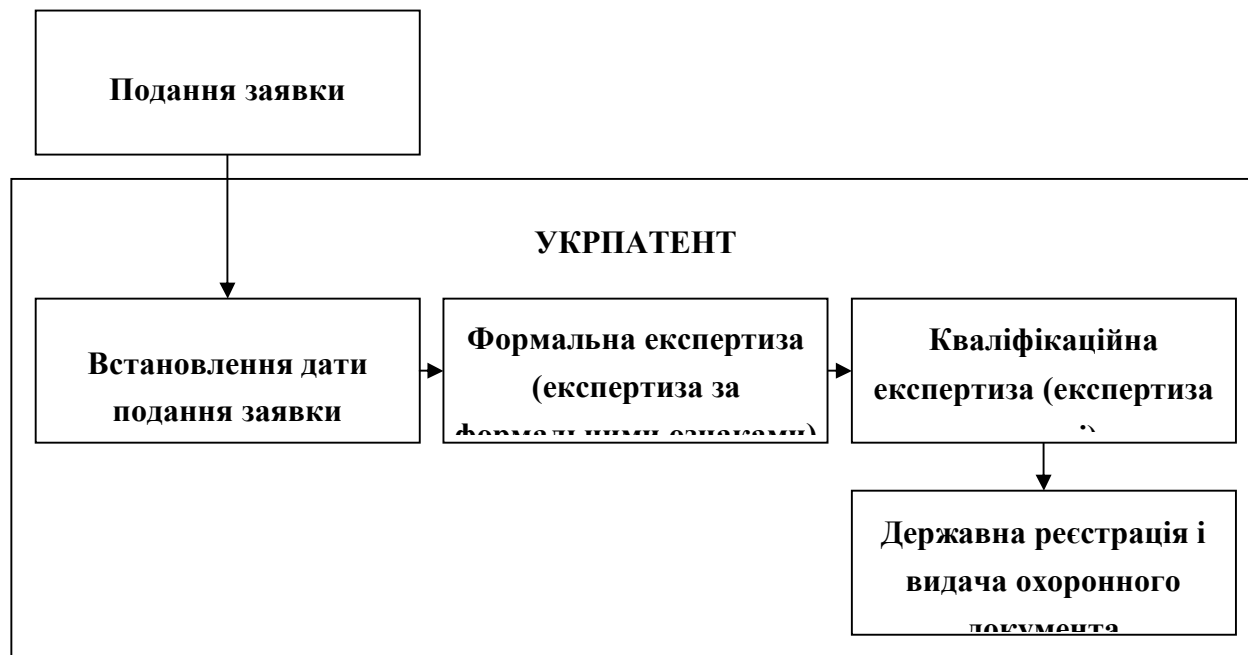

Рис. 3.1. Типова процедура набуття прав на об'єкти промислової власності⁵⁴

Встановлення дати подання заявки є важливим, принаймні, з двох точок зору. По-перше, дата подачі заявки є датою відліку строку дії охоронного документа. По-друге, за датою подачі заявки встановлюється пріоритет заявки⁵⁵. Тобто особі, яка подала заявку на подібний об'єкт пізніше, буде відмовлено у наданні правової охорони на підставі негативного рішення експертизи.

Формальна експертиза (експертиза за формальними ознаками) – експертиза, під час якої встановлюється належність зазначеного у заявці об'єкта до переліку об'єктів, які можуть бути визнані таким об'єктом, і відповідність заявки та її оформлення встановленим вимогам.

⁵³ Розміри та порядки сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на різні категорії ОПВ, затверджуються відповідними постановами Кабінету Міністрів України (нині діюча – від від 23 грудня 2004 р. № 1716). Див. додаток 4.

⁵⁴ Складено за: Популярно про інтелектуальну власність / Уклад.: П. М. Цибульов, В. П. Чеботарьов.– К.: Міжнар. наук. ком., 2003.– С. 31.

⁵⁵ *Пріоритет заявки (пріоритет)* – першість у поданні заявки.

Кваліфікаційна експертиза (експертиза по суті) – експертиза, що встановлює відповідність об’єкта умовам патентоспроможності. Проводиться на два об’єкти – винахід і торговельну марку. На інші об’єкти проводиться загальна науково-технічна експертиза, яка поєднує в собі формальну і експертизу по суті. За проведення кваліфікаційної експертизи заявником сплачується відповідний збір⁵⁶.

Державна реєстрація ведеться Укрпатентом. Вона здійснюється одночасно з публікацією відомостей про видачу охоронного документа в офіційному бюлетені промислової власності. Державна реєстрація охоронного документа здійснюється за наявності документів про сплату державного мита за його видачу і збору за публікацію відомостей про видачу охоронного документа. Зазначені мито та збір сплачуються після надходження до заявника рішення про видачу охоронного документа.

Видача охоронного документа здійснюється у місячний строк після державної реєстрації. За видачу охоронного документа сплачується державне мито⁵⁷, а за підтримку його чинності – щорічний збір протягом усього строку його дії⁵⁸. На об’єкти промислової власності видаються два види охоронних документів: патент і свідоцтво⁵⁹.

Однак кожен з об’єктів промислової власності є специфічним за своєю природою, а правова охорона кожного з них має ряд характерних особливостей. Приклади об’єктів та загальні їх особливості наведено у табл. 3.1. Зупинимось детальніше на кожному з них.

Охорона *винаходів і корисних моделей* в Україні здійснюється відповідно до Конституції України, Паризької конвенції про охорону промислової власності, Договору про патентну кооперацію, Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності та деяких інших міжнародних договорів, Цивільного

⁵⁶ Див. додаток 4.

⁵⁷ Див. додаток 5.

⁵⁸ Див. додаток 4.

⁵⁹ Див. параграф 2.1.

кодексу України⁶⁰, Закону “Про охорону прав на винаходи і корисні моделі”, Закону “Про державну таємницю” та ряду інших законодавчих і нормативно-правових актів.

Таблиця 3.1

Основні характеристики об’єктів промислової власності

Категорія об’єкта промислової власності	Об’єкт правової охорони	Критерії охороноздатності	Охоронний документ	Строк охорони виключних майнових прав, роки	Приклад
1	2	3	4	5	6
Винахід	Продукт (пристрій, речовина, штам мікроорганізму, культура клітин рослини і тварини тощо); процес; нове застосування відомого продукту чи процесу	<ul style="list-style-type: none"> - новизна; - винахідницький рівень; - промислова придатність 	патент	20	Контейнер для вирощування монокристалів; Пристрій для перетворення механічних параметрів в електричний сигнал; Консервуючий засіб для музейних препаратів; Спосіб побудови словника для перекладу з іноземної мови; Спосіб вирощування монокристалів Tl_3PbCl_5 ⁶¹

⁶⁰ Див. главу 39.

⁶¹ Приклади з фондів Волинського національного університету ім. Лесі Українки.

1	2	3	4	5	6
Корисна модель	Продукт (пристрій, речовина, штам мікро-організму, культура клітин рослини і тварини тощо); процес; нове застосування відомого продукту чи процесу	- новизна; - промислова придатність	патент	10	Пристрій для стимулювання кровообігу верхніх кінцівок; Спосіб отримання олії з амаранту ⁶²
Промисловий зразок	Форма, малюнок чи розфарбування або їх поєднання	- новизна	патент	15	Дизайн марки автомобіля, упаковка для продуктів харчування, малюнок на килимі тощо
Торговельна марка (знак для товарів і послуг)	Будь-яке позначення або комбінація позначень (слова, у тому числі власні імена, літери, цифри, зображувальні елементи, кольори, а також будь-яка комбінація таких позначень)	- відповідність публічному порядку, принципам гуманності і моралі	свідоцтво	10 ⁶³	Світоч, Торчин, Nemiroff, Coca-Cola, Chevrolet тощо

⁶² Приклади з фондів Волинського національного університету ім. Лесі Українки.

⁶³ Зазначений термін може бути продовжений щоразу після закінчення попереднього терміну на новий десятирічний період.

Закінчення таблиці 3.1

1	2	3	4	5	6
Кваліфіковане зазначення походження товару	Назва географічного місця походження товару або похідна від неї назва	- правдивість	свідоцтво	10 ⁶⁴	Цинандалі (грузинське вино), Миргородська (мінеральна вода) тощо

Згідно із зазначеними законами, *винахід (корисна модель) – це результат інтелектуальної діяльності людини в будь-якій сфері технології.*

Об'єктом винаходу (корисної моделі) може бути:

- 1) продукт (пристрій⁶⁵, речовина⁶⁶, штам мікроорганізму⁶⁷, культура клітин рослини і тварини⁶⁸ тощо);
- 2) процес (спосіб)⁶⁹;
- 3) нове застосування відомого продукту чи процесу.

⁶⁴ Зазначений термін може бути продовжений щоразу після закінчення попереднього терміну на новий десятирічний період.

⁶⁵ **Пристрій** – це система розташованих у просторі елементів, які певним чином взаємодіють один з одним. Наприклад, машини, прилади, механізми, інструменти, конструкції тощо.

⁶⁶ **Речовина** – це штучно створена матеріальна субстанція, що є сукупністю взаємопов'язаних хімічних елементів. Наприклад, сплави, кераміка, суміші; продукти ядерного перетворення, хімічні високомолекулярні утворення тощо.

⁶⁷ **Штами мікроорганізмів** складають основу біотехнологій, застосовуються з лікувальною, профілактичною метою, як стимулятори розвитку рослин і тварин. Наприклад, бактерії, неклітинні структури (віруси, фаги), мікроскопічні гриби тощо.

⁶⁸ **Культура клітин рослини і тварини** – це сукупність клітин, які мають спільне походження і характеризуються однаковими, стійкими ознаками. Наприклад, мікроскопічні безхребетні тварини, лишайники, водорості, культивовані соматичні клітини тощо.

⁶⁹ **Процес** – це сукупність прийомів, що виконуються у певній послідовності або з дотриманням певних правил. Процес має бути технічно здійснений за допомогою матеріальних засобів. Наприклад, спосіб виготовлення продукту, діагностики, вимірювання, контролю тощо.

Правова охорона надається винаходу (корисній моделі), що не суперечить публічному порядку, принципам гуманності і моралі та відповідає умовам патентоспроможності.

Винахід відповідає умовам патентоспроможності, якщо він є новим, має винахідницький рівень і є промислово придатним. Корисна модель відповідає умовам патентоспроможності, якщо вона є новою і промислово придатною.

Винахід (корисна модель) визнається новим, якщо він не є частиною рівня техніки. Рівень техніки включає усі відомості, що стали загальнодоступними у світі до дати подання заявки до Установи або, якщо заявлено пріоритет, до дати її пріоритету. Винахід має винахідницький рівень, якщо для фахівця він не є очевидним, тобто не впливає явно із рівня техніки. Винахід (корисна модель) визнається промислово придатним, якщо його може бути використано у промисловості або в іншій сфері діяльності.

На визнання винаходу (корисної моделі) патентоспроможним не впливає розкриття інформації про нього винахідником або особою, яка одержала від винахідника прямо чи опосередковано таку інформацію, протягом 12 місяців до дати подання заявки до Установи або, якщо заявлено пріоритет, до дати її пріоритету.

Заявка на винахід (корисну модель) подається за загальними правилами⁷⁰. Заявка на винахід повинна стосуватися одного або групи винаходів, пов'язаних єдиним винахідницьким задумом (вимога єдиності винаходу). Заявка на корисну модель повинна стосуватися тільки однієї корисної моделі. Заявник має право відкликати заявку в будь-який час до дати сплати державного мита за видачу патенту. З дати надходження заявки до Установи і до публікації відомостей про заявку або публікації відомостей про видачу патенту матеріали заявки вважаються конфіденційною інформацією.

Якщо рішення науково-технічної експертизи (формальної та кваліфікаційної) позитивні, здійснюється реєстрація винаходу

⁷⁰ Див. вище у параграфі.

(корисної моделі) та *видача патенту*. Взагалі, процедура патентування винаходу в середньому займає 30 місяців⁷¹ і є досить складною, іноді буває важко розібратися в її тонкощах. У такій ситуації доцільно звертатися за допомогою до патентного повіреного.

Після внесення до державного реєстру відомостей про запатентований об'єкт будь-яка особа має право з ними ознайомитися. Це можна зробити у бюлетенях промислової власності, де публікується бібліографічна інформація⁷² щодо зареєстрованих у країні об'єктів промислової власності, а також реферативна та графічна інформація. Описи винаходів (корисних моделей) можна одержати, звернувшись із клопотанням до Установи про виписку з реєстру щодо відомостей про певний патент. За подання клопотання сплачується збір. Подібні послуги надає і Український центр інноватики та патентно-інформаційних послуг⁷³.

Права, що випливають з патенту, є чинними з дати, наступної за датою їх державної реєстрації. Патент надає його власнику виключні права володіти, розпоряджатись, використовувати винахід (корисну модель) за своїм розсудом, якщо таке використання не порушує прав інших власників патентів, а також забороняти неправомірне його (її) використання. Винахіднику належить право авторства, яке є невід'ємним особистим правом і охороняється безстроково. Винахідник має право на присвоєння свого імені створеному ним винаходу (корисній моделі).

Право на одержання патенту має винахідник або винахідники, які спільно створили винахід (корисну модель). Право на одержання патенту на службовий винахід (корисну модель)⁷⁴ має

⁷¹ Популярно про інтелектуальну власність / Уклад.: П. М. Цибульов, В. П. Чеботарьов.– К.: Міжнар. наук. ком., 2003.– С. 23.

⁷² **Бібліографічна інформація** – це інформація, представлена відповідно до Міжнародної системи ідентифікації даних (INID).

⁷³ Див. параграф 2.5.

⁷⁴ **Службовий винахід (корисна модель)** – винахід (корисна модель), створений працівником у зв'язку з виконанням службових обов'язків чи дорученням роботодавця (за умови, що трудовим договором (контрактом) не передбачене інше) або з

роботодавець винахідника⁷⁵. Право на одержання патенту має також правонаступник винахідника або роботодавця.

Слід зазначити, що патент на винахід – це різновид патенту, що видається за результатами кваліфікаційної експертизи заявки на винахід. *Строк дії патенту України на винахід становить 20 років* від дати подання заявки до Установи. Патент на корисну модель є різновидом патенту, що видається за результатами формальної експертизи заявки на корисну модель. *Строк дії патенту на корисну модель становить 10 років* від дати подання заявки до Установи. Видача охоронних документів під назвою “патент на корисну модель” розпочалась у 2006 р. До цього права на корисну модель підтверджувались деклараційним патентом на корисну модель⁷⁶. Зміни відбулись відповідно до норм Цивільного кодексу України.

Дострокове припинення прав на винахід (корисну модель) може наставати в разі: 1) добровільної відмови власника патенту; 2) несплати щорічного збору за підтримку чинності патенту; 3) за рішенням суду.

Правову основу охорони **промислових зразків** в Україні становить Конституція України, Паризька конвенція про охорону промислової власності, Женевський акт Гаагської угоди про міжнародну реєстрацію промислових зразків, Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності та деякі інші міжнародні договори, Цивільний кодекс України⁷⁷, Закон “Про охорону прав на промислові зразки”, Закон “Про захист від недобросовісної конкуренції” та інші законодавчі та нормативно-правові акти.

використанням досвіду, виробничих знань, секретів виробництва і обладнання роботодавця.

⁷⁵ Див. ст. 9 Закону “Про охорону прав на винаходи і корисні моделі” від 15.12.1993 р. № 3687-ХІІ.

⁷⁶ Зразок деклараційного патенту на корисну модель і опису до нього подано у додатку 1. Аналогічним чином подається інформація і у сучасних патентах на винахід чи корисну модель.

⁷⁷ Див. главу 39.

Відповідно до зазначених законів, *промисловий зразок* – це *результат творчої діяльності людини у галузі художнього конструювання*.

Об'єктом промислового зразка може бути форма, малюнок чи розфарбування або їх поєднання, які визначають зовнішній вигляд промислового виробу і призначені для задоволення естетичних та ергономічних потреб. Не можуть одержати правову охорону:

- об'єкти архітектури (крім малих архітектурних форм), промислові, гідротехнічні та інші стаціонарні споруди;
- друкована продукція як така;
- об'єкти нестійкої форми з рідких, газоподібних, сипких або подібних до них речовин тощо.

Обсяг правової охорони, що надається, визначається сукупністю суттєвих ознак промислового зразка, представлених на зображенні (зображеннях) виробу, внесеному до державного реєстру, і засвідчується патентом. Згідно з Цивільним кодексом України патент на промисловий зразок діє *15 років*.

Єдиною умовою *патентоспроможності* промислового зразка є новизна. Промисловий зразок визнається новим, якщо сукупність його суттєвих ознак не стала загальнодоступною у світі до дати подання заявки до Установи або, якщо заявлено пріоритет, до дати її пріоритету.

Заявка подається до Установи у такому ж порядку як і на винахід. Вона складається українською мовою і повинна містити, окрім заяви, заповненого формуляра заявки, опису і документа про сплату збору за подання заявки, комплект зображень виробу (власне виробу чи у вигляді його макета, або малюнка), що дають повне уявлення про його зовнішній вигляд.

Експертиза заявки, процедура реєстрації промислового зразка та видача патенту типові для об'єктів промислової власності⁷⁸.

⁷⁸ Див. вище у параграфі.

Патент на промисловий зразок надає його власнику такі *права*:

- виключне право використовувати промисловий зразок за своїм розсудом, якщо таке використання не порушує прав інших власників патентів⁷⁹;
- право передавати на підставі договору право власності на промисловий зразок будь-якій особі, яка стає правонаступником власника патенту;
- право надати будь-якій особі дозвіл (видати ліцензію) на використання промислового зразка на підставі ліцензійного договору;
- право забороняти іншим особам використовувати промисловий зразок без його дозволу.

Використанням промислового зразка визнається виготовлення виробу із застосуванням запатентованого промислового зразка, застосування такого виробу, пропонування для продажу, в тому числі через Інтернет, продаж, імпорт (ввезення) та інше введення його в цивільний оборот або зберігання такого виробу в зазначених цілях. Виріб визнається виготовленим із застосуванням запатентованого промислового зразка, якщо при цьому використані всі суттєві ознаки промислового зразка.

Охорона *торговельних марок* здійснюється відповідно до Конституції України, Паризької конвенції про охорону промислової власності, Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків, Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності та деяких інших міжнародних договорів України, Цивільного кодексу України⁸⁰, Закону “Про охорону прав на знаки для товарів і послуг”, Закону “Про захист від недобросовісної конкуренції”, Закону “Про рекламу” та інших законодавчих і нормативно-правових актів.

Відповідно до зазначених законів, *знак для товарів та послуг* (далі у параграфі – знак) – це позначення, за яким товари і послуги одних осіб відрізняються від товарів і послуг інших осіб.

⁷⁹ Взаємовідносини при використанні промислового зразка, патент на який належить кільком особам, визначаються угодою між ними.

⁸⁰ Див. главу 44.

Об'єктом знака може бути будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень. Такими позначеннями можуть бути, зокрема, слова, у тому числі власні імена, літери, цифри, зображувальні елементи, кольори та комбінації кольорів, а також будь-яка комбінація таких позначень.

Правова охорона надається знаку, який не суперечить публічному порядку, принципам гуманності і моралі та на який не поширюються законодавча заборона для реєстрації. Згідно з Законом України “Про охорону прав на знаки для товарів і послуг” *не можуть одержати правову охорону* позначення, які зображують або імітують:

- державні герби, прапори та інші державні символи (емблеми);
- офіційні назви держав;
- емблеми, скорочені або повні найменування міжнародних міждержавних організацій;
- офіційні контрольні, гарантійні та пробірні клейма, печатки;
- нагороди та інші відзнаки.

Такі позначення можуть бути включені до знака як елементи, що не охороняються, якщо на це є згода відповідного компетентного органу або їх власників. Компетентним органом щодо назви держави є колегіальний орган, утворений Установою. Не можуть одержати правову охорону також позначення, які не мають розрізняльної здатності (є загальноживаними, описовими, відображають лише форму, що обумовлена природним станом товару), або є такими, що можуть ввести в оману щодо товару, послуги або особи, яка виробляє товар або надає послугу. Позначення, які не мають розрізняльної здатності, можуть бути внесені до знака як елементи, що не охороняються, якщо вони не займають домінуючого положення в зображенні знака.

Не можуть бути зареєстровані як знаки позначення, які є тотожними або схожими з раніше зареєстрованими знаками, фірмовими найменуваннями, кваліфікованими зазначеннями походження товарів. Не реєструються як знаки позначення, які відтворюють промислові зразки, права на які належать в Україні

іншим особам; назви відомих в Україні творів науки, літератури і мистецтва або цитати і персонажі з них, твори мистецтва та їх фрагменти без згоди власників авторського права або їх правонаступників; прізвища, імена, псевдоніми та похідні від них, портрети і факсиміле відомих в Україні осіб без їх згоди.

Заявка, що подається на торговельну марку, повинна стосуватися одного знака і містити: заяву про реєстрацію знака; зображення позначення, що заявляється; перелік товарів і послуг, для яких заявник просить зареєструвати знак, згрупованих за Міжнародною класифікацією товарів і послуг для реєстрації знаків (МКТП)⁸¹.

Експертиза заявки має статус науково-технічної експертизи, складається з формальної експертизи та кваліфікаційної експертизи (експертизи по суті)⁸².

Реєстрація знака, видача свідоцтва та публікація про видачу свідоцтва здійснюються на підставі відповідного рішення та за наявності документів про сплату державного мита і збору. За видачу свідоцтва на знак додатково сплачується державне мито у розмірі 85 грн⁸³. Середній строк від подачі заявки до отримання свідоцтва нині складає 20-22 місяці⁸⁴.

Свідоцтвом засвідчується право власності на знак. *Строк дії свідоцтва становить 10 років* від дати подання заявки до Установи і продовжується Установою за клопотанням власника свідоцтва щоразу на 10 років, за умови сплати відповідного збору.

Права, що впливають зі свідоцтва, діють від дати подання заявки. Свідоцтво надає його власнику право використовувати знак. Використанням знака визнається:

⁸¹ Популярно про інтелектуальну власність / Уклад.: П. М. Цибульов, В. П. Чеботарьов.– К.: Міжнар. наук. ком., 2003.– С. 32.

⁸² Див. вище.

⁸³ Див. додаток 5.

⁸⁴ Популярно про інтелектуальну власність / Уклад.: П. М. Цибульов, В. П. Чеботарьов.– К.: Міжнар. наук. ком., 2003.– С. 32.

- нанесення його на будь-який товар, для якого знак зареєстровано, упаковку, в якій міститься такий товар, вивіску, пов'язану з ним, етикетку, нашивку, бирку чи інший прикріплений до товару предмет, зберігання такого товару із зазначеним нанесенням знака з метою пропонування для продажу, пропонування його для продажу, продаж, імпорт (ввезення) та експорт (вивезення);
- застосування його під час пропонування та надання будь-якої послуги, для якої знак зареєстровано;
- застосування його в діловій документації чи в рекламі та в мережі Інтернет, у тому числі в доменних іменах.

Знак визнається використаним, якщо його застосовано у формі зареєстрованого знака, а також у формі, що відрізняється від зареєстрованого знака лише окремими елементами, якщо це не змінює в цілому відмітності знака.

Свідоцтво також надає його власнику виключне право забороняти іншим особам використовувати без його згоди зареєстрований знак або позначення, схоже із зареєстрованим знаком, стосовно наведених у свідоцтві товарів і послуг або стосовно товарів і послуг, споріднених з наведеними у свідоцтві, якщо внаслідок такого використання можна ввести в оману щодо особи, яка виробляє товари чи надає послуги. Виключне право власника свідоцтва, забороняти іншим особам використовувати без його згоди зареєстрований знак, не поширюється на некомерційне використання знака, усі форми повідомлення новин і коментарів новин та інші випадки, передбачені законодавством.

Власник свідоцтва може передавати будь-якій особі право власності на знак повністю або відносно частини зазначених у свідоцтві товарів і послуг на підставі договору, а також надати будь-якій особі дозвіл (видати ліцензію) на використання знака на підставі ліцензійного договору.

Досить часто поряд зі знаком власники торговельної марки проставляють *попереджувальне маркування*, яке вказує на те, що цей знак зареєстровано в Україні⁸⁵, що є їх законним правом.

⁸⁵ Латинська буква *R* в колі або букви *TM* (з англ. *trademark*).

Припинення дії свідоцтва може відбуватись: 1) у разі відмови власника від нього повністю або частково (на підставі заяви, поданої до Установи); 2) у разі несплати збору за продовження строку дії свідоцтва; 3) за рішенням суду у зв'язку з перетворенням знака в позначення, що стало загальноновживаним як позначення товарів і послуг певного виду, або з інших причин.

Якщо знак не використовується в Україні повністю або щодо частини зазначених у свідоцтві товарів і послуг протягом трьох років від дати публікації відомостей про видачу свідоцтва або від іншої дати після цієї публікації, будь-яка особа має право звернутися до суду із заявою про дострокове припинення дії свідоцтва повністю або частково. У цьому разі дія свідоцтва може бути припинена повністю або частково лише за умови, що власник свідоцтва не зазначить поважні причини такого невикористання.

Зазначення походження товарів охороняються згідно з Конституцією України, Паризькою конвенцією про охорону промислової власності, Угодою про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності та деякими іншими міжнародними договорами нашої держави, Цивільним кодексом України⁸⁶, Законом України “Про охорону прав на зазначення походження товарів” та іншими законодавчими та підзаконними нормативно-правовими актами.

Зазначення походження товару є *двох видів*: просте зазначення походження товару і кваліфіковане зазначення походження товару.

Просте зазначення походження товару – будь-яке словесне чи зображувальне (графічне) позначення, що прямо чи опосередковано вказує на географічне місце походження товару. Ним може бути назва географічного місця, яка вживається для позначення товару, або похідна від неї назва. Наприклад, “Зроблено в Україні”, “Львівські солодощі”, “Вінницькі галаретки”, горілка “Волинська” та ін.

⁸⁶ Див. глава 45.

Правова охорона простого зазначення походження товару надається на підставі його використання. Правова охорона простого зазначення походження товару полягає у недопущенні використання зазначень, що є неправдивими (фальшивими) чи такими, що вводять споживачів в оману щодо дійсного географічного місця походження товару. Просте зазначення походження товару не підлягає державній реєстрації.

Кваліфіковане зазначення походження товару може являти собою назву місця походження товару або географічне зазначення походження товару. *Назва місця походження товару (НМП)* – назва географічного місця, яка вживається для позначення товару, що походить із зазначеного географічного місця та має особливі властивості, зумовлені лише або головним чином характерними для цього географічного місця природними умовами або поєднанням цих природних умов з характерним для цього географічного місця людським фактором. Наприклад, мінеральна вода “Моршинська”, “Боржомі” та ін. *Географічне зазначення походження товару (ГЗП)* – назва географічного місця, яка вживається для позначення товару, що походить із цього географічного місця та має певні якості, репутацію або інші характеристики, в основному зумовлені характерними для цього географічного місця природними умовами чи людським фактором або поєднанням цих природних умов і людського фактора.

Різниця між НМП і ГЗП полягає у тому, що термін НМП застосовується тоді, коли природними умовами чи людським фактором, характерним для цього географічного місця, або їх поєднанням, зумовлюються особливі властивості товару, який походить з цього місця, а термін ГЗП – коли специфікою місця зумовлюються лише певні якості, репутація або інші характеристики.

Умовою охороноздатності кваліфікованого зазначення походження товару є *правдивість*. Тобто товар дійсно повинен походити з географічного місця, ім'я якого використовується у назві цього товару, і товар дійсно повинен мати особливі (певні) властивості, зумовлені специфікою природних умов чи людсько-

го фактора цього географічного місця.

Правова охорона не надається кваліфікованому зазначенню походження товару, що: а) не відповідає умові охороноздатності; б) суперечить публічному порядку, принципам гуманності та моралі; в) є видовою назвою товару⁸⁷; г) правильно вказує на географічне місце виготовлення товару, але створює у споживачів помилкове уявлення про те, що товар виготовлено в іншому географічному місці; д) є назвою сорту рослини чи породи тварини і тому здатне ввести в оману споживачів щодо дійсного походження товару.

Правова охорона може бути надана однаковим зазначенням походження товару, що використовуються для позначення різних за властивостями однорідних товарів, за умови забезпечення при використанні цих зазначень відмінностей, достатніх для запобігання введенню в оману споживачів щодо дійсної ідентифікації товарів.

Кваліфіковане зазначення походження товару спочатку реєструється, а потім для використання зареєстрованого зазначення слід отримати право на використання від Установи шляхом подання до неї заявки.

Право на реєстрацію кваліфікованого зазначення походження товару мають: а) особа чи група осіб, які в заявленому географічному місці виробляють товар, особливі властивості, певні якості, репутація або інші характеристики якого пов'язані з цим географічним місцем; б) асоціації споживачів; в) установи, що мають безпосереднє відношення до вироблення чи вивчення відповідних продуктів, виробів, технологічних процесів або географічних місць.

Право на використання зареєстрованої НМП або зареєстрованого ГЗП мають, за умови реєстрації цього права, виробники, які в географічному місці, зазначеному в державному реєстрі,

⁸⁷ *Видова назва товару* – застосовувана у назві товару назва географічного місця, в якому спочатку товар цього виду вироблявся, яка згодом стала загальноживаною в Україні як позначення (назва) певного виду товару безвідносно до конкретного місця його походження. Наприклад, ковбаса “Московська”, “Львівська”, “Шампанське” тощо.

виробляють товар, особливі властивості, певні якості чи інші характеристики якого відповідають тим, що внесені до реєстру.

Подання заявки і процедура набуття прав на кваліфіковане зазначення походження товару або/та його використання подібні до тих, що здійснюються для реєстрації торговельної марки. Перелік документів, що входять до заявки, міститься у ст. 10 Закону “Про охорону прав на зазначення походження товару”.

Охоронним документом, що видається на кваліфіковане зазначення походження товару, є свідоцтво. Свідоцтво – це документ, що посвідчує право на кваліфіковане зазначення походження товару та/або право особи на використання зареєстрованої назви місця походження товару чи зареєстрованого географічного зазначення походження товару.

Права на зареєстроване кваліфіковане зазначення походження товару охороняються безстроково.

Свідоцтво, що посвідчує реєстрацію права на використання кваліфікованого зазначення походження товару, діє протягом 10 років від дати подання заявки. Строк дії свідоцтва продовжується Установою на наступні 10 років на підставі заяви, поданої власником свідоцтва протягом останнього року дії свідоцтва, за умови надання підтвердження спеціально уповноваженого органу, що власник свідоцтва виробляє товар у географічному місці, зазначеному в державному реєстрі, а характеристики товару відповідають характеристикам, занесеним до реєстру. За продовження строку дії свідоцтва сплачується збір.

Власник свідоцтва має право:

- на визнання позначення товару (послуги) географічним зазначенням;
- на використання географічного зазначення;
- перешкоджати неправомірному використанню географічного зазначення, в тому числі забороняти таке використання.

Комерційне (фірмове) найменування охороняється згідно з Паризькою конвенцією про охорону промислової власності та деякими іншими міжнародними договорами, Цивільним кодек-

сом України⁸⁸, Положенням про фірму⁸⁹ та іншими законодавчими та підзаконними нормативно-правовими актами.

Комерційне найменування – це найменування, під яким підприємств виступає у комерційному обороті⁹⁰ і яке індивідуалізує його серед інших учасників цивільного обороту. Для набуття прав на комерційне найменування немає потреби у виконанні будь-яких формальностей. Правова охорона надається на підставі факту введення найменування у комерційний оборот і можлива лише у тому випадку, якщо комерційне найменування дає можливість вирізнити одну особу з-поміж інших та не вводить в оману споживачів щодо справжньої діяльності підприємця (фірми).

Комерційне найменування компанії може збігатися з торговельною маркою, власником якої є ця компанія. Наприклад, комерційне найменування ЗАТ “Світоч” є власником торговельної марки “Світоч”, компанія “Форд моторс” є власником торговельної марки “Форд” тощо. Фірмове найменування у підприємства завжди одне, а торговельних марок може бути кілька. Наприклад, ВАТ “Ковельмолоко” для ідентифікації своєї продукції використовує торговельні марки “Комо”, “Молочна родина”, “Гурманіка”, “Викрутас”.

Принципова відмінність між комерційним найменуванням і знаком для товарів і послуг полягає у тому, що призначення першого – ідентифікація самої фірми з-поміж інших, а другої – вирізнити продукцію одного виробника від продукції інших виробників.

Комерційне найменування повинно містити правдиві вказівки на організаційну форму (ТОВ – Товариство з обмеженою відповідальністю, ВАТ – відкрите акціонерне товариство, ЗАТ – закрите акціонерне товариство тощо), тип підприємства (ДП –

⁸⁸ Див. глава 43.

⁸⁹ “Положение о фирме”, утвержденное Постановлением Центрального исполнительного комитета Совета народных комиссаров СССР “О введении Положения о фирме” от 22 июня 1927 года.

⁹⁰ Тобто є стороною комерційного договору, бере участь у виробництві товару чи послуг, рекламує свою діяльність тощо.

державне підприємство, ПП – приватне підприємство, МП – мале підприємство тощо), профіль діяльності (виробниче, наукове, торговельне тощо). Наприклад, ВАТ “Волиньхолдінг”, ДП “Український інститут промислової власності” тощо. Воно має бути новим, відмінним від існуючих найменувань у певній сфері діяльності та незмінним протягом усього часу, поки підприємець зберігає свій організаційно-правовий статус.

Право інтелектуальної власності на комерційне найменування є чинним з моменту першого використання цього найменування та охороняється без обов’язкового подання заявки на нього чи його реєстрації і незалежно від того, є чи не є комерційне найменування частиною торговельної марки. Особи можуть мати однакові комерційні найменування, якщо це не вводить в оману споживачів щодо товарів, які вони виробляють та (або) реалізують, та послуг, які ними надаються.

Майновими правами інтелектуальної власності на комерційне найменування є право на використання комерційного найменування та право перешкоджати іншим особам неправомірно використовувати комерційне найменування, в тому числі забороняти таке використання.

Майнові права інтелектуальної власності на комерційне найменування передаються іншій особі лише разом з цілісним майновим комплексом особи, якій ці права належать, або його відповідною частиною.

Чинність майнових прав інтелектуальної власності на комерційне найменування припиняється у разі ліквідації юридичної особи та з інших підстав, встановлених законом.

3.2. Особливості охорони нетрадиційних об’єктів права інтелектуальної власності

До нетрадиційних об’єктів права інтелектуальної власності належать: сорт рослин, порода тварин, топографія інтегральної мікросхеми, наукове відкриття, комерційна таємниця та раціона-

лізаторська пропозиція.

Для набуття прав на сорт рослин, породу тварин та топографію інтегральної мікросхеми слід виконати ряд формальностей, починаючи від подання заявки до Установи⁹¹ і закінчуючи отриманням охоронного документа. У цілому ця процедура подібна до типової процедури набуття прав на об'єкти промислової власності⁹².

Охорона наукового відкриття, комерційної таємниці та раціоналізаторської пропозиції має значну специфіку (є нетрадиційною).

Права на *сорт рослин* охороняються в Україні згідно з Конституцією України, Міжнародною конвенцією з охорони нових сортів рослин, Цивільним кодексом України⁹³, Законом “Про охорону прав на сорти рослин” та іншими законодавчими та підзаконними нормативно-правовими актами.

Сорт рослин – це окрема група рослин (клон, лінія, гібрид першого покоління, популяція) в рамках нижчого із відомих ботанічних таксонів⁹⁴, яка, незалежно від того, задовольняє вона повністю або ні умови надання правової охорони:

- може бути визначена ступенем прояву ознак, що є результатом діяльності цього генотипу або комбінації генотипів;
- може бути відрізнена від будь-якої іншої групи рослин ступенем прояву принаймні однієї з цих ознак;
- може розглядатися як єдине ціле з точки зору її придатності для відтворення в незмінному вигляді цілих рослин сорту.

Різновидами сорту, на які можуть набуватися права, є клон, лінія, гібрид першого покоління, популяція. Сорт вважається

⁹¹ Розгляд заявок і видачу охоронних документів на сорт рослин і породу тварин проводить урядовий орган державного управління, що діє у складі центрального органу виконавчої влади з питань сільського господарства і продовольства.

⁹² Див. рис. 3.1 та коментарі до нього.

⁹³ Див. глава 42.

⁹⁴ **Ботанічний таксон** – це відособлена група рослин, споріднених між собою спільністю ознак і властивостей, завдяки чому їм можна присвоїти таксономічну категорію.

охороноздатним, якщо за проявом ознак, породжених певним генотипом чи певною комбінацією генотипів, він є новим, вирізняльним, однорідним та стабільним.

Сорт вважається *новим*, якщо до дати, на яку заявка вважається поданою, заявник (селекціонер) чи інша особа за його дозволом не продавали чи будь-яким іншим способом не передавали матеріал сорту для комерційного використання. Сорт відповідає умові *вирізняльності*, якщо за проявом його ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Сорт вважається *однорідним*, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини цього сорту залишаються достатньо схожими за своїми основними ознаками, відзначеними в описі сорту. Сорт вважається *стабільним*, якщо його основні ознаки, відзначені в описі сорту, залишаються незмінними після неодноразового розмноження, чи у разі особливого циклу розмноження в кінці кожного такого циклу.

Права інтелектуальної власності на сорт рослин становлять:

1) особисті немайнові права інтелектуальної власності, засвідчені державною реєстрацією та *свідоцтвом про авторство на сорт*;

2) майнові права інтелектуальної власності, засвідчені *патентом*;

3) майнове право інтелектуальної власності на поширення сорту рослин, засвідчене державною реєстрацією.

Особисте немайнове право авторства на сорт не відчужується, не передається і діє безстроково. Автор сорту має право пропонувати назву створеного ним сорту і включати до назви своє ім'я та одержати свідоцтво про авторство на сорт рослин. Особа, визнана автором сорту, має також право перешкоджати іншим особам привласнювати та спотворювати його авторство; вимагати не розголошувати його ім'я як автора сорту і не зазначати його у публікаціях; вимагати зазначення свого імені під час використання сорту, якщо це практично можливо.

Майновими правами інтелектуальної власності на сорт рослин, засвідченими патентом, є: право на використання сорту рослин, придатного для поширення в Україні; виключне право дозволяти використання сорту рослин; виключне право перешкоджати неправомірному використанню сорту рослин, у тому числі забороняти таке використання; інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Майнові права інтелектуальної власності на сорт рослин, засвідчені патентом, є чинними з дати, наступної за датою їх державної реєстрації. *Строк чинності* виключних майнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин спливає через *30 років*, а щодо дерев та винограду – через *35 років*, що відраховуються з 1 січня року, наступного за роком державної реєстрації цих прав.

Чинність виключних майнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин може бути припинено достроково або поновлено у випадках та у порядку встановлених законом.

Право на поширення сорту рослин є чинним з дати, наступної за датою його державної реєстрації, та діє безстроково.

Автори сорту, який є результатом їх спільної творчої праці, мають однакові права, якщо інше не передбачено письмовим договором між ними.

Права на **породу тварин** в Україні охороняються відповідно до Конституції України, Цивільного кодексу України⁹⁵, Закону “Про племінну справу у тваринництві” та інших законодавчих та нормативно-правових актів.

Селекційне досягнення у сфері тваринництва (порода тварин) – це створена в результаті цілеспрямованої творчої діяльності група племінних тварин, яка має нові високі генетичні ознаки та стійко передає їх потомкам.

Інші аспекти правової охорони порід тварин подібні до охорони прав на сорти рослин, проте до кінця не врегульовані через відсутність спеціального закону щодо цього нетрадиційного

⁹⁵ Див. глава 42.

ОПІВ.

Топографія (компонування) інтегральної мікросхеми охороняється згідно з Конституцією України, Вашингтонським договором про інтелектуальну власність стосовно інтегральних мікросхем, Угодою про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності, Цивільним кодексом України⁹⁶, Законом “Про охорону прав топографії інтегральних мікросхем” та іншими законодавчими та підзаконними нормативно-правовими актами.

Відповідно до зазначеного закону, *топографія інтегральної мікросхеми* – це зафіксоване на матеріальному носії просторово-геометричне розміщення сукупності елементів інтегральної мікросхеми та з’єднань між ними. Інтегральна мікросхема – це мікроелектронний виріб кінцевої або проміжної форми, призначений для виконання функцій електронної схеми, елементи і з’єднання якого неподільно сформовані в об’ємі і (або) на поверхні матеріалу, що становить основу такого виробу, незалежно від способу його виготовлення.

Критерієм охороноздатності топографії інтегральної мікросхеми є *оригінальність*. Топографія інтегральної мікросхеми визнається оригінальною, якщо вона не створена шляхом прямого відтворення (копіювання) іншої топографії інтегральної мікросхеми, має відмінності, що надають їй нові властивості, і не була відомою у галузі мікроелектроніки до дати подання заявки до Установи або до дати її першого використання. Топографія ІМС визнається оригінальною доти, доки не доведено протилежне.

Набуття права інтелектуальної власності на компонентування інтегральної мікросхеми засвідчується свідоцтвом. Обсяг правової охорони компонентування інтегральної мікросхеми визначається зображенням цього компонентування на матеріальному носіїві. Умови та порядок видачі свідоцтва встановлюються Законом “Про охорону прав топографії інтегральних мікросхем”.

⁹⁶ Див. глава 40.

Майновими правами правовласника на компонування інтегральної мікросхеми є: 1) право на використання компонування інтегральної мікросхеми; 2) виключне право дозволяти використання компонування інтегральної мікросхеми; 3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню компонування інтегральної мікросхеми, в тому числі забороняти таке використання; 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Майнові права інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми є чинними з дати, наступної за датою їх державної реєстрації. *Строк чинності* виключних майнових прав інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми спливає через *10 років*, що відраховуються від дати подання заявки на компонування інтегральної мікросхеми в установленому законом порядку.

Правову основу охорони *наукового відкриття* становить Конституція України, Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності, Цивільний кодекс України⁹⁷, Закон “Про наукову і науково-технічну діяльність” та інші законодавчі й підзаконні нормативно-правові акти.

Науковим відкриттям є встановлення невідомих раніше, але об’єктивно існуючих закономірностей, властивостей та явищ матеріального світу, які вносять докорінні зміни у рівень наукового пізнання.

Автор наукового відкриття має право надати науковому відкриттю своє ім’я або спеціальну назву.

Право на наукове відкриття засвідчується *дипломом* та охороняється у порядку, встановленому законом.

Правова охорона *комерційної таємниці*⁹⁸ здійснюється відповідно до Конституції України, Угоди про торговельні аспекти

⁹⁷ Див. глава 38.

⁹⁸ Досить поширеним синонімом правової категорії “комерційна таємниця” є термін “*ноу-хау*” (від англ. *know-how* – знаю як).

прав інтелектуальної власності та деяких інших міжнародних договорів України, Цивільного кодексу України⁹⁹, Закону України “Про захист від недобросовісної конкуренції” та інших законодавчих і нормативно-правових актів.

Згідно з Цивільним кодексом України, комерційна таємниця – це інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв’язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію.

Комерційною таємницею можуть бути відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, за винятком тих, які відповідно до закону не можуть бути віднесені до комерційної таємниці. Наприклад, рецептура виготовлення ліків чи продукту харчування (“Кока-Кола”).

Через секретність комерційної таємниці до неї не можна застосувати таких методів охорони, як реєстрація і видача охоронного документа. Завданням охорони цього нетрадиційного об’єкта права інтелектуальної власності є створення правових механізмів його захисту.

Органи державної влади зобов’язані охороняти від недобросовісного комерційного використання інформацію, яка є комерційною таємницею та створення якої потребує значних зусиль, і яка надана їм з метою отримання встановленого законом дозволу на діяльність, пов’язану з фармацевтичними, сільськогосподарськими, хімічними продуктами, що містять нові хімічні сполуки. Ця інформація охороняється органами державної влади також від розголошення, крім випадків, коли розголошення необхідне для забезпечення захисту населення або не вжито заходів щодо її охорони від недобросовісного комерційного використання.

⁹⁹ Див. глава 46.

Майновими правами інтелектуальної власності на комерційну таємницю є:

- 1) право на використання комерційної таємниці;
- 2) виключне право дозволяти використання комерційної таємниці;
- 3) виключне право перешкоджати неправомірному розголошенню, збиранню або використанню комерційної таємниці;
- 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Майнові права інтелектуальної власності на комерційну таємницю належать особі, яка правомірно визначила інформацію комерційною таємницею, якщо інше не встановлено договором.

Строк чинності права інтелектуальної власності на комерційну таємницю обмежується строком існування сукупності ознак комерційної таємниці.

Основу правової охорони *раціоналізаторських пропозицій* становлять: Конституція України, “Тимчасове положення про правовий захист об’єктів промислової власності і раціоналізаторських пропозицій”¹⁰⁰, “Методичні рекомендації про порядок складання, подачі і розгляду заяви на раціоналізаторську пропозицію”¹⁰¹ та деякі інші нормативно-правові акти.

Раціоналізаторською пропозицією є визнана юридичною особою пропозиція, яка містить технологічне (технічне) або організаційне рішення у будь-якій сфері її діяльності.

Об’єктом раціоналізаторської пропозиції може бути матеріальний об’єкт або процес. Обсяг правової охорони раціоналізаторської пропозиції визначається її описом, а також кресленнями, якщо вони подані.

Суб’єктами права інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію є її автор та юридична особа, якій ця пропозиція подана.

¹⁰⁰ Затверджене Указом Президента України від 18 вересня 1992 р.

¹⁰¹ Затверджені наказом Державного патентного відомства України від 27 квітня 1995 року.

Для оформлення прав на раціоналізаторську пропозицію автор подає заявку на неї тому підприємству, діяльності якого відповідає пропозиція. Заява реєструється в журналі реєстрації заяв на раціоналізаторські пропозиції за формою, затвердженою Державним комітетом статистики України¹⁰². На підприємстві пропозиція піддається експертизі.

Пропозиції мають містити конкретне вирішення завдання, а не просто його постановку. Зацікавленість підприємства у поданій йому раціоналізаторській пропозиції обумовлюють її новизна та корисність. Новизна полягає у тому, що раціоналізаторська пропозиція повинна бути невідомою на підприємстві. Пропозицію визнають корисною (раціоналізаторською) для підприємства, якщо її використання на цьому підприємстві дає змогу одержати економічний, технічний або інший позитивний ефекти.

У місячний строк після ухвалення позитивного рішення автору видається охоронний документ – *свідоцтво* встановленої форми. Свідоцтво підписується керівником підприємства і затверджується печаткою. Це свідоцтво закріплює за автором *немайнові і майнові права*.

Автор раціоналізаторської пропозиції має право на добросовісне заохочення від юридичної особи, якій ця пропозиція подана.

Юридична особа, яка визнала пропозицію раціоналізаторською, має право на використання цієї пропозиції у будь-якому обсязі.

¹⁰² Цибульов П. М. Основи інтелектуальної власності: Навч. посіб.– К.: Ін-т інтел. власн. і права, 2005.– С. 49.

3.3. Охорона авторського права і суміжних прав

До групи об'єктів *авторського права* належать: літературні й художні твори (книги, брошури, статті, виступи, лекції, промови, проповіді, музичні, драматичні, хореографічні твори, пантоміми, аудіовізуальні твори, твори образотворчого мистецтва, твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва, фотографічні твори, твори ужиткового мистецтва (декоративного ткацтва, кераміки, різьблення, ливарства, плетення, ювелірні вироби тощо), ілюстрації, карти, плани, креслення, ескізи, сценічні обробки творів, похідні твори (переклади тощо), збірники творів та інші твори), комп'ютерні програми¹⁰³, бази (компіляції) даних.

Джерелами авторського права в Україні є: Конституція України, Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів, Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності та деякі інші міжнародні договори України, Цивільний кодекс України¹⁰⁴, Закон “Про авторське право і суміжні права”, Закон “Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні”, Закон “Про науково-технічну інформацію”, Закон “Про видавничу справу”, Закон “Про кінематографію”, Закон “Про архітектурну діяльність”, Закон “Про захист інформації в автоматизованих системах”, Закон “Про наукову і науково-технічну експертизу”, Закон “Про інформаційні агентства”, Закон “Про збереження і розвиток народних художніх промислів України в ринкових умовах” та ряд інших законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів.

Не є об'єктами авторського права:

- повідомлення про новини дня або поточні події, що мають характер звичайної прес-інформації;
- твори народної творчості (фольклор);
- видані органами державної влади у межах їх повноважень офіційні документи політичного, законодавчого, адміністратив-

¹⁰³ Комп'ютерні програми охороняються як літературні твори.

¹⁰⁴ Див. главу 36.

ного характеру (закони, укази, постанови, судові рішення, державні стандарти тощо) та їх офіційні переклади;

– державні символи України, державні нагороди; символи і знаки органів державної влади, Збройних сил України та інших військових формувань; символіка територіальних громад; символи та знаки підприємств, установ та організацій;

– грошові знаки;

– розклади руху транспортних засобів, розклади телерадіопередач, телефонні довідники та інші аналогічні бази даних, що не відповідають критеріям оригінальності і на які поширюється право *sui generis* (своєрідне право, право особливого роду).

У цілому охорона прав на об'єкти авторського права і суміжних прав не є такою формалізованою, як охорона промислової власності. Авторське право на твір виникає внаслідок факту його створення. Для виникнення і здійснення авторського права не вимагається реєстрація твору чи будь-яке інше спеціальне його оформлення.

Автор твору для засвідчення особистого немайнового права авторства на оприлюднений чи не оприлюднений твір може також у будь-який час протягом строку охорони авторського права зареєструвати своє авторське право у відповідних державних реєстрах і отримати *авторське свідоцтво*. Таку реєстрацію здійснює ДП “Українське агентство з авторських і суміжних прав”, що є структурним підрозділом і діє від імені Установи. За видачу свідоцтва сплачується державне мито, кошти від сплати якого перераховуються до Державного бюджету України.

Особа, якій належать майнові авторські права, для сповіщення про них може використовувати знак охорони авторського права. Цей знак складається з латинської літери “С” в колі – ©, *далі вказується ім'я особи, яка має майнові авторські права та рік першої публікації твору*. Знак охорони авторського права проставляється на оригіналі і кожному примірнику твору.

Первинним суб'єктом, якому належать авторські права (особисті немайнові і майнові), є автор твору. За відсутності доказів

іншого автором твору вважається особа, зазначена як автор на оригіналі або примірнику твору (презумпція авторства). Авторське право і право власності на матеріальний об'єкт, у якому втілено твір, не залежать одне від одного. Відчуження матеріального об'єкта, у якому втілено твір, не означає відчуження авторського права і навпаки.

Автору належать такі *особисті немайнові права*:

- вимагати зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору, якщо це практично можливо;
- забороняти зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору;
- обирати псевдонім у зв'язку з використанням твору;
- на недоторканність твору.

Особисті немайнові права автора не можуть бути передані (відчужені) іншим особам.

Майнові права на твір належать його авторіві, якщо інше не встановлено договором чи законом. Майновими правами інтелектуальної власності на твір є:

- право на використання твору¹⁰⁵;
- виключне право давати дозвіл на використання твору;
- право перешкоджати неправомірному використанню твору, в тому числі забороняти таке використання;
- інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Авторське право на *твір, створений у співавторстві*, належить співавторам спільно, незалежно від того, становить такий твір одне нерозривне ціле чи складається з частин, кожна з яких може мати ще й самостійне значення. Кожен із співавторів зберігає своє авторське право на створену ним частину твору, яка має самостійне значення. Частина твору, створеного у співавтор-

¹⁰⁵ Використанням твору вважається: опублікування; відтворення будь-яким способом та у будь-якій формі; переклад; переробка, адаптація, аранжування та інші подібні зміни; включення складовою частиною до збірників, баз даних, антологій, енциклопедій тощо; публічне виконання; продаж, передання в найм (оренду) тощо; імпорт його примірників, примірників його перекладів, переробок тощо.

стві, визнається такою, що має самостійне значення, якщо вона може бути використана незалежно від інших частин цього твору.

Особисте немайнове *право на службовий твір*¹⁰⁶ належить його автору. Виключне майнове право на службовий твір належить роботодавцю, якщо інше не передбачено трудовим договором (контрактом) та/або цивільно-правовим договором між автором і роботодавцем¹⁰⁷.

Без згоди автора, але з обов'язковим зазначенням імені автора і джерела запозичення, допускається:

1) використання цитат (коротких уривків) з опублікованих творів в обсязі, виправданому поставленою метою, в тому числі цитування статей з газет і журналів у формі оглядів преси, якщо воно зумовлено критичним, полемічним, науковим або інформаційним характером твору, до якого цитати включаються; вільне використання цитат у формі коротких уривків з виступів і творів, включених до фонограми (відеограми) або програми мовлення;

2) використання літературних і художніх творів в обсязі, виправданому поставленою метою, як ілюстрацій у виданнях, передачах мовлення, звукозаписах чи відеозаписах навчального характеру;

3) відтворення у пресі, публічне виконання чи публічне сповіщення попередньо опублікованих у газетах або журналах статей з поточних економічних, політичних, релігійних та соціальних питань чи публічно сповіщених творів такого ж самого характеру у випадках, коли право на таке відтворення, публічне сповіщення або інше публічне повідомлення спеціально не заборонено автором;

4) відтворення з метою висвітлення поточних подій засобами фотографії або кінематографії, публічне сповіщення або інше

¹⁰⁶ *Службовий твір* – твір, створений автором під час виконання службових обов'язків відповідно до службового завдання чи трудового договору (контракту) між ним і роботодавцем.

¹⁰⁷ Див. ст. 16 Закону “Про авторське право і суміжні права”.

публічне повідомлення творів, побачених або почутих під час перебігу таких подій, в обсязі, виправданому інформаційною метою;

5) відтворення у каталогах творів, виставлених на доступних публіці виставках, аукціонах, ярмарках або у колекціях для висвітлення зазначених заходів, без використання цих каталогів у комерційних цілях;

6) видання випущених у світ творів рельєфно-крапковим шрифтом для сліпих;

7) відтворення творів для судового і адміністративного провадження в обсязі, виправданому цією метою;

8) публічне виконання музичних творів під час офіційних і релігійних церемоній, а також похоронів в обсязі, виправданому характером таких церемоній;

9) відтворення з інформаційною метою у газетах та інших періодичних виданнях, передача в ефір або інше публічне сповіщення публічно виголошених промов, звернень, доповідей та інших подібних творів у обсязі, виправданому поставленою метою;

10) репрографічне відтворення¹⁰⁸ одного примірника твору бібліотеками та архівами, діяльність яких не спрямована прямо або опосередковано на одержання прибутку, за умов, передбачених законом¹⁰⁹;

11) відтворення уривків (в тому числі репрографічне) з опублікованих письмових творів, статей і невеликих творів, аудіовізуальних творів як ілюстрацій для навчання за умови, що обсяг такого відтворення відповідає зазначеній меті;

12) відтворення лише в особистих цілях або для кола сім'ї попередньо правомірно оприлюднених творів, крім творів

¹⁰⁸ *Репрографічне відтворення (репродукування)* – факсимільне відтворення у будь-якому розмірі (у тому числі збільшеному чи зменшеному) оригіналу письмового чи іншого графічного твору або його примірника шляхом фотокопіювання або іншими подібними способами, крім запису в електронній (у тому числі цифровій), оптичній чи іншій формі, яку зчитує комп'ютер.

¹⁰⁹ Див. ст. 22 Закону “Про авторське право і суміжні права”.

архітектури у формі будівель і споруд; комп'ютерних програм, за винятком випадків, передбачених ст. 24 Закону “Про авторське право і суміжні права”, та книг в цілому.

Авторське право на твір починає діяти від дня створення твору. Авторське право діє *протягом усього життя автора і 70 років після його смерті*, починаючи з 1 січня наступного року за роком смерті. Закінчення строку дії авторського права на твори означає їх перехід у суспільне надбання.

До групи об'єктів *суміжного права* входять: виконання творів, фонограми, відеограми та програми (передачі) організацій мовлення.

Правовою основою охорони суміжних прав є: Конституція України, Римська конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм, організацій мовлення, Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми та деякі інші міжнародні договори України, Цивільний кодекс України¹¹⁰, Закон “Про авторське право і суміжні права”, Закон “Про телебачення і радіомовлення”, Закон “Про рекламу”, Закон “Про професійних творчих працівників та творчі спілки”, Закон “Про кінематографію” та ряд інших законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів.

Первинними *суб'єктами суміжних прав* є виконавець, виробник фонограми, виробник відеограми, організація мовлення, а також інші особи, які набули таких прав відповідно до договору чи закону.

Право інтелектуальної власності на виконання та програму організації мовлення виникає з моменту першого його (її) здійснення. Право інтелектуальної власності на фонограму чи відеограму виникає з моменту її вироблення.

Особа, якій належать майнові суміжні права (як правило, стосовно фонограм і відеограм), для сповіщення про них може використовувати спеціальний знак – *латинську літеру “P” в колі*, далі вказується ім'я особи, яка має майнові суміжні права, та рік

¹¹⁰ Див. главу 37.

першої публікації фонограми (відеограми).

Суб'єктам суміжного права належать *особисті немайнові права*: 1) право на визнання їх авторами (творцями) відповідних об'єктів (виконань, фонограм, програм мовлення); 2) право вимагати зазначення свого імені у зв'язку з кожним виступом, демонстрацією чи виконанням (у разі, якщо це можливо); 3) право вимагати забезпечення належної якості відтворення.

Майновими правами інтелектуальної власності на об'єкт суміжних прав є:

- право на використання об'єкта суміжних прав;
- виключне право дозволяти використання об'єкта суміжних прав;
- право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта суміжних прав, у тому числі забороняти таке використання;
- інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Без згоди виконавців, виробників фонограм, відеограм і організацій мовлення допускаються використання виконань, фонограм, відеограм, програм мовлення, їх фіксація, відтворення і доведення до загального відома у перелічених вище випадках¹¹¹.

Допускається відтворення в домашніх умовах і лише в особистих цілях творів і виконань, зафіксованих у фонограмах, відеограмах і їх примірниках, без згоди автора (авторів), виконавців і виробників фонограм (відеограм), але з виплатою їм винагороди. Виплата винагороди виробникам фонограм і відеограм та іншим особам, які мають авторське право і (або) суміжні права, за відтворення в домашніх умовах здійснюється у формі відрахувань (відсотків) від вартості обладнання і (або) матеріальних носіїв виробниками та (або) імпортерами обладнання і матеріальних носіїв, із застосуванням яких можна здійснити відтворення лише в особистих цілях у домашніх умовах творів, зафіксованих у фонограмах і відеограмах¹¹². Розміри відрахувань

¹¹¹ Див. дозволені випадки використання об'єктів авторського права без згоди автора.

¹¹² Крім передбачених законом випадків (див. п. 4 ст. 42 Закону “Про авторське право і суміжні права”).

визначаються Кабінетом Міністрів України.

Зібрані кошти акумулюються визначеними Установою організаціям колективного управління¹¹³ і розподіляються між авторами, виконавцями, виробниками фонограм (відеограм). Якщо угодами між організаціями колективного управління не передбачено інше, то ці кошти розподіляються у таких пропорціях: авторам – 50 %, виконавцям – 25 % і виробникам фонограм (відеограм) – 25 %.

Також допускається без згоди виробників фонограм (відеограм), фонограми (відеограми) яких опубліковані для використання з комерційною метою, і виконавців, виконання яких зафіксовані у цих фонограмах (відеограмах), але з виплатою винагороди, публічне виконання фонограми або її примірника чи публічна демонстрація відеограми або її примірника (безпосередньо, в ефір чи по проводах). Збір винагороди за використання фонограм (відеограм) і контроль за їх правомірним використанням здійснюються визначеними Установою уповноваженими організаціями колективного управління¹¹⁴.

Строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на об'єкти суміжного права спливає через *50 років*, починаючи з *1 січня наступного року за роком першого здійснення* (для виконань і програм організацій мовлення) чи вироблення (для фонограми, відеограми).

¹¹³ *Організація колективного управління* (організація колективного управління майновими правами) – організація, що управляє на колективній основі майновими правами суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав і не має на меті одержання прибутку.

¹¹⁴ Див. ст. 43 Закону “Про авторське право і суміжні права”.

3.4. Охорона прав інтелектуальної власності українських фізичних і юридичних осіб за кордоном

Щодо охорони прав інтелектуальної власності українських фізичних і юридичних осіб за кордоном важливо зауважити два моменти. По-перше, щоб отримати правову охорону в іноземній державі, потрібно набути прав на відповідний об'єкт права інтелектуальної власності в цій державі. І, по-друге, охорона прав в іноземній державі здійснюватиметься згідно з законодавством цієї держави (принцип національного режиму охорони).

Завдяки тому, що наша держава бере участь у міжнародних багатосторонніх договорах з питань інтелектуальної власності, ці положення значно пом'якшуються. Зокрема спрощується процедура набуття прав на різні категорії ОПВ та спрацьовує принцип конвенційного пріоритету¹¹⁵.

Згідно із Законом України “Про охорону прав на винаходи і корисні моделі” будь-яка особа має право *зпатентувати винахід (корисну модель) в іноземних державах*¹¹⁶. Це можна здійснити у два способи. Перший передбачений Паризькою конвенцією про охорону промислової власності. Відповідно до нього, особа, що перебуває під юрисдикцією однієї з країн-учасниць Паризької конвенції¹¹⁷, може здійснити патентування в іншій державі-учасниці цієї конвенції самостійно, але за умови попереднього подання заявки на винахід (корисну модель) до патентного відомства своєї країни (в Україні – до Державного департаменту інтелектуальної власності). У разі ненадходження до заявника протягом трьох місяців від дати подання зазначеної

¹¹⁵ При розгляді на території певної держави суперечки, однією зі сторін якої є громадянин іншої держави, пріоритет віддається нормам міжнародного договору (договорів), учасницями якого є обидві держави.

Також у разі суперечності між положеннями національного законодавства держави-учасниці міжнародного договору і положень цього міжнародного договору, діє норма міжнародного договору.

¹¹⁶ Стаття 37 Закону.

¹¹⁷ Станом на 11.09.2007 учасницями Паризької конвенції була 171 країна світу // http://www.wipo.int/treaties/en/ShowResults.jsp?lang=en&treaty_id=2.

заявки повідомлення про те, що заявлений винахід (корисна модель) віднесений до державної таємниці, вважається, що дозвіл на патентування надано.

За клопотанням заявника йому надсилається повідомлення щодо можливості патентування винаходу (корисної моделі) в іноземних державах раніше зазначеного строку. За подання клопотання сплачується збір.

Другий спосіб передбачено у Договорі про патентну кооперацію¹¹⁸. У такому випадку патентування здійснюється лише шляхом подання особливої заявки (міжнародної) до Установи.

Патентування за кордоном може здійснюватись також за посередництвом повіреного у справах інтелектуальної власності України – патентного повіреного.

Будь-яка особа має право **запатентувати промисловий зразок за кордоном**. Процедура патентування промислового зразка в іноземній державі аналогічна до тієї, що описана для винаходу (корисної моделі). Вона детально регламентується “Інструкцією про розгляд заявки про наміри здійснити патентування промислового зразка в іноземних державах”, зареєстрованою у Міністерстві юстиції України 01.06.1995 р. № 163/699. Витрати, пов’язані з патентуванням промислового зразка (винаходу і корисної моделі) в іноземних державах, несе заявник чи за його згодою інша особа.

У ст. 24 Закону “Про охорону прав на знаки для товарів і послуг” зазначається, що будь-яка особа має право **зарєєструвати знак в іноземних державах**. У разі реєстрації знака в іноземних державах, згідно з Мадридською угодою про міжнародну реєстрацію знаків та/або Протоколом до цієї угоди, заявки на міжнародну реєстрацію (та відповідні їй заява про територіальне розширення і заява про продовження міжнародної реєстрації) подаються через Установу за умови сплати національного збору за подання кожної з них. Витрати, пов’язані з реєстрацією знака в

¹¹⁸ Станом на 11.09.2007 учасниками Договору про патентну кооперацію було 137 країн світу // http://www.wipo.int/treaties/en/ShowResults.jsp?lang=en&treaty_id=6.

іноземних державах, несе заявник чи за його згодою інша особа.

Заявка на *реєстрацію в іноземній державі кваліфікованого зазначення походження товару*, пов'язаного з географічним місцем на території України, може бути подана тільки після його реєстрації в Україні.

Автор топографії інтегральної мікросхеми чи його правонаступник, роботодавець автора чи його правонаступник мають право на *реєстрацію топографії інтегральної мікросхеми в іноземних державах*. Охорона в іноземних державах прав на розроблені в Україні топографії інтегральних мікросхем здійснюється відповідно до міжнародних договорів України¹¹⁹ та законодавства іноземних держав.

До подання заявки на одержання охорони прав на топографію інтегральної мікросхеми в орган іноземної держави заявник зобов'язаний подати заявку до Установи і повідомити його про наміри здійснити таку охорону. Витрати, пов'язані з одержанням охорони прав на топографію інтегральної мікросхеми в іноземних державах, несе заявник чи за його згодою інша особа.

Охорона авторських прав українських фізичних і юридичних осіб за кордоном здійснюється відповідно до положень Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів 1886 р. В основу Бернської конвенції покладено чотири принципи¹²⁰: національного режиму, автоматичної охорони, незалежності охорони та ретроактивної охорони.

Принцип національного режиму полягає у тому, що твори, створені в одній державі-учасниці Бернської конвенції¹²¹, повинні отримувати в інших державах-учасницях таку ж охорону, яка надається в цих державах творам своїх громадян. Це свого роду

¹¹⁹ Вашингтонського договору про інтелектуальну власність стосовно інтегральних схем.

¹²⁰ Бондаренко С. В. Авторське право і суміжні права: Навч. посіб.– К.: Ін-т інтел. власн. і права, 2004.– С. 210–211.

¹²¹ Станом на 11.09.2007 учасницями Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів було 163 країни світу // http://www.wipo.int/treaties/en/ShowResults.jsp?lang=en&treaty_id=15.

принцип недискримінації у наданні правової охорони.

Принцип автоматичної охорони означає, що охорона за національним режимом надається автоматично на підставі факту створення твору і без виконання будь-яких формальностей. Цей принцип є надзвичайно важливим, оскільки позбавляє фізичних та юридичних осіб одних держав-учасниць конвенції потреби здійснювати будь-які реєстраційні процедури для набуття прав у інших державах-учасницях. Тобто твір, створений громадянином України у своїй державі, автоматично стає об'єктом правової охорони у решті країн-учасниць Бернської конвенції.

Принцип незалежності охорони полягає у тому, що охорона надається в країнах-учасницях незалежно від наявності охорони в країнах походження твору.

Принцип ретроактивної охорони передбачає охорону творів, строк охорони яких не закінчився у будь-якій державі-учасниці.

Бернською конвенцією встановлюються також вимоги до національних законодавств держав-учасниць щодо охорони авторського права. Зокрема, мінімальні строки охорони авторських прав, вимоги охорони особистих немайнових прав авторів тощо.

Охорона суміжних прав фізичних і юридичних осіб України в іноземних державах здійснюється на підставі Римської конвенції про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм та організацій мовлення 1961 р.¹²². За цією конвенцією охороняються права виконавців (протидія фіксації та прямій передачі в ефір чи доведенню до загального відома їх виконань без згоди виконавця), права виробників фонограм (дозволяти чи забороняти відтворення фонограм, а також ввезення та розповсюдження примірників без їхнього дозволу), права організацій мовлення (дозволяти чи забороняти ретрансляцію, фіксацію і відтворення їхніх програм).

Основним принципом Римської конвенції є *принцип націо-*

¹²² Станом на 11.09.2007 учасницями цієї Конвенції було 86 держав // http://www.wipo.int/treaties/en/ShowResults.jsp?lang=en&treaty_id=17.

нального режиму. Так, якщо суб'єкт суміжного права однієї держави-учасниці конвенції здійснює виконання (виготовлення фонограми) в іншій країні-учасниці, то воно (вона) охороняється за національним режимом другої.

Кожна країна-учасниця конвенції надає організаціям мовлення національний режим за умови, якщо їхня штаб-квартира перебуває в іншій країні-учасниці або якщо передачу в ефір здійснено за допомогою передавача, що перебуває в іншій державі-учасниці Римської конвенції.

Таким чином, згідно з законодавством України кожна українська фізична чи юридична особа має право на охорону своїх прав інтелектуальної власності в іноземній державі. Значно спрощують процедуру набуття прав за кордоном міжнародні багатосторонні договори, учасницею яких є наша держава, зокрема це Паризька конвенція (винахід, корисна модель, промисловий зразок), Договір про патентну кооперацію (винахід, корисна модель, промисловий зразок), Мадридська угода (торговельна марка), Бернська конвенція (літературні та художні твори) та Римська конвенція (об'єкти суміжних прав). На жаль, набуття прав на об'єкти промислової власності українськими громадянами за кордоном не є поширеним явищем сьогодні, оскільки ця процедура є непростюю і, головне, вартісною.

РОЗДІЛ 4

ЕКОНОМІКА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

4.1. Інтелектуальна власність як економічна категорія

Неважко погодитися з тим, що інтелектуальна власність у розумінні законодавчо захищені результати інтелектуальної праці людини може брати безпосередню участь у створенні доданої вартості, а отже вважатися економічною категорією. Більше того, інтелектуальна власність найчастіше і створюється для участі у формуванні доданої вартості та принесення її власнику додаткового прибутку.

Важливо відзначити, що йдеться саме про законодавчо захищену інтелектуальну власність, тобто про права інтелектуальної власності. Оскільки інноваційні творчі досягнення, які з тих чи інших причин не є об'єктами правової охорони¹²³, але можуть створювати порівняльні економічні переваги, легко перейдуть на озброєння до конкурентів і через певний час втратять свої порівняльні економічні переваги.

Права інтелектуальної власності дають змогу формувати додану економічну вартість, оскільки вони *можуть*: 1) самі бути у ролі доданої вартості (*бути товаром*); 2) *служувати фактором виробництва*. Розглянемо детальніше обидва випадки.

Відомо, що товар – це продукт праці, виготовлений з метою обміну або продажу¹²⁴. Безумовно, спираючись на це визначення, ***права інтелектуальної власності можуть бути товаром.***

¹²³ Наприклад, винахід, термін охорони майнових прав на який закінчився, або об'єкт, на який не набуто прав згідно передбаченої законом процедури.

¹²⁴ Економічний словник-довідник / За ред. С. В. Мочерного.– К.: Феміна, 1995.– С. 324.

Адже будь-яка інтелектуальна власність є продуктом (результатом) праці (інтелектуальної). Однак не усі результати інтелектуальної діяльності отримуються для продажу. Якщо, наприклад, картина творилася для отримання задоволення від процесу творчості, для формування інтер'єру у власній оселі чи для подарунку, а не з метою продажу, то вона, звичайно, не є товаром. Але як тільки у власника цієї картини виникне намір її продати, вона одразу перетвориться на товар. Це ж саме можна сказати і про будь-який інший об'єкт права інтелектуальної власності.

Крім того, що товар має бути результатом праці і його виготовлення мусить мати ціль – продаж, йому повинні бути притаманні й інші властивості. Зокрема, товаром не може бути об'єкт, який не здатний бути самостійним предметом економічних трансакцій. Тобто ще одна обов'язкова властивість, яка повинна бути притаманна праву інтелектуальної власності для того, щоб воно могло функціонувати як товар, – *оборотоспроможність*.

З цієї точки зору товаром не можуть бути особисті немайнові права інтелектуальної власності, оскільки, згідно із законодавством України, вони не можуть бути відчужені і завжди належать лише автору (творцю). Аналогічно не можуть бути відокремлені від особи її знання, уміння, навички, репутація тощо. Однак усі ці права можуть бути передані (продані) разом з їх власниками (індивідуумом чи підприємством).

Характерною властивістю товару є також його *здатність користуватися попитом*. Попиту на товар може не бути через кілька причин.

По-перше, через те, що нема потреби в об'єкті. Якщо суспільство не потребує якогось об'єкта права інтелектуальної власності, то, очевидно, він не може бути товаром. Наприклад, як показує практика, лише близько 10-20 % запатентованих в Україні винаходів знаходять свого покупця протягом строку їх правової охорони. І хоча решта 80-90 % можуть бути не менш оригінальними і мати високий винахідницький рівень, потенційні

покупці через певні причини не проявляють до них інтересу.

По-друге, через надто високу вартість об'єкта. Зрозуміло, якщо запатентована корисна модель, сорт рослин чи інший об'єкт права інтелектуальної власності надто дорогі за своєю собівартістю чи в експлуатації і, як наслідок, не створюють потенційним покупцям порівняльних економічних переваг, то вони не користуватимуться попитом саме через свою високу вартість.

По-третє, через відсутність інформації про об'єкт. Недостатня поінформованість потенційних покупців про об'єкт значно знижує можливості продажу прав на нього. Не завжди достатнім буває поповнити національну базу даних патентної інформації інформацією про свій, наприклад, винахід шляхом його державної реєстрації (крім того, як зазначалось у попередньому розділі, далеко не усі об'єкти права інтелектуальної власності підлягають обов'язковій державній реєстрації). Важливо також брати участь у різних виставках, презентаціях, конкурсах, самостійно знаходити потенційних покупців, використовувати ресурси посередницьких організацій (інформаційних центрів, громадських організацій тощо), мас-медіа для поширення інформації та ін.

І, по-четверте, внаслідок недоліків у системі правової охорони інтелектуальної власності. Якщо права правовласника можуть безкарно бути порушені шляхом незаконного привласнення іншими особами (як в Україні, так і за кордоном) виключних прав на об'єкт, то стимул придбати права на цей об'єкт законним шляхом за договором буде мінімальним.

Ще однією властивістю товару є відносна *рідкісність* (як протилежність до загальнодоступності). І хоча з інформаційної точки зору зареєстровані у державі об'єкти права інтелектуальної власності є відносно легко доступними для громадськості, з точки зору їх правомірного використання вони є винятково рідкісними, оскільки виключні права на ці об'єкти належать лише їх правовласникам. Правове визначення, згідно з яким усі об'єкти права інтелектуальної власності повинні бути новими, оригіналь-

ними та унікальними, забезпечує їм усім рідкісність.

Як фактори виробництва права інтелектуальної власності можуть бути принаймні у двох іпостасях.

По-перше, новітні науково-технічні і технологічні розробки, захищені на рівні права інтелектуальної власності, на сучасному етапі є чи не найважливішим фактором виробництва. Адже не секрет, що той, хто володіє знаннями¹²⁵, володіє світом. Тобто *права інтелектуальної власності самі є безпосередніми факторами виробництва.*

І, по-друге, *права інтелектуальної власності можуть вноситись до статутного капіталу підприємства.* Це здійснюється шляхом їх попередньої оцінки¹²⁶, постановки на бухгалтерський облік як нематеріальних активів і внесення до статутного капіталу підприємства¹²⁷. У цьому випадку права інтелектуальної власності активізують і оптимізують використання такого фактора виробництва, як капітал.

Отже, результати технічної та художньої творчості людини, захищені на рівні права інтелектуальної власності, можуть і повинні брати участь у розвитку економіки держави. Це стає можливим завдяки притаманній правам інтелектуальної власності властивості бути у ролі товару і в ролі фактора (стимулятора) виробництва, впливаючи цим на формування доданої економічної вартості.

4.2. Комерціалізація прав інтелектуальної власності

Для того, щоб якнайповніше скористатися набутими відповідно до закону правами інтелектуальної власності, слід подумати про можливість їх комерціалізації. *Комерціалізація прав інтелектуальної власності – це взаємовигідні дії суб'єктів економіки, спрямовані на отримання прибутку за рахунок перетворення прав на результати інтелектуальної праці у ринкову*

¹²⁵ Читай – правами інтелектуальної власності.

¹²⁶ Див. параграф 4.3.

¹²⁷ Детальніше про права інтелектуальної власності у статутному капіталі підприємства йдеться у параграфі 4.2.

цінність. Саме отримання прибутку є основним мотивом і ціллю комерціалізації. Одразу слід зазначити, що комерціалізації способами, описаними у цьому параграфі, підлягають лише майнові права інтелектуальної власності за винятком гудволу¹²⁸.

Комерціалізація прав може відбуватись різними способами. На сьогодні найбільшого поширення набули такі **три способи комерціалізації прав інтелектуальної власності**: використання прав інтелектуальної власності у власному виробництві; передача прав інтелектуальної власності; внесення прав інтелектуальної власності до статутного капіталу підприємства (рис. 4.1).

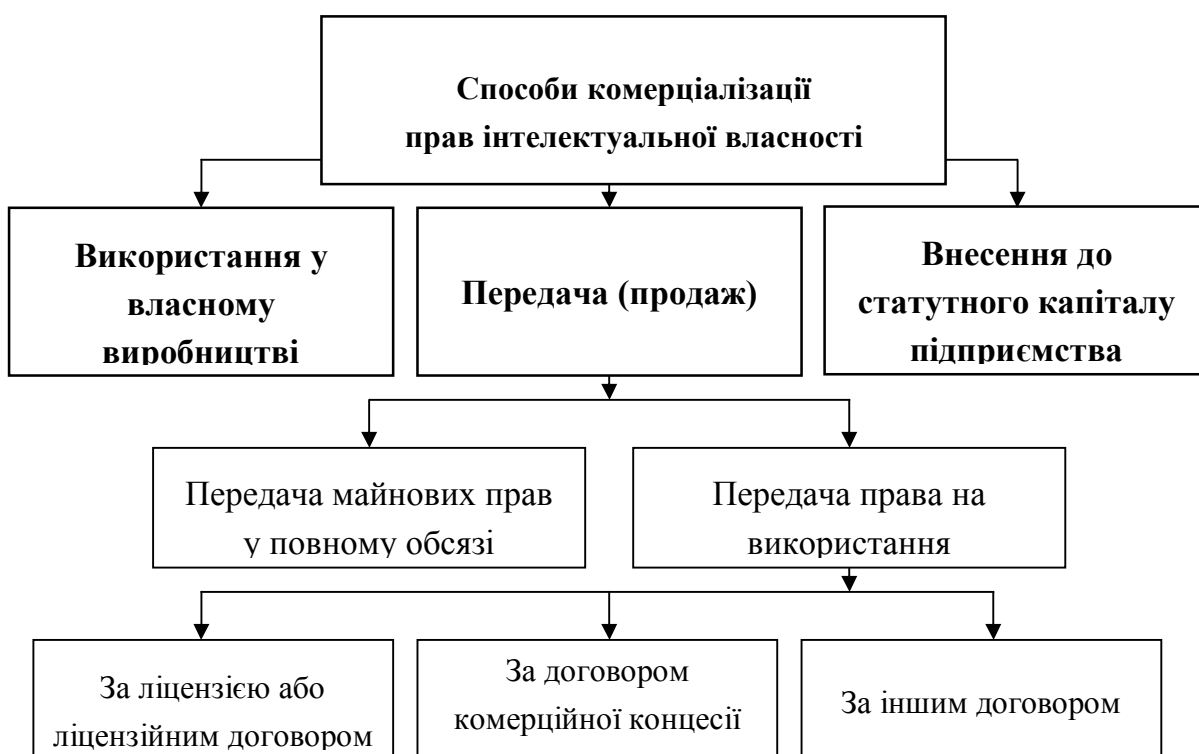

Рис. 4.1. Основні способи комерціалізації прав інтелектуальної власності¹²⁹

Суть **використання прав інтелектуальної власності у власному виробництві** полягає у тому, що правовласник ко-

¹²⁸ *Гудвіл* – це ділова репутація підприємства, яка згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 8 “Нематеріальні активи” може бути поставлена на бухгалтерський облік підприємства і таким чином внесена до його статутного капіталу як нематеріальний актив.

¹²⁹ Складено за: Популярно про інтелектуальну власність / Уклад.: П. М. Цибульов, В. П. Чеботарьов.– К.: Міжнар. наук. ком., 2003.– С. 37.

ристується набутими згідно із законодавством правами на певний ОПВ шляхом безпосереднього залучення його до власного виробництва. Наприклад, підприємець реєструє торговельну марку і патентує новий промисловий зразок, далі починає реалізовувати своє майнове право на використання цих об'єктів, виготовляючи продукцію запатентованого вигляду і маркуючи її своїм знаком. Або програміст певної фірми створює комп'ютерну програму, яка використовується лише цією фірмою для внутрішніх виробничих потреб.

Згідно із запропонованою схемою (див. рис. 2.2) комерціалізація (використання) прав інтелектуальної власності відбувається одразу після етапу набуття прав. Однак, якщо це твердження є справедливим стосовно передачі (продажу) прав інтелектуальної власності та внесення їх до статутного капіталу підприємства, то стосовно їх використання у власному виробництві це не завжди так.

У сфері промислової власності часто трапляється, що інноваційні науково-технічні розробки починають впроваджуватись у виробництво (комерціалізуватись) ще до їх офіційної державної реєстрації. Такий підхід дає змогу розробнику зекономити певні ресурси, але тоді у конкурентів з'явиться спокуса привласнення цієї розробки, а оскільки вона не була оформлена належним правовим чином, то і суперечка не завжди може бути вирішена на користь дійсного розробника. Тому у разі сподівань на високу економічну ефективність певного інноваційного рішення слід обов'язково подбати про спосіб його правової охорони. Таким способом може бути його державна реєстрація (патентування) або, якщо можливо, перетворення цієї інформації у комерційну таємницю.

Використання прав інтелектуальної власності у власному виробництві вважається *найбільш вигідним способом комерціалізації з точки зору отримання прибутку*. Адже увесь прибуток від виробництва продукції (послуг) з використанням інновації отримуватиме лише власник прав на цю інновацію протягом усього строку її правової охорони. Розміри потенційного прибутку залежатимуть тільки від бажань та умінь підприємця

(правовласника) і обсягів оборотного капіталу, які він зможе залучити у виробництво.

Передача (продаж) прав інтелектуальної власності є найбільш швидкий спосіб отримати прибуток. Адже суть цього способу комерціалізації зводиться до передачі майнових прав на ОПІВ іншій особі. Право передавати майнові права інтелектуальної власності іншим особам безпосередньо впливає з виключного майнового права розпоряджатись, яке набувається на більшість ОПІВ згідно з передбаченим законодавством порядком¹³⁰. Оскільки переважна більшість прав інтелектуальної власності передається на оплатній основі, то ця передача є фактично продажем. Передача майнових прав інтелектуальної власності відбувається шляхом укладання між правовласником та іншою особою договору про розпорядження такими правами.

Договорів про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності є кілька видів¹³¹:

- ліцензія на використання ОПІВ;
- ліцензійний договір;
- договір про створення за замовленням і використання ОПІВ;
- договір про передачу виключних майнових прав інтелектуальної власності;
- інший договір щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.

Умовно усі їх можна об'єднати у дві групи: договори про передачу майнових прав у повному обсязі і договори про передачу права використовувати ОПІВ (див. рис. 4.1). За договорами першої групи *передаються майнові права інтелектуальної власності у повному обсязі*, тобто право володіти, право користуватись і право розпоряджатись.

Такими договорами можуть бути: договір про створення ОПІВ за замовленням та договір про передачу виключних майно-

¹³⁰ Про порядки набуття прав на різні категорії ОПІВ йшлося у відповідних параграфах розділу 3.

¹³¹ Стаття 1107 Цивільного кодексу України.

вих прав інтелектуальної власності. Факт передачі виключних майнових прав інтелектуальної власності у повному обсязі підлягає обов'язковій державній реєстрації. Очевидно, що і власник охоронного документа (якщо його видача передбачена процедурою набуття прав) у такому випадку змінюється. Тобто якщо продано патент на винахід, то він перереєстровується на ім'я нового правовласника і до останнього переходять усі майнові права на цей об'єкт.

Передача права на використання ОПІВ передбачає надання правовласником іншій особі права користуватись цим об'єктом. Ця передача може відбуватися шляхом надання ліцензії, укладення ліцензійного договору, договору про створення за замовленням і використання ОПІВ та інших договорів (договору комерційної концесії, лізингу, авторського договору тощо).

Наданням ліцензії вважається передача однією особою (*ліцензіаром*) іншій особі (*ліцензіату*) дозволу (*ліцензії*) на використання ОПІВ у певній обмеженій сфері.

Цивільний кодекс України вирізняє *три види ліцензій*: виключна, одинична і невиключна¹³².

Виключна ліцензія видається лише одному ліцензіату і виключає можливість використання ліцензіаром ОПІВ у сфері, що обмежена цією ліцензією, та видачі ним іншим особам ліцензій на використання цього об'єкта у зазначеній сфері.

Одинична ліцензія видається лише одному ліцензіату і виключає можливість видачі ліцензіаром іншим особам ліцензій на використання ОПІВ у сфері, що обмежена цією ліцензією, але не виключає можливості використання ліцензіаром цього об'єкта у зазначеній сфері.

Невиключна ліцензія не виключає можливості використання ліцензіаром ОПІВ у сфері, що обмежена цією ліцензією, та видачі ним іншим особам ліцензій на використання цього об'єкта у зазначеній сфері.

¹³² П. 3, ст. 1108.

Однак ліцензії можуть бути й інших видів, що не суперечить закону. Ліцензія на використання ОПВ може бути оформлена як окремий документ або бути складовою частиною ліцензійного договору.

За ліцензійним договором одна сторона (ліцензіар) надає другій стороні (ліцензіату) дозвіл на використання ОПВ (ліцензію) на умовах, визначених за взаємною згодою сторін з урахуванням вимог законодавства. Важливими атрибутами ліцензійного договору є його вид, строк дії, територія, на яку він поширюється, обсяг прав, що передається, вид розрахунку за отримання ліцензії тощо. Вважається, що за ліцензійним договором надається невиключна ліцензія, якщо інше не встановлено ліцензійним договором. Якщо у ліцензійному договорі не зазначено строк дії договору, він вважається укладеним на строк, що залишився до спливу строку чинності виключного майнового права на визначений у договорі ОПВ, але не більше ніж на п'ять років.

Якщо у ліцензійному договорі не вказано територію, на яку поширюються надані права, дія ліцензії поширюється на територію України. Права на використання ОПВ та способи його використання, які не визначені у ліцензійному договорі, вважаються такими, що не надані ліцензіату.

Існує *три основні види ліцензійних платежів*: роялті, паушальний та комбінований¹³³. *Роялті* – вид платежів, який платить ліцензіат ліцензіару протягом усього строку дії ліцензійного договору як відсоток (роялті) від суми прибутку чи доходу від випуску продукції або диференційованої ставки з одиниці ліцензійної продукції. *Паушальний платіж* – це виплата ліцензіарові зафіксованої у договорі суми ще до початку масового випуску ліцензійної продукції. *Комбіновані платежі* – найбільш поширені та передбачають виплату ліцензіатом ліцензіару первинного сталого платежу до початку виробництва та збуту ліцензійної продукції з подальшою виплатою залишку розрахун-

¹³³ Цибульов П. М. Основи інтелектуальної власності: Навч. посіб.– К.: Ін-т інтел. власн. і права, 2005.– С. 68–69.

кової ціни ліцензії як роялті після того, як буде налагоджено виробництво ліцензійної продукції.

Ще одним видом договору, за яким можуть передаватись права інтелектуальної власності, є *договір комерційної концесії (франчайзинг)*. За договором комерційної концесії одна сторона (правовласник) зобов'язується надати другій стороні (користувачеві) за плату право користування комплексом належних першій стороні прав з метою виготовлення та (або) продажу певного виду товару та (або) надання послуг. Предметом договору комерційної концесії є право на використання ОПВ (торговельних марок, промислових зразків, винаходів, творів, комерційних таємниць тощо).

Сторонами у договорі комерційної концесії можуть бути фізичні та юридичні особи, які є суб'єктами підприємницької діяльності. Атрибути, притаманні типовому договору комерційної концесії, ті ж, що й у ліцензійному договорі.

Особливі умови, що можуть бути передбачені у договорі комерційної концесії, включають: обов'язок правовласника не надавати іншим особам аналогічні комплекси прав для їх використання на закріпленій за користувачем території або утримуватися від власної аналогічної діяльності на цій території; обов'язок користувача не одержувати аналогічні права від конкурентів (потенційних конкурентів) правовласника; обов'язок користувача погоджувати з правовласником місце розташування приміщень для продажу товарів (виконання робіт, надання послуг), передбачених договором, а також їх якість, внутрішнє і зовнішнє оформлення тощо.

За *договором лізингу* однією стороною (правовласником) іншій стороні (користувачеві) передаються права інтелектуальної власності та обладнання (матеріальні активи), необхідні для користування цими правами. Лізинг часто є найбільш вигідною формою отримання прав на ОПВ для початківців-підприємців, оскільки дає змогу налагодити виробництво у найкоротші строки після укладення відповідного договору.

Авторський договір – це договір про передачу повністю або частково майнових прав інтелектуальної власності на об’єкт авторського права. Такий договір може укладатися, наприклад, між автором твору і видавництвом; між автором частини твору (збірки) і його упорядником.

Стаття 13 Закону “Про господарські товариства” (1991 р.) передбачає можливість використання нематеріальних активів під час формування статутних фондів нових господарських товариств. А отже ***права інтелектуальної власності можуть вноситись до статутного капіталу підприємства*** і можуть давати йому можливість отримувати додаткові переваги, які з цього випливають, а саме:

– сформувати значний за розмірами статутний фонд без відриву коштів і забезпечити доступ до банківських кредитів та інвестицій, використовуючи права інтелектуальної власності як об’єкт застави нарівні з іншими видами майна;

– амортизувати права інтелектуальної власності у статутному капіталі і замінити їх реальними коштами, включаючи амортизаційні відрахування на собівартість продукції, тобто капіталізувати інтелектуальну власність;

– авторам і підприємствам – власникам інтелектуальної власності – стати засновниками (власниками) при організації дочірніх і самостійних фірм без відгалуження коштів¹³⁴.

Отже, права інтелектуальної власності можуть слугувати засобом отримання додаткового прибутку (комерціалізуватись) суб’єктами економічної діяльності. Основними способами комерціалізації прав інтелектуальної власності є використання цих прав у власному виробництві, їх продаж іншим особам та внесення до статутного капіталу. Застосування і оптимальне поєднання цих способів комерціалізації дає змогу підприємствам підвищити свою конкурентоспроможність та збільшити прибутки.

¹³⁴ Популярно про інтелектуальну власність / Уклад.: П. М. Цибульов, В. П. Чеботарьов.– К.: Міжнар. наук. ком., 2003.– С. 38.

4.3. Оцінка вартості прав інтелектуальної власності

Обов'язковою передумовою продажу прав інтелектуальної власності та/або їх внесення до статутного капіталу підприємства є економічна оцінка цих прав. Оцінка вартості прав інтелектуальної власності може також проводитися з метою розрахунку збитків, що поніс власник майнових прав інтелектуальної власності внаслідок їх порушення, і виплати належної йому згідно з законодавством компенсації; при оцінці активів підприємства та для інших цілей.

Правовою основою для оцінки вартості прав інтелектуальної власності в Україні є Закон “Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні” від 12.07.2001 р. № 2658-III, деякі інші закони та підзаконні акти¹³⁵. Через значну складність роботи з проведення такої оцінки доцільно виконувати за договором з професійним оцінювачем прав на ОПВ, сертифікати яким на право оціночної діяльності видає Фонд державного майна України¹³⁶.

Оцінка вартості прав на окремих ОПВ є досить складним завданням і вимагає індивідуального підходу у кожному конкретному випадку. Однак при усьому різноманітті таких випадків існує *три загальновизнаних підходи до оцінки: витратний, порівняльний (ринковий) і дохідний*¹³⁷. Кожен з них передбачає використання певних методів оцінки (табл. 4.1).

При використанні *витратного підходу* до оцінки вартості прав інтелектуальної власності за вихідні дані беруться затрати, що несе розробник відповідного ОПВ у процесі його створення, набуття прав і використання. До таких витрат входять: традиційні

¹³⁵ Положення (національні стандарти) оцінки майна та майнових прав розробляються та затверджуються Кабінетом Міністрів України або Фондом державного майна України.

¹³⁶ Популярно про інтелектуальну власність / Уклад.: П. М. Цибульов, В. П. Чеботарьов. – К.: Міжнар. наук. ком., 2003. – С. 42.

¹³⁷ Бутнік-Сіверський О. Б. Економіка інтелектуальної власності. – К.: Ін-т інтел. власн. і права, 2004. – С. 73.

виробничі витрати на енергоносії, комунальні послуги, оренда приміщень, оплата праці (включаючи нарахування на заробітну плату) тощо; витрати на послуги сторонніх організацій; витрати, що здійснюються на етапі набуття прав (державні мита та збори, транспортні, поштові витрати тощо); витрати на утримання об'єкта, амортизаційні витрати тощо.

Таблиця 4.1

Підходи та методи оцінки вартості прав інтелектуальної власності¹³⁸

Підходи	Методи
Витратний	<ul style="list-style-type: none"> • Метод вихідних витрат • Метод прямого відтворення • Метод заміщення
Порівняльний (ринковий)	<ul style="list-style-type: none"> • Метод порівняння продажів
Дохідний	<ul style="list-style-type: none"> • Метод прямої капіталізації доходів • Методи непрямой капіталізації доходів: <ul style="list-style-type: none"> - надлишкового (додаткового) прибутку; - роялті; - звільнення від роялті.

Враховання лише витрачених на ОПІВ на різних етапах його життєвого циклу ресурсів і нехтування такими факторами, як економічна ефективність, прибутковість (дохідність) об'єкта, попит на подібні об'єкти та їх вартість роблять використання витратного підходу досить обмеженим на практиці. Його застосування може бути доцільним у випадку, коли ОПІВ, що оцінюється, не бере участі у формуванні прибутку підприємства, перебуває у користуванні неприбуткової організації (закладу соціальної, оборонної сфер та ін.) або ж застосування інших підходів є з певних причин неможливим. Наприклад, комп'ютерна програма, що створюється (створена) на спецзамовлення соціальної служби зайнятості, винахід (секретний винахід), що може знайти застосування (застосовується) лише в оборонній сфері тощо.

Слід також відзначити, що вартість прав на ОПІВ, розрахована на основі витратного підходу, буде найнижчою, оскільки

¹³⁸ Складено за: Цибульов П. М. Основи інтелектуальної власності: Навч. посіб.– К.: Ін-т інтел. власн. і права, 2005.– С. 73.

враховуватиме фактично лише собівартість об'єкта. Тому якщо розрахунок вартості прав на ОПВ проводиться з метою визначення їх ціни як товару, такий підхід рідко коли може влаштувати розробника.

Витратний підхід лежить в основі таких *методів оцінки*, як: метод вихідних витрат, метод прямого відтворення та метод заміщення. Ці методи найчастіше застосовуються для оцінки матеріальних активів підприємств, однак можуть з неменшим успіхом використовуватись і для оцінки прав інтелектуальної власності.

Метод вихідних витрат базується на фактично здійснених витратах, що вибрані з бухгалтерської звітності підприємства за період створення і утримання ОПВ. За *методом прямого відтворення* визначається сума витрат, які є необхідними для створення нової точної копії активу, що оцінюється. *Метод заміщення* базується на підміні ОПВ, що оцінюється, на аналогічний за корисністю або споживчою вартістю.

Порівняльний (ринковий) підхід, а відповідно *метод порівняння продажів* передбачає визначення вартості прав інтелектуальної власності, виходячи з їх реальної ринкової вартості. Тобто при розрахунку вартості прав на певний ОПВ до уваги береться ринкова вартість прав на аналогічні за корисністю чи споживчою вартістю ОПВ. Порівняльний підхід найчастіше застосовується при розрахунку ціни на права інтелектуальної власності як товар, рідше – як нематеріального активу. Визначена методом порівняння продажів ціна буде найбільш справедливою, оскільки враховуватиме реальну ринкову ситуацію (співвідношення попиту і пропозиції). Така ціна є зрозумілою для покупця і продавця (власника прав) і може легко задовольнити обох.

Однак через певні труднощі порівняльний підхід в Україні сьогодні не набув широкого застосування. У першу чергу це пов'язано з низьким рівнем розвитку ринку прав інтелектуальної власності та відсутністю інформації про цінові умови продажів прав на ОПВ у нашій державі. А здійснювати порівняння з

подібними трансакціями, що відбуваються на іноземних ринках, не завжди можливо (через недоступність інформації) і коректно (через різну ринкову кон'юнктуру).

Враховуючи зазначені недоліки двох попередніх підходів, найбільш прийнятним на сьогодні є *дохідний підхід* до оцінки вартості прав інтелектуальної власності. Застосування дохідного підходу дає змогу врахувати майбутню користь (прибуток), яку принесуть права на той чи інший ОПІВ. Якщо права інтелектуальної власності дають змогу отримувати безпосередній прямий прибуток, то для їх оцінки використовується *метод прямої капіталізації доходів*. Наприклад, оцінка вартості прав на пристрій (винахід), за допомогою якого налагоджується виробництво нового виду продукції, чи на промисловий зразок. При цьому враховується прибуток, який отримує підприємство від користування об'єктом, права на який оцінюються, протягом усього строку його правової охорони, і ставка (норма) капіталізації¹³⁹:

$$PV = \sum_{t=1}^n \frac{C_t}{R_t},$$

де: PV – розрахункова вартість ОПІВ;

t – розрахунковий період (n років);

C_t – прибуток, що генерується оцінюваним ОПІВ у періоді t ;

R_t – ставка (норма) капіталізації в періоді t , %/100.

Ставка капіталізації розраховується з врахуванням динаміки прибутків та ставки дисконту¹⁴⁰.

Методи непрямой капіталізації доходів використовуються у випадках, коли права на ОПІВ приносять непрямий прибуток, тобто створюється позитивний економічний ефект для суттєвої частини чи усього виробництва. Наприклад, торговельна марка, винахід, раціоналізаторська пропозиція, комерційна таємниця, комп'ютерна програма тощо. Зокрема *метод надлишкового (до-*

¹³⁹ Цыбулев П. Н. Оценка интеллектуальной собственности.– К.: Ін-т інтел. власн. і права, 2005.– С. 91.

¹⁴⁰ Див. нижче.

даткового) прибутку дає змогу врахувати факт зростання сукупного прибутку підприємства після впровадження у виробництво ОПВ, що оцінюється. Розрахунок вартості проводиться за формулою¹⁴¹:

$$PV = \sum_{t=1}^n C_t \frac{1}{\left(1 + \frac{i}{100}\right)^t},$$

де: PV – розрахункова вартість ОПВ;

t – розрахунковий період (n років);

C_t – надлишковий прибуток у періоді t ;

$\left(\frac{1}{1 + \frac{i}{100}}\right)^t$ – коефіцієнт дисконту у періоді t ;

i – ставка дисконту, %.

Ставка дисконту розраховується з врахуванням вартості капіталу, фінансових ризиків, інфляційних процесів тощо. У державах зі стабільною ринковою економікою за мінімальним значенням ставки дисконту є відсоток дохідності державних облігацій. В Україні найчастіше використовується ставка рефінансування Національного банку України.

Метод роялті застосовується, коли є підстави вважати, що права на ОПВ становлять відносно стабільну частку у так званій базі роялті (доході, прибутку, вартості основної сировини) підприємства. Розмір цієї частки має назву ставки роялті, а вартість ОПВ розраховується за формулою¹⁴²:

$$PV = \sum_{t=1}^n C_t \frac{R}{100},$$

де: PV – розрахункова вартість ОПВ;

t – розрахунковий період (n років);

C_t – база роялті у періоді t ;

R – ставка роялті, %.

¹⁴¹ Цибульов П. М. Основи інтелектуальної власності: Навч. посіб.– К.: Ін-т інтел. власн. і права, 2005.– С. 74–75.

¹⁴² Там само.– С. 75.

Ставка роялті відображає середню економічну ефективність того чи іншого виду об'єкта у певній галузі за певних умов. Науково обґрунтовані ставки роялті містяться у спеціальних збірниках і довідниках¹⁴³.

Метод звільнення від роялті передбачає подібні умови, як і у методі роялті, за винятком того, що вартість ОПВ у базі роялті з часом зменшується¹⁴⁴.

$$PV = \sum_{t=1}^n C_t \frac{R}{100} \frac{1}{\left(1 + \frac{i}{100}\right)^t},$$

де: PV – розрахункова вартість ОПВ;

t – розрахунковий період (n років);

C_t – база роялті у періоді t ;

R – ставка роялті, %;

$\left(\frac{1}{1 + \frac{i}{100}}\right)^t$ – коефіцієнт дисконту у періоді t ;

i – ставка дисконту, %.

Таким чином, важливою передумовою комерціалізації прав інтелектуальної власності є їх оцінка. Розрахунок вартості прав на той чи інший ОПВ є досить складним завданням і здійснюється сертифікованими оцінювачами за договором. Процес оцінки найчастіше здійснюється за одним з трьох підходів: витратним, порівняльним (ринковим) чи дохідним. Кожен із цих підходів передбачає використання одного чи кількох методів.

¹⁴³ Цыбулев П. Н. Оценка интеллектуальной собственности.– К.: Ин-т интел. власн. і права, 2005.– С. 121–123, 158–159.

¹⁴⁴ Цыбульов П. М. Основи інтелектуальної власності: Навч. посіб.– К.: Ін-т інтел. власн. і права, 2005.– С. 75.

РОЗДІЛ 5

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

5.1. Зміст та значення захисту прав інтелектуальної власності

У разі, якщо відбувається порушення прав інтелектуальної власності чи їх оскарження, виникає потреба у захисті цих прав. Конституція України гарантує захист прав інтелектуальної власності¹⁴⁵, а Цивільний Кодекс України наділяє фізичних та юридичних осіб правом на захист¹⁴⁶. *Під захистом прав інтелектуальної власності прийнято розуміти передбачену законодавством діяльність уповноважених органів з визнання, поновлення прав, а також усунення перешкод, що стоять на заваді реалізації прав та законних інтересів суб'єктів права інтелектуальної власності*¹⁴⁷.

Предметом захисту можуть бути як особисті немайнові права інтелектуальної власності, так і майнові права інтелектуальної власності, передбачені законодавством. Захист прав інтелектуальної власності здійснюється в передбаченому законодавством порядку¹⁴⁸.

Як правовий інститут захист є надзвичайно важливим і невід'ємним компонентом системи охорони прав інтелектуальної власності. Однак слід мати на увазі, що термін “захист” інколи вживається у ширшому значенні і ставиться вище категорії “охорона”.

¹⁴⁵ Стаття 54.

¹⁴⁶ П. 1, ст. 432.

¹⁴⁷ Жаров В. О. Захист права інтелектуальної власності: Захист авторського права і суміжних прав. Захист права промислової власності: Навч. посіб.– К.: ЗАТ “Ін-т інтел. власн. і права”, 2003.– С. 34.

¹⁴⁸ Про форми, порядки та способи захисту йтиметься у параграфі 5.3.

Зокрема, права вважаються захищеними, якщо діє система, що забезпечує необхідні умови для профілактики правопорушень, а у нашому випадку цією системою є система охорони прав інтелектуальної власності. Вважаємо, що такий підхід хоча й може бути зрозумілий, однак є неприйнятним, оскільки вносить плутанину і в без того складний категоріальний апарат права і суперечить усталеному правовому розумінню категорії “захист”.

Отже, потреба в захисті з’являється у випадку, якщо виникає суперечка щодо прав інтелектуальної власності. Але не з кожним конкретним об’єктом права інтелектуальної власності такі суперечки виникатимуть. Відповідно, й етап захисту буде проходити далеко не кожен конкретний ОПВ у процесі свого життєвого циклу¹⁴⁹.

Однак і в українському суспільстві, де система охорони прав інтелектуальної власності ще є досить молодю, і в розвинутих країнах світу потреба в захисті прав інтелектуальної власності виникає все частіше. Причинами цього є швидкий розвиток технологій, які призводять до порушення прав і завдання збитків правовласникам у великих обсягах; глобалізація, котра призводить до суттєвого зростання поінформованості потенційних правопорушників, а також підвищення конкуренції і необхідності пошуку способів (часто недобросовісних) утриматись на ринку; підвищення обізнаності населення про свої права і способи їх захисту та ін.

І хоча в різних країнах світу системи захисту прав інтелектуальної власності мають свою специфіку, у всіх одна *мета* – забезпечити суб’єктам права можливість захисту своїх прав у разі їх порушення чи виникнення загрози порушення. Система захисту окрім власне захисної функції виконує ще й каральну, запобіжну і стимулюючу функції. Особа, яка порушила права інтелектуальної власності, несе відповідальність згідно з зако

¹⁴⁹ Див. рис. 2.2.

нодавством, чим створюється правовий прецедент для запобігання іншим можливим аналогічним правопорушенням.

Надання фізичним і юридичним особам можливості захистити свої права у судовому чи адміністративному порядку є вирішальним стимулом їх творчої праці, пошуку інноваційних рішень. Брак дієвого механізму захисту знищує творчу підприємницьку ініціативу. Більше того, це ставить порушника прав інтелектуальної власності у вигідніші умови, оскільки він не витрачає ресурсів на розробку і впровадження нового об'єкта.

Отже, захист є надзвичайно важливим складником системи охорони прав інтелектуальної власності. Він є діяльністю уповноважених органів, спрямованою на визнання, поновлення прав та усунення перешкод для їх реалізації. Система захисту прав інтелектуальної власності в будь-якій державі дає змогу реалізувати законне право на захист своєї власності та виконує ряд важливих функцій.

5.2. Дії, що визнаються порушенням прав інтелектуальної власності

Дії, що суперечать вимогам чинного законодавства у сфері інтелектуальної власності, кваліфікуються як *порушення прав інтелектуальної власності*. Відповідно *правопорушником* є будь-яка фізична чи юридична особа, яка не виконує вимог чинного законодавства. Дії, що визнаються порушенням прав на той чи інший ОПВ, явно впливають з переліку прав, що надаються на відповідний об'єкт українським законодавством¹⁵⁰. У спеціальних законах також містяться переліки дій, що не визнаються порушенням прав інтелектуальної власності.

Кодекс України про адміністративні правопорушення¹⁵¹, Цивільний кодекс України¹⁵², Кримінальний кодекс України¹⁵³ та

¹⁵⁰ Див. параграфи 4.1, 4.2 і 4.3 та відповідні спеціальні закони.

¹⁵¹ Стаття 51-2, 164-3, 164-9 та 164-13.

¹⁵² Стаття 16, 432.

¹⁵³ Стаття 176, 177, 229, 231 та 232.

інші кодекси містять переліки протиправних дій у сфері інтелектуальної власності та форми і розміри покарань (способи захисту), які несуть порушники прав інтелектуальної власності.

Будь-які посягання на передбачені законодавством права інтелектуальної власності, в тому числі вчинення без згоди власника цих прав дій, що потребують його згоди, та здійснення підготовки до вчинення таких дій, вважається порушенням прав їх власника, що тягне за собою відповідальність згідно з чинним законодавством України. На вимогу власника прав таке порушення повинно бути припинено, а порушник зобов'язаний відшкодувати власнику заподіяні збитки.

Вимагати поновлення порушених прав власника може за його згодою також особа, яка придбала ліцензію на використання ОПВ у випадках, коли надання такої ліцензії передбачене законодавством.

Як приклад наведемо *перелік дій, вчинення яких без дозволу правовласника вважається порушенням прав на винахід (корисну модель)*¹⁵⁴:

– виготовлення продукту із застосуванням запатентованого винаходу (корисної моделі), застосування такого продукту, пропонування для продажу, в тому числі через Інтернет, продаж, імпорт (ввезення) та інше введення його в цивільний оборот або зберігання такого продукту в зазначених цілях;

– застосування процесу, що охороняється патентом, або пропонування його для застосування в Україні, якщо особа, яка пропонує цей процес, знає про те, що його застосування забороняється без згоди власника патенту або, виходячи з обставин, це і так є очевидним.

Продукт визнається виготовленим із застосуванням запатентованого винаходу (корисної моделі), якщо при цьому використано кожену ознаку, включену до незалежного пункту

¹⁵⁴ Пункт 2 ст. 28 Закону “Про охорону прав на винаходи і корисні моделі”.

формули винаходу (корисної моделі), або ознаку, еквівалентну їй.

*Не визнається порушенням прав на винахід (корисну модель)*¹⁵⁵ використання запатентованого винаходу (корисної моделі):

– в конструкції чи при експлуатації транспортного засобу іноземної держави, який тимчасово або випадково перебуває у водах, повітряному просторі чи на території України, за умови, що винахід (корисна модель) використовується лише для потреб зазначеного засобу;

– без комерційної мети;

– з науковою метою або для експерименту;

– за надзвичайних обставин (стихійне лихо, катастрофа, епідемія тощо) з повідомленням власника патенту одразу, як це стане практично можливим, та виплатою йому відповідної компенсації.

Будь-яка особа, яка до дати подання до Установи заявки або, якщо заявлено пріоритет, до дати її пріоритету в інтересах своєї діяльності з комерційною метою добросовісно використала в Україні технологічне (технічне) вирішення, тотожне заявленому винаходу (корисній моделі), чи здійснила значну і серйозну підготовку для такого використання, зберігає право на безоплатне продовження цього використання або на використання винаходу (корисної моделі), як це передбачалося зазначеною підготовкою (право попереднього користування). Право попереднього користування обмежується тим обсягом використання тотожного заявленому винаходу вирішення, яким воно було на дату подання заявки.

Очевидно, не визнається порушенням прав, що впливають з патенту, введення в господарський обіг виготовленого із застосуванням запатентованого винаходу (корисної моделі) продукту будь-якою особою, яка придбала цей винахід (корисну модель) без порушення прав власника.

*Порушенням авторського права і (або) суміжних прав, що дає підстави для судового захисту, вважається*¹⁵⁶:

¹⁵⁵ Стаття 31 Закону “Про охорону прав на винаходи і корисні моделі”.

¹⁵⁶ Стаття 50 Закону “Про авторське право і суміжні права”.

1) вчинення будь-якою особою дій, які порушують особисті немайнові та майнові права суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав, визначені зазначеним законом, з урахуванням передбачених статтями обмежень майнових прав¹⁵⁷;

2) *піратство у сфері авторського права і (або) суміжних прав* – опублікування, відтворення, ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України і розповсюдження контрафактних примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм і програм організацій мовлення;

3) *плагіат* – оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору;

4) ввезення на митну територію України без дозволу осіб, які мають авторське право і (або) суміжні права, примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм, програм мовлення;

5) вчинення дій, що створюють загрозу порушення авторського права і (або) суміжних прав;

6) будь-які дії для свідомого обходу технічних засобів захисту авторського права і (або) суміжних прав, зокрема виготовлення, розповсюдження, ввезення з метою розповсюдження і застосування засобів для такого обходу;

7) підроблення, зміна чи вилучення інформації, зокрема в електронній формі, про управління правами без дозволу суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав чи особи, яка здійснює таке управління;

8) розповсюдження, ввезення на митну територію України з метою розповсюдження, публічне сповіщення об'єктів авторського права і (або) суміжних прав, з яких без дозволу суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав вилучена чи змінена інформація про управління правами, зокрема в електронній формі.

Таким чином, порушенням прав інтелектуальної власності

¹⁵⁷ Див. параграф 4.3.

вважаються дії, що суперечать вимогам чинного законодавства у сфері інтелектуальної власності. Переліки таких дій містяться у кодифікованому та спеціальному законодавстві України. Законодавством також передбачені дії, пов'язані з використанням ОПВ, які не є порушенням прав інтелектуальної власності на ці об'єкти.

5.3. Форми, порядки та способи захисту прав інтелектуальної власності

Традиційно розрізняють *дві форми захисту прав інтелектуальної власності: неюрисдикційну і юрисдикційну.*

Неюрисдикційна форма захисту прав передбачає дії юридичних і фізичних осіб щодо захисту прав інтелектуальної власності, які здійснюються ними самостійно, без звернення за допомогою до державних або інших компетентних органів. Неюрисдикційна форма захисту є свого роду самозахистом, що здійснюється в рамках закону.

Юрисдикційна форма захисту прав передбачає діяльність уповноважених державою органів щодо захисту порушених прав інтелектуальної власності або прав, що оскаржуються. Суть її полягає у зверненні особи, права якої порушено неправомірними діями, за захистом до державних або інших компетентних органів, які уповноважені вжити необхідних заходів для відновлення порушеного права і припинення правопорушення¹⁵⁸.

У межах юрисдикційної форми захисту прав існує *два порядки захисту: загальний (судовий) і спеціальний (адміністративний)* (рис. 5.1).

Загальний порядок захисту прав інтелектуальної власності здійснюється в судах. Відповідно до законодавства України¹⁵⁹ загальний (судовий) порядок захисту поділяється на захист у

¹⁵⁸ Жаров В. О. Інтелектуальна власність в Україні: Правові аспекти набуття, здійснення та захисту прав: Монографія.– К.: Ін Юре, 2000.– С. 68.

¹⁵⁹ Частина 3 ст. 124, ч. 1 ст. 125 Конституції України, ст. 19 Закону “Про судоустрій” від 2002.02.07 № 3018-III, Закон “Про третейські суди” від 2004.05.11 № 1701-IV.

судах загальної юрисдикції та третейських судах. Суди загальної юрисдикції в свою чергу поділяються на загальні (місцеві, апеляційні та військові) і спеціалізовані (господарські, адміністративні та інші).

Рис. 5.1. *Форми та порядки захисту прав інтелектуальної власності*

Відповідно до ч. 2 ст. 124 Конституції України юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі. Згідно з рішенням Конституційного Суду України від 09.07.2002 р. № 15-рп/2002, “право особи (громадянина України, іноземця, особи без громадянства, юридичної особи) на звернення до суду за вирішенням спору не може бути обмежене законом, іншими нормативно-правовими актами”. Отже, кожен має право звернутися до суду для вирішення спору, навіть якщо законом таке право стосовно конкретної ситуації непередбачене.

Більшість спорів у сфері інтелектуальної власності розглядається *судами загальної юрисдикції* (загальними, господарськими, адміністративними). Проте, такі спори можуть також вирішуватися *третейськими судами*, які є відносно новим явищем для України. Згідно з Законом “Про третейські суди” від 11.05.2004 р. № 1701-IV, третейський суд – недержавний незалежний орган, що утворюється за угодою або відповідним рішенням заінтересованих фізичних та/або юридичних осіб у порядку, встановленому цим Законом, для вирішення спорів, що виникають із цивільних та господарських правовідносин.

Ініціативою судового захисту є *позов* – звернена до суду вимога стосовно здійснення правосуддя. У позові також вказується відповідач, вимоги до нього, розмір і характер завданих відповідачем збитків, докази.

У ряді розвинених країн світу практикується діяльність спеціалізованих патентних судів. В Україні така практика не застосовується через відносно невелику кількість справ щодо порушення прав інтелектуальної власності.

Спеціальний порядок захисту прав здійснюється уповноваженими державними адміністративними органами. Цей порядок захисту застосовується лише у випадках, прямо передбачених законодавством. Зокрема, *Антимонопольний комітет України* уповноважений в адміністративному порядку розглядати і приймати рішення у справах щодо недобросовісної конкуренції, що стосуються порушення прав інтелектуальної власності. *Апеляційна палата при Державному департаменті інтелектуальної власності* уповноважена розглядати скарги щодо заперечень проти видачі охоронних документів.

Спеціальний порядок захисту ініціюється шляхом подання постраждалою стороною до уповноваженого органу *скарги*, що повинна містити атрибути, подібні до позовної заяви до суду.

Слід також зазначити, що органи державного управління розглядають справи про адміністративні правопорушення за спрощеною (порівняно з судовим порядком розгляду справ) проце-

дурою. Зокрема ними можуть не дотримуватись такі процесуальні дії, як особиста участь зацікавлених осіб у розгляді справи, вислуховування свідків, колегіальний спосіб прийняття рішень тощо. Крім того, зазначені органи не завжди є незалежними у прийнятті рішень. Тому законодавство передбачає можливість оскаржувати їх рішення в судовому порядку.

У рамках юрисдикційної форми захисту виділяється *три способи захисту*: адміністративно-правовий, цивільно-правовий та кримінально-правовий.

Адміністративно-правовий спосіб захисту прав інтелектуальної власності застосовується у вигляді адміністративних стягнень, які здійснюються з метою виховання особи, яка вчинила адміністративне порушення, у дусі точного і неухильного додержання Конституції і законів України, поваги до прав, честі і гідності інших громадян, до правил співжиття, сумлінного виконання своїх обов'язків, відповідальності перед суспільством¹⁶⁰. Типовими адміністративними стягненнями є попередження, штраф, вилучення незаконно виготовленої продукції та засобів здійснення правопорушення чи коштів, отриманих в його результаті, тощо.

Захист прав інтелектуальної власності адміністративно-правовим способом здійснюється відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Митного кодексу України, Закону "Про захист від недобросовісної конкуренції" та спеціального законодавства у сфері інтелектуальної власності.

Справи про адміністративне порушення розглядаються у спеціальному порядку (в передбачених законодавством випадках) та загальному (судовому) порядку за місцем вчинення правопорушення. *Справа може відкриватись за скаргою постраждалої сторони або за протоколом, складеним уповноваженою особою.* Протоколи про адміністративні правопорушення мають право складати¹⁶¹: уповноважені на те посадові особи органів внутрішніх справ, органів у справах захисту прав споживачів, органів

¹⁶⁰ Стаття 1 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

¹⁶¹ Стаття 255 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Антимонопольного комітету України, органів управління кінематографією, органів Державної прикордонної служби України, органів Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, органів Служби безпеки України, державних органів управління племінною справою у тваринництві, інспекцій державного архітектурно-будівельного контролю, посадові особи, уповноважені на те виконавчими комітетами селищних, міських рад або місцевими державними адміністраціями; власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган; слідчий, особа, яка провадить дізнання, прокурор або уповноважена ним особа з числа працівників прокуратури; державні інспектори з питань інтелектуальної власності та ін.

Відповідно до ст. 51² Кодексу України про адміністративні правопорушення незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності (літературного чи художнього твору, їх виконання, фонограми, передачі організації мовлення, комп'ютерної програми, бази даних, наукового відкриття, винаходу, корисної моделі, промислового зразка, знака для товарів і послуг, топографії інтегральної мікросхеми, раціоналізаторської пропозиції, сорту рослин тощо), привласнення авторства на такий об'єкт або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється законом, тягне за собою накладення штрафу від десяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян¹⁶² з конфіскацією незаконно виготовленої продукції та обладнання і матеріалів, які призначені для її виготовлення.

Адміністративна відповідальність передбачена також за:

- здійснення недобросовісної конкуренції з порушенням прав інтелектуальної власності¹⁶³;
- демонстрування і розповсюдження фільмів без державного посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів¹⁶⁴;

¹⁶² Відповідно до п. 22.5 ст. 22 Закону “Про податок з доходів фізичних осіб” від 2003.05.22 № 889-IV для цих цілей один неоподатковуваний мінімум доходів громадян становить 17 грн.

¹⁶³ Стаття 164³ Кодексу України про адміністративні правопорушення.

– порушення умов розповсюдження і демонстрування фільмів, передбачених державним посвідченням на право розповсюдження і демонстрування фільмів¹⁶⁵;

– незаконне розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп’ютерних програм, баз даних¹⁶⁶;

– порушення законодавства, що регулює виробництво, експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, матриць, експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва¹⁶⁷ тощо.

Згідно з Законом “Про захист від недобросовісної конкуренції” адміністративний спосіб захисту передбачений також за:

– неправомірне використання чужого імені, фірмового найменування, знаків для товарів і послуг, інших позначень, а також рекламних матеріалів, упаковки товарів, назв літературних, художніх творів, періодичних видань, назв місць походження товарів;

– введення в цивільний оборот під своїм позначенням товару іншого виробника шляхом зміни або зняття з товару позначень справжнього виробника;

– відтворення зовнішнього вигляду виробу;

– неправомірний збір, розголошення і використання комерційної таємниці тощо.

Вчинення дій, які визначаються законодавством України як недобросовісна конкуренція, тягне за собою накладання Антимонопольним комітетом України штрафів, а також адміністративну, цивільно-правову та кримінально-правову відповідальність¹⁶⁸.

Рішення Антимонопольного комітету України та інших державних органів, що мають право в адміністративному порядку накладати стягнення на фізичних та юридичних осіб, можуть

¹⁶⁴ Стаття 164⁶ Кодексу України про адміністративні правопорушення.

¹⁶⁵ Стаття 164⁷ Кодексу України про адміністративні правопорушення.

¹⁶⁶ Стаття 164⁹ Кодексу України про адміністративні правопорушення.

¹⁶⁷ Стаття 164¹³ Кодексу України про адміністративні правопорушення.

¹⁶⁸ Стаття 20 Закону “Про захист від недобросовісної конкуренції” від 1996.06.07 № 236/96-ВР.

бути оскаржені останніми в тридцятиденний строк з дня одержання копії рішення¹⁶⁹.

Захист прав інтелектуальної власності адміністративно-правовим способом також передбачений нормами розділу Х “Сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України” Митного кодексу України. Власник прав на ОПВ, який має підстави вважати, що при переміщенні товарів через митний кордон України порушуються чи можуть бути порушені його права на ОПВ, має право подати заяву до Державної митної служби України про реєстрацію товару, що містить ОПВ. Після реєстрації відповідного товару в реєстрі митні органи України вживають заходів щодо попередження переміщення через митний кордон України контрафактних товарів. Для забезпечення митного контролю при переміщенні через митний кордон України товарів, що містять ОПВ, інформація про зареєстровані товари надсилається всім митним органам України¹⁷⁰.

Цивільно-правовий спосіб захисту прав інтелектуальної власності – це передбачені законодавством матеріально-правові заходи примусового характеру, за допомогою яких здійснюється визнання чи відновлення порушеного права інтелектуальної власності, припинення порушень, а також майновий вплив на порушників¹⁷¹.

Захист прав інтелектуальної власності цивільно-правовим способом здійснюється відповідно до Цивільного кодексу України, Цивільно-процесуального кодексу України та інших законодавчих актів.

Цивільно-правовий спосіб захисту здійснюється у судовому порядку. Залежно від характеру порушеного права він може

¹⁶⁹ Стаття 32 Закону “Про захист від недобросовісної конкуренції” від 1996.06.07. № 236/96-ВР.

¹⁷⁰ Стаття 256 Митного кодексу України.

¹⁷¹ Жаров В. О. Захист права інтелектуальної власності: Захист авторського права і суміжних прав. Захист права промислової власності: Навч. посіб.– К.: ЗАТ “Ін-т інтел. власн. і права”, 2003.– С. 36–37.

полягати у¹⁷²:

- визнанні цього права;
- визнанні правочину недійсним;
- припиненні дії, яка порушує право;
- відновленні становища, яке існувало до порушення;
- примусовому виконанні обов'язку в натурі;
- зміні правовідношення;
- припиненні правовідношення;
- відшкодуванні збитків та інших способах відшкодування майнової шкоди;
- відшкодуванні моральної (немайнової) шкоди;
- визнанні незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб;
- інших цивільно-правових способах, що встановлені договором чи законом.

Стосовно прав інтелектуальної власності цивільно-правовий спосіб захисту доповнюється¹⁷³:

- застосуванням негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів;
- зупиненням пропуску через митний кордон України товарів, імпорт чи експорт яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності;
- вилученням з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності;
- вилученням з цивільного обороту матеріалів та знарядь, які використовувалися переважно для виготовлення товарів з порушенням права інтелектуальної власності;
- застосуванням разового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності. Розмір стягнення визначається

¹⁷² Стаття 16 Цивільного кодексу України.

¹⁷³ Стаття 432 Цивільного кодексу України.

відповідно до закону з урахуванням вини особи та інших обставин, що мають істотне значення;

– опублікуванням в засобах масової інформації відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення.

Особливістю судочинства є те, що позов про відшкодування збитків, завданих правопорушенням, буде розглянутий судом по суті лише тоді, коли його подано в межах *строку позовної давності*. В Україні він становить 3 роки з дня, коли правовласник довідався чи повинен був довідатися про порушення свого права. Важливо також, що за загальним правилом цивільна справа розглядається за місцем перебування відповідача.

У будь-якій цивільній справі про порушення прав інтелектуальної власності вирішуються два основні питання. По-перше, встановлюється факт порушення прав і, по-друге, визначається розмір збитків, що завдані відповідачем позивачеві й підлягають стягненню з першого на користь останнього.

*Збитками, що завдані особі, чії права порушені, вважаються*¹⁷⁴: 1) витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки); 2) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода). При цьому, якщо правопорушник одержав у зв'язку з цим правопорушенням доходи, то розмір упущеної вигоди не може бути меншим від доходів, одержаних правопорушником. До розміру збитків також можуть включатися судові витрати та витрати, пов'язані з оплатою допомоги адвоката.

Позивач може також вимагати відшкодування *моральної шкоди*. Моральна шкода полягає у приниженні честі, гідності, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи й відшкодовується грошми, майном або в інший спосіб¹⁷⁵.

Щоб запобігти ускладненню правопорушення чи зникненню

¹⁷⁴ Стаття 22 Цивільного кодексу України.

¹⁷⁵ Стаття 23 Цивільного кодексу України.

його доказів, за заявою позивача чи з власної ініціативи суд може ухвалити рішення про вжиття запобіжних заходів. Ними можуть бути: накладення арешту на майно, що належить особі, щодо якої вжито запобіжні заходи, огляд приміщень, в яких відбуваються протиправні дії, тощо.

Кримінально-правовий спосіб захисту застосовуються від імені держави у вигляді покарань винної у вчиненні злочину особи і полягає у передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого. Він здійснюється лише в судовому порядку.

Захист прав інтелектуальної власності кримінально-правовими способом здійснюється відповідно до Кримінального кодексу України, Кримінально-процесуального кодексу України та інших законодавчих актів.

Згідно з приміткою до ст. 176 Кримінального кодексу України основним критерієм віднесення справи про порушення прав інтелектуальної власності до *кримінальної є розмір матеріальної шкоди*, завданої відповідачем позивачеві. Кримінальна відповідальність настає, якщо шкода завдана принаймні в значному розмірі¹⁷⁶, тобто перевищує 4 000 грн¹⁷⁷.

Стосовно сфери *авторського права і суміжних прав, то кримінальна відповідальність передбачається за*¹⁷⁸: незаконне відтворення, розповсюдження творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, а так само незаконне відтворення, розповсюдження виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення, їх незаконне тиражування та розповсюдження на аудіо- та відеокасетах, дискетах, інших носіях інформації, або

¹⁷⁶ Матеріальна шкода вважається завданою *в значному розмірі*, якщо її розмір у 20 і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, у *великому розмірі* – якщо її розмір у 200 і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а завданою *в особливо великому розмірі* – якщо її розмір у 1000 і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

¹⁷⁷ Відповідно до п. 22.5 ст. 22 Закону „Про податок з доходів фізичних осіб” від 2003.05.22 № 889-IV для цих цілей у 2007 р. один неоподатковуваний мінімум доходів громадян становить 200 грн (50 % однієї мінімальної заробітної плати (у розрахунку на місяць), встановленої законом на 1 січня відповідного року).

¹⁷⁸ Стаття 176 Кримінального кодексу України.

інше умисне порушення авторського права і суміжних прав. Якщо ці порушення завдали матеріальної шкоди у значному розмірі, вони караються штрафом від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк, з конфіскацією та знищенням усіх примірників творів, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, баз даних, виконань, фонограм, відеограм, програм мовлення та знарядь і матеріалів, які спеціально використовувались для їх виготовлення.

Ті самі дії, якщо вони вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або завдали матеріальної шкоди у великому розмірі, караються штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років, з конфіскацією та знищенням усіх примірників творів, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, баз даних, виконань, фонограм, відеограм, програм мовлення та знарядь і матеріалів, які спеціально використовувались для їх виготовлення.

Якщо відповідні дії вчинені службовою особою з використанням службового становища або організованою групою, або якщо вони завдали матеріальної шкоди в особливо великому розмірі, вони караються штрафом від двох тисяч до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від трьох до шести років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого та з конфіскацією та знищенням усіх примірників творів, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, баз даних, виконань, фонограм, відеограм, програм мовлення та знарядь і матеріалів, які спеціально використовувались для їх виготовлення.

Злочином є також незаконне використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка, топографії інтегральної мікросхеми, сорту рослин, раціоналізаторської пропозиції, привласнен-

ня авторства на них, або інше умисне порушення права на ці об'єкти¹⁷⁹. Також карається незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, або інше умисне порушення права на ці об'єкти¹⁸⁰. При цьому міри покарання за порушення прав на зазначені об'єкти *промислової власності* аналогічні до тих, що застосовуються в разі порушення авторського права і суміжних прав¹⁸¹.

Кримінальним злочином є також умисні дії, спрямовані на отримання відомостей, що становлять *комерційну або банківську таємницю*, з метою розголошення чи іншого використання цих відомостей, а також незаконне використання таких відомостей¹⁸². Якщо такі дії спричинили істотну¹⁸³ шкоду суб'єкту господарської діяльності, вони караються штрафом від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до трьох років.

Умисне розголошення комерційної або банківської таємниці без згоди її власника особою, якій ця таємниця відома у зв'язку з професійною або службовою діяльністю, якщо воно вчинене з корисливих чи інших особистих мотивів і завдало істотної шкоди суб'єкту господарської діяльності, – карається штрафом від двохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк¹⁸⁴.

Насамкінець слід зазначити, що кримінальні справи про порушення прав інтелектуальної власності є справами так зва-

¹⁷⁹ Стаття 177 Кримінального кодексу України.

¹⁸⁰ Стаття 229 Кримінального кодексу України.

¹⁸¹ Див. вище.

¹⁸² Стаття 231 Кримінального кодексу України.

¹⁸³ Авт. – читай “значну”.

¹⁸⁴ Стаття 232 Кримінального кодексу України.

ного приватного обвинувачення, тобто порушуються не інакше, як за заявою потерпілого¹⁸⁵. Кримінальні справи не можуть припинятись у разі примирення потерпілого і правопорушника. Відповідно до ст. 112 Кримінально-процесуального кодексу України досудове слідство в цих справах провадять слідчі органів внутрішніх справ або слідчі прокуратури.

Отже, захист прав інтелектуальної власності в Україні передбачає дві форми: неюрисдикційну (самозахист) та юрисдикційну. Юрисдикційна форма захисту може здійснюватись за загальним (судовим) чи спеціальним (адміністративним) порядком. Особи, що здійснили порушення прав інтелектуальної власності, залежно від характеру правопорушення і розміру завданих правовласнику збитків, можуть нести всі види відповідальності: цивільну, адміністративну і кримінальну. Способи захисту, що застосовуються в цих трьох випадках, відрізняються характером і мірою покарання.

¹⁸⁵ Жаров В. О. Захист права інтелектуальної власності: Захист авторського права і суміжних прав. Захист права промислової власності: Навч. посіб.– К.: ЗАТ “Ін-т інтел. власн. і права”, 2003.– С. 56.

ПІСЛЯМОВА

За роки незалежності в Україні відбувався досить інтенсивний процес становлення системи правової охорони інтелектуальної власності. На сьогодні ця система перебуває у завершальній фазі формування й уже спроможна виконувати свої основні функції. Свідченням цього є дієва система державних органів та система законодавства у сфері інтелектуальної власності, а також позитивна динаміка за такими показниками, як кількість запатентованих винаходів (корисних моделей), промислових зразків, зареєстрованих знаків для товарів і послуг, авторських прав, судових справ стосовно порушення прав інтелектуальної власності тощо.

Так, у 2006 р. Державним департаментом інтелектуальної власності отримано 14 тис. заявок на патентування винаходів і корисних моделей, 2,2 тис. заявок на патентування промислових зразків, майже 30 тис. заявок на реєстрацію знаків для товарів і послуг, що порівняно з 2005 р. є зростанням на 9 % за першими двома групами об'єктів та на 19 % за торговими марками. Станом на 01.09.2007 р. в Україні є чинними 32438 патентів на винаходи, 18489 патентів на корисні моделі, 8234 патенти на промислові зразки, 64974 свідоцтв на торговельну марку.

Зростає довіра до української системи охорони прав інтелектуальної власності у іноземних осіб. Так, кількість заявок на винаходи, прийнятих від іноземних заявників у 2006 р., зросла порівняно з 2002 р. майже у два рази (зі 154 до 316), на корисні моделі – у 3,8 рази (з 38 до 144), на промислові зразки – у 6,4 разів (з 63 до 403), на знаки для товарів та послуг – у 1,8 рази (з 7073 до 12826)¹⁸⁶.

¹⁸⁶ Річний звіт Державного департаменту інтелектуальної власності за 2006 рік // <http://www.sdip.gov.ua/ukr/about/statistic/zvit/>

Однак, незважаючи на позитивні досягнення, українська система охорони прав інтелектуальної власності повинна удосконалюватися з урахуванням притаманних цій сфері проблем. Згідно з проведеним у 2001 р. Українським центром економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова експертним опитуванням *до найголовніших проблем у сфері інтелектуальної власності України слід віднести:*

- недосконала система виконання законів;
- недосконала законодавча база;
- неналежне інформаційне забезпечення населення;
- відсутність єдиних баз даних щодо оцінки та передачі прав інтелектуальної власності на різні категорії об'єктів, загальновідомих торговельних марок тощо;
- низький рівень правової культури населення;
- відсутність координації в органах управління;
- недостатнє державне фінансування пріоритетних напрямів політики;
- недоліки системи судочинства;
- брак кваліфікованих фахівців у сфері;
- недостатня врегульованість трансферу технологій за кордон, що призводить до цілеспрямованого відбору, часто за безцінь, українських технологій із боку іноземних фірм;
- недорозвиненість механізмів, що забезпечують комерціалізацію запатентованих досягнень.

Сферами, де найчастіше порушуються права інтелектуальної власності є: охорона комп'ютерних програм і баз даних, захист від недобросовісної конкуренції, охорона знаків для товарів і послуг та охорона виробників аудіовізуальної продукції.

Щодо українського законодавства у сфері інтелектуальної власності, то сьогодні більшість експертів схиляються до думки, що воно здебільшого сформоване і відповідає основним міжнародним стандартам, а зміни, які у ньому відбуваються, є, швидше, проявом його закономірної еволюції, а не свідченням недосконалості. Однак певні недоліки у ньому так чи інакше існують. Зокрема подальшого удосконалення потребують правові норми

щодо охорони таких об'єктів права інтелектуальної власності, як фірмові найменування, породи тварин, раціоналізаторські пропозиції, комерційні таємниці (ноу-хау), загальновідомі торговельні марки; врегулювання таких сфер, як оцінка прав інтелектуальної власності, облік операцій з їх купівлі-продажу, володіння й управління правами на об'єкти права інтелектуальної власності, створених за рахунок коштів державного бюджету, колективне управління авторським і суміжними правами та ін.

Це ж саме можна стверджувати і про інституційне забезпечення правової охорони інтелектуальної власності. За реалізацію політики в цій сфері і забезпечення ефективного функціонування національної системи охорони прав інтелектуальної власності відповідає Міністерство освіти і науки України, зокрема його структурний підрозділ – Державний департамент інтелектуальної власності. Система державних органів в цілому сформована, однак слабкими сторонами залишається низький рівень міжінституційної координації та співпраці з неурядовими громадськими організаціями, недосконалі механізми забезпечення виконання законів, відсутність спеціалізованих судових органів, брак фахівців тощо.

Надзвичайно важливі проблеми на сьогодні пов'язані з низькою правовою культурою населення, існуючим стереотипом правової незахищеності, зневагою до прав інтелектуальної власності. Шляхи вирішення цих проблем лежать у площині просвітницької діяльності, спрямованої в першу чергу на підвищення правової культури населення, інформування його про права, способи та умови їх набуття, можливості реалізації та захисту.

Відповідно *подальший розвиток* системи охорони прав інтелектуальної власності України повинен відбуватись *за такими напрямками*:

- забезпечення розвитку внутрішнього правового поля (див. вище у післямові);
- організація управління й розвиток інфраструктури в сфері охорони інтелектуальної власності (забезпечення належного рівня координації діяльності міністерств і відомств, впровад-

ження сучасних технологій управління, співпраця з неурядовими громадськими організаціями, створення Фонду сприяння патентуванню українських винаходів за кордоном із його частковим фінансуванням із Державного бюджету та ін.);

– удосконалення системи захисту прав інтелектуальної власності насамперед у сфері недобросовісної конкуренції (створення спеціалізованих судів, удосконалення систем державного контролю за дотриманням прав інтелектуальної власності та колективного управління правами тощо);

– удосконалення механізмів залучення прав інтелектуальної власності в економічний сектор (розробка системи економічних стимулів (податкових, кредитних, страхових) комерціалізації запатентованих науково-технічних досягнень тощо);

– подальша інтеграція до світового співтовариства у сфері інтелектуальної власності (адаптація правових норм, підвищення ефективності охорони прав українських фізичних та юридичних осіб за кордоном та іноземців в Україні, заходи, спрямовані на активізацію міжнародного інноваційно-технологічного обміну тощо);

– удосконалення системи освіти, виховання та інформування населення з питань інтелектуальної власності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко С. В. Авторське право і суміжні права.– К.: ЗАТ “Ін-т інтел. власн. і права”, 2004.– 260 с.
2. Борохович Л., Монастырская А., Трохова М. Ваша интеллектуальная собственность.– СПб.: Питер, 2001.– 416 с.
3. Бутнік-Сіверський О. Б. Економіка інтелектуальної власності.– К.: ЗАТ “Ін-т інтел. власн. і права”, 2004.– 296 с.
4. Дахно І. І. Право інтелектуальної власності: Навч. посіб.– 2-ге вид., перероб. і доп.– К.: Центр навч. л-ри, 2006.– 278 с.
5. Добриніна Г. П., Пархоменко В. Д. Патентна інформація і документація: Патентні дослідження.– К.: ЗАТ “Ін-т інтел. власн. і права”, 2004.– 96 с.
6. Драпак Г., Скиба М. Основи інтелектуальної власності: Навч. посіб.– 2-ге вид., випр.– К.: Кондор, 2007.– 156 с.
7. Жаров В. О. Захист права інтелектуальної власності: Захист авторського права і суміжних прав. Захист права промислової власності: Навч. посіб.– К.: ЗАТ “Ін-т інтел. власн. і права”, 2003.– С. 56.
8. Законодавство України у сфері інтелектуальної власності: проблеми вступу до СОТ: Матеріали слухань у Комітеті з питань науки і освіти ВРУ / Упоряд. Г. О. Андрощук.– К.: Парламент. вид-во, 2002.– 359 с.
9. Законодавчі акти України про інтелектуальну власність / Упоряд. А. О. Бояр.– Луцьк: РВВ “Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006.– 204 с.
10. Зинов В. Г. Управление интеллектуальной собственностью.– М.: Дело, 2003.– 512 с.
11. Інтелектуальна власність: Словник-довідник: У 2-х т. Т. І: Авторське право і суміжні права / За ред. О. Д. Святоцького, В. Л. Петрова.– К.: Вид. дім “Ін Юре”, 2000.– 356 с.

12. Інтелектуальна власність: Словник-довідник: У 2-х т. Т. II: Промислова власність / За ред. О. Д. Святоцького, В. Л. Петрова.– К.: Вид. дім “Ін Юре”, 2000.– 272 с.
13. Кириченко І. А. Судова експертиза: охорона прав на об’єкти інтелектуальної власності.– К.: ЗАТ “Ін-т інтел. власн. і права”, 2004.– 144 с.
14. Кожарская И. Ю., Прахов Б. Г. Патентное право.– К.: ЗАТ “Ін-т інтел. власн. і права”, 2003.– 140 с.
15. Кукух Б. Ф. Інтелектуальна власність в системі ринкових відносин.– Луцьк, 1995.– 48 с.
16. Мікульонок І. О. Основи інтелектуальної власності: Навч. посіб.– К.: Політехніка; Ліра-К, 2005.– 232 с.
17. Охорона інтелектуальної власності в Україні / С. О. Довгий, В. О. Жаров, В. О. Зайчук та ін.– К.: Форум, 2002.– 319 с.
18. Популярно про інтелектуальну власність / Уклад. П. М. Цибульов, В. П. Чеботарьов.– К.: Міжнар. наук. ком., 2003.– 56 с.
19. Право інтелектуальної власності: Академ. курс: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. О. А. Підпригори, О. Д. Святоцького.– 2-ге вид., перероб. та доп.– К.: Ін Юре, 2004.– 672 с.
20. Тофило А. В. Экспертиза объектов интеллектуальной собственности: заявки на изобретения и полезные модели.– К.: “Ін-т інтел. власн. і права”, 2004.– 176 с.
21. Цибульов П. М. Основи інтелектуальної власності: Навч. посіб.– К.: ЗАТ “Ін-т інтел. власн. і права”, 2005.– 112 с.
22. Цыбулев П. Н. Маркетинг интеллектуальной собственности.– К.: ЗАО “Ин-т интел. собств. и права”, 2004.– 188 с.
23. Цыбулев П. Н. Оценка интеллектуальной собственности.– К.: ЗАО “Ин-т интел. собств. и права”, 2005.– 192 с.
24. <http://www.espacenet.com/> або <http://www.european-patent-office.org/> – Європейське патентне відомство.
25. <http://www.iipl.ukrpatent.org/> – Інститут інтелектуальної власності і права.

26. <http://www.ip-center.kiev.ua/> – Український центр інноватики та патентно-інформаційних послуг.
27. <http://www.ipdl.wipo.int/> – Всесвітня організація інтелектуальної власності.
28. <http://www.sdip.gov.ua/> – Державний департамент інтелектуальної власності Міністерства освіти і науки України.
29. <http://www.uacrr.kiev.ua/> – Українське агентство з авторських і суміжних прав.
30. <http://www.ukrpatent.org/> – Український інститут промислової власності.
31. <http://www.uspto.gov/> – Відомство з патентів і товарних знаків США.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Український деклараційний патент на корисну модель та перша сторінка опису до нього

	УКРАЇНА (19) (UA)	(11) 13783 (51) МПК (2006) С30В 11/00
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ		
ДЕРЖАВНИЙ ДЕПАРТАМЕНТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ		
Деклараційний патент на корисну модель		
видано відповідно до Закону України "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі"		
Голова Державного департаменту інтелектуальної власності		 М. Паладій
<hr/>		
(21) u 2005 10152		
(22) 28.10.2005		
(24) 17.04.2006		
(46) 17.04.2006. Бюл. № 4		
<hr/>		
(72) Олексенюк Іван Дмитрович, Парасюк Олег Васильович, Юрченко Оксана Миколаївна, Панкевич Володимир Зіновійович, Піскач Людмила Василівна, Волков Сергій Васильович, Пехньо Василь Іванович, Харькова Людмила Борисівна, Шпак Анатолій Петрович, Уваров Віктор Миколайович		
(73) Волинський державний університет ім. Лесі Українки, ІНСТИТУТ ЗАГАЛЬНОЇ ТА НЕОРГАНІЧНОЇ ХІМІЇ ІМ. В.І. ВЕРНАДСЬКОГО НАН УКРАЇНИ, ІНСТИТУТ МЕТАЛОФІЗИКИ ІМ. В.Г. КУРДЮМОВА НАН УКРАЇНИ		
<hr/>		
(54) СПОСІБ СТРИМАННЯ МОНОКРИСТАЛІВ $AgGaGeS_4$		
<hr/>		

УКРАЇНА

(19) UA (11) 13783 (13) U

(51) МПК (2006)
С30В 11/00МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ
І НАУКИ УКРАЇНИДЕРЖАВНИЙ ДЕПАРТАМЕНТ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІ

ОПИС

ДО ДЕКЛАРАЦІЙНОГО ПАТЕНТУ
НА КОРИСНУ МОДЕЛЬвидається під
відповідальність
власника
патенту(54) СПОСІБ ОТРИМАННЯ МОНОКРИСТАЛІВ AgGaGeS_4

1

(21) u200510152

(22) 28.10.2005

(24) 17.04.2006

(46) 17.04.2006, Бюл. № 4, 2006 р.

(72) Олексюк Іван Дмитрович, Парасюк Олег Васильович, Юрченко Оксана Миколаївна, Панкевич Володимир Зіновійович, Піскач Людмила Василівна, Волков Сергій Васильович, Пехньо Василь Іванович, Харькова Людмила Борисівна, Шпак Анатолій Петрович, Уваров Віктор Миколайович

(73) ВОЛИНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. ЛЕСІ УКРАЇНКИ, ІНСТИТУТ ЗАГАЛЬНОЇ ТА НЕОРГАНІЧНОЇ ХІМІЇ ІМ. В.І. ВЕРНАДСЬКОГО НАН УКРАЇНИ, ІНСТИТУТ МЕТАЛОФІЗИКИ ІМ. В.Г. КУРДЮМОВА НАН УКРАЇНИ

(57) Спосіб отримання монокристалів AgGaGeS_4 , що включає складання шихти із елементарних компонентів Ag, Ga, Ge, S у відповідності із стехіометричним складом, синтез у розплаві сполуки AgGaGeS_4 , її кристалізацію, відпал та охолоджен-

2

ня до кімнатної температури за методом Бриджмена-Стокбаргера, який відрізняється тим, що попередньо проводять порційний синтез 2-3 г сплавів стехіометричного складу AgGaGeS_4 протягом 10-15 хв, обертання ампул зі сплавами протягом 45-50 годин при 1220-1270 К та охолодження їх до кімнатної температури зі швидкістю 40-50 К/год, для примусової гомогенізації сплавів, подрібнення їх до порошкоподібного стану, перевантаження шихти в ростову ампулу, отримання з неї гомогенного розплаву при 1220-1270 К, кристалізацію 4-5 мм розплаву та витримування його 90-110 год. для одержання затравки кристала, оплавлення 2-3 мм затравки, нарощування монокристала на затравку при градієнті температур в зоні кристалізації 1,5-2,0 К/мм, температурі зони відпалу 850-890 К, часі відпалу 90-120 год., швидкості росту 1,8-2,2 мм/добу, швидкості охолодження до кімнатної температури 50-70 К/добу.

Корисна модель відноситься до способів отримання монокристалів, що мають напівпровідникові властивості і можуть використовуватися в приладах оптоелектроніки та нелінійної оптики.

Монокристали AgGaGeS_4 за сукупністю властивостей, включаючи значне двоприменезаломлення, високу променеву стійкість, відсутність піків поглинання на довжинах хвиль твердотілих лазерів і можливість виконання умов синхронізму, можуть використовуватися для створення ряду параметричних перетворювачів частоти (параметричні генератори світла з накачкою твердотілими лазерами, ап-конвектори випромінювання CO_2 - лазерів у видимий діапазон, подвоювачі частоти) [Ю.М. Андреев, Л.Г. Гейко, П.П. Гейко, В.В. Бадиков, С.В. Гречин. Оптические свойства нового нелинейного кристалла AgGaGeS_4 // Прикладная Физика. - №2, 2002 - С. 102-108].

Використовують оптичні елементи монокристалів різного розміру в залежності від їх застосування. Для халькогенідних кристалів вони можуть

коливатися в досить широких межах. Наприклад, для AgGaS_2 , який є аналогом AgGaGeS_4 по застосуванню, вони становлять від $5 \times 5 \times 10 \text{ мм}^3$.

Відомо спосіб отримання монокристалів AgGaGeS_4 [Yu. M. Andreev, V.V. Atuchin, V.V. Badikov, P.P. Geiko, V.A. Gorobets and V.O. Petukhov. Crystal grows of AgCaGeS_4 for frequency conversion of TEA CO_2 laser// The Fourteenth International Conference on Crystal Growth in conjunction with the Twelfth International Conference on Vapor Growth and Epitaxy, 9-13 August 2004, Alpes Congres, Grenoble, France: Abstracts.-Grenoble, 2004. - p.393], в якому монокристали AgGaGeS_4 вирощують із розплаву вихідних компонентів методом Бриджмена-Стокбаргера при швидкості переміщення розплаву 14мм/добу, градієнті температур на фронті кристалізації - 6К/мм.

Недоліком відомого способу є те, що він не дозволяє отримати однорідні кристали AgGaGeS_4 великих розмірів, оскільки утворюються "свилі" по всьому об'єму монокристалічної булі.

(13) U

(11) 13783

(19) UA

**Перша сторінка опису до патенту на винахід,
виданого Європейським патентним відомством**

Europäisches Patentamt
European Patent Office
Office européen des brevets

Publication number: **0 632 256 A1**

EUROPEAN PATENT APPLICATION

Application number: 93110277.6

Int. Cl. G01J 4/04, G01N 21.21

Date of filing: 28.06.93

Date of publication of application:
04.01.95 Bulletin 95/01

Designated Contracting States:
DE FR GB

Applicant: **INTERNATIONAL BUSINESS
MACHINES CORPORATION**
Old Orchard Road
Armonk, N.Y. 10504 (US)
Applicant: IMM Institut für Mikrotechnik GmbH
Postfach 42 13 64
D-55071 Mainz (DE)

Inventor: Pokrowsky, Peter, Dr.
Ameisenweg 3
D-6500 Mainz (DE)
Inventor: Kiefer, Eckehard, Dr. Dipl.-Chem.
Landhausstrasse 16
D-7043 Grafenau 1 (DE)

Inventor: Abraham, Michael, Dr.
Am Kühborn 5
D-6500 Mainz (DE)
Inventor: Stenkamp, Bernd, Dipl.-Phys.
Am Schinnargraben 38
D-6500 Mainz 42 (DE)
Inventor: Ehrfeld, Wolfgang, Prof. Dr.
Weisslillengasse 3
D-6500 Mainz (DE)
Inventor: Zetterer, Thomas, Dr.
Chambolle-Musigny-Strasse 2
D-6501 Schwabenheim (DE)

Representative: Schäfer, Wolfgang, Dipl.-Ing.
IBM Deutschland Informationssysteme
GmbH
Patentwesen und Urheberrecht
D-70548 Stuttgart (DE)

Micropolarimeter, microsensor system and method of characterizing thin films.

A micropolarimeter comprises an analyzer (1) and a detector (3), typically a photodetector array, having a circular configuration of a number N of sectors. Analyzer (1) and detector (3) form a unit with the analyzer assigning different polarization values to the sectors, which contains no moving parts.

For the analyzer three different embodiments are proposed: a glass cone, covered with a polarizing thin film stack; a metal grid polarizing array; an array of polarizing waveguides.

The micropolarimeter (14) is used preferably in a microellipsometer system which further comprises, also positioned on a microoptical table (6), light collimating means (7) and polarizing means (8). Light generating means (11) may also be integrated into the microsensor system. The microsensor system serves as tool for film diagnostics, especially optical characterization of thin films.

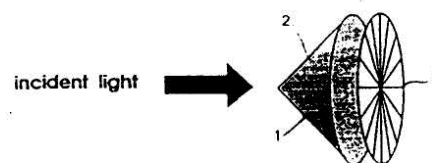

FIG. 1

EP 0 632 256 A1

Міжнародні багатосторонні договори України у сфері інтелектуальної власності

№ з/п	Назва міжнародної угоди	Дата підписання	Дата приєднання Україною	Підстава набуття чинності для України	Примітка
1	2	3	4	5	6
1	Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів	09.09.1886	31.05.1995	Закон України № 189/95-ВР	Набрала чинності для України 25.10.1995
2	Будапештський договір про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів з метою патентної процедури	28.04.1977	01.11.1996	Закон України № 474/96-ВР	
3	Всесвітня декларація з інтелектуальної власності	26.06.2000	26.06.2000	Членство у ВОІВ	Схвалена Консультативним комітетом з питань політики ВОІВ
4	Всесвітня конвенція про авторське право	06.09.1952	27.05.1973	Постанова ВР № 3794-12 від 23.12.1993	Правонаступництво СРСР
5	Договір ВОІВ про авторське право	20.12.1996	20.09.2001	Закон України № 2733-III	Прийнятий дипломатичною конференцією ВОІВ. Набрал чинності для України 06.03.2002
6	Договір ВОІВ про виконання і фонограми	20.12.1996	20.09.2001	Закон України № 2732-III	Прийнятий дипломатичною конференцією ВОІВ
7	Договір про закони щодо товарних знаків	27.10.1994	13.10.1995	Закон України № 380/95-ВР	Набрал чинності для України 01.08.1996
8	Договір про інтелектуальну власність стосовно інтегральних мікросхем (Вашингтонський договір)	26.05.1989	-		Відсутня інформація

Продовження додатка 3

1	2	3	4	5	6
9	Договір про патентне право	01.06.2000	22.11.2002	Закон України № 245-IV	Не набрав чинності для України
10	Договір про патентну кооперацію	19.06.1970	29.03.1978		Правонаступництво СРСР
11	Договір про проведення узгодженої антимонопольної політики	25.01.2000	16.01.2003	Закон України № 449-IV	Ратифіковано із застереженнями. Учасниці – країни-члени СНД
12	Женевський акт Гаагської угоди про міжнародну реєстрацію промислових зразків	02.07.1999	17.01.2002	Закон України № 2992-III	
13	Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності	14.07.1967	27.05.1973		Правонаступництво СРСР
14	Конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їх фонограм (Женевська конвенція)	29.10.1971	15.06.1999	Закон України № 738-XIV	Набрала чинності для України 18.02.2000
15	Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків	14.04.1891	01.07.1976		Правонаступництво СРСР
16	Міжнародна конвенція по охороні нових сортів рослин	02.12.1961	02.06.1995	Закон України № 209/95-ВР	
17	Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення	26.10.1961	20.09.2001	Закон України № 2730-III	Набрала чинності для України 12.06.2002
18	Ніццька угода про Міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків	15.06.1957	01.06.2000	Закон України № 1762-III	
19	Паризька конвенція про охорону промислової власності	20.03.1883	01.07.1965		Правонаступництво СРСР
20	Протокол до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків	27.06.1989	01.06.2000	Закон України № 1763-III	Набрав чинності для України 29.12.2000

Закінчення додатка 3

1	2	3	4	5	6
21	Угода про заходи щодо попередження та припинення використання неправдивих товарних знаків та географічних зазначень	04.06.1999	21.09.2000	Закон України № 1971-III	Ратифіковано із застереженнями. Учасниці – країни-члени СНД
22	Угода про співробітництво по припиненню правопорушень у сфері інтелектуальної власності	06.03.1998	21.09.2000	Закон України № 1972-III	Учасниці – країни-члени СНД
23	Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS)	15.04.1994			Україна стане членом Угоди зі вступом до СОТ

ПОРЯДОК
сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав
на об'єкти інтелектуальної власності

ЗАТВЕРДЖЕНО

постановою Кабінету Міністрів
України від 23 грудня 2004 р.

№ 1716

із змінами і доповненнями,
внесеними

постановою Кабінету Міністрів
України від 18 серпня 2005 року
№ 754

1. Цей Порядок визначає строки і механізм сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності, а також розміри зазначених зборів згідно з додатком.

2. Фізичні особи, що постійно проживають у державах, в яких валовий національний дохід на душу населення становить менше ніж 3 тис. доларів США на рік (за останніми даними, оприлюдненими Світовим банком), та юридичні особи з місцезнаходженням у цих державах сплачують збори у розмірах, установлених згідно з графою 3 додатку до цього Порядку.

Інші особи сплачують збори у розмірах, установлених згідно з графою 4 додатку до цього Порядку.

Фізичні особи, що постійно проживають за межами України, та юридичні особи з місцезнаходженням за межами України можуть сплачувати збори у національній валюті України, євро чи доларах США за офіційним курсом Національного банку на день сплати збору.

У разі сплати збору кількома особами кожна з них вносить частину розміру, встановленого для неї згідно з графою 3 або графою 4 додатку до цього Порядку, пропорційно її частці у складі платників збору.

До суми збору не включається вартість послуг, пов'язаних з його сплатою.

(пункт 2 в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 18.08.2005 р. № 754)

3. У разі коли заявником (заявниками) чи власником (власниками) відповідного патенту або свідоцтва про державну реєстрацію топографії інтегральної мікросхеми є винахідник (винахідники) винаходу чи корисної моделі або автор (автори) промислового зразка чи топографії інтегральної мікросхеми, кожен збір за дії, пов'язані з охороною прав на ці об'єкти, за винятком зборів за кодами 13300, 13400, 22200, 22400, 32100 і 32300, сплачується у розмірі 50 відсотків установленого розміру.

У разі подальшого включення до складу заявників особи, яка не є винахідником або автором, здійснюється доплата зборів, сплачених за останні три роки перед таким включенням, до повного розміру, встановленого згідно з графами 3 і 4 додатку до цього Порядку.

У разі подальшого протягом п'яти років з дати державної реєстрації патенту на винахід, корисну модель, промисловий зразок або реєстрації топографії інтегральної мікросхеми включення до складу власників відповідного патенту чи свідоцтва особи, яка не є винахідником чи автором, здійснюється доплата зборів, сплачених за останні три роки перед таким включенням, до повного розміру, встановленого згідно з графами 3 і 4 додатку до цього Порядку.

4. Збори сплачуються на поточні рахунки уповноваженого МОН закладу експертизи, що входить до державної системи правової охорони інтелектуальної власності (далі – заклад експертизи).

Відомості про реквізити поточних рахунків закладу експертизи публікуються в офіційному бюлетені МОН та в газеті “Урядовий кур’єр”.

Надходження від зборів мають цільове призначення і в установленому МОН порядку використовуються виключно для забезпечення розвитку та функціонування державної системи правової охорони інтелектуальної власності.

5. Під час сплати збору у відповідному розрахунковому документі (на паперовому чи електронному носії) зазначаються:

ім'я (найменування) платника збору;

слово „збір”;

призначення збору;

вид збору (скорочено) та його код, визначені згідно з графою 1 додатку до цього Порядку;

сума збору у розмірі, встановленому згідно з графами 3 і 4 додатку до цього Порядку;

номер заявки на відповідний об'єкт інтелектуальної власності, наданий закладом експертизи, або, якщо цей номер заявнику не повідомлено, - порядковий номер заявки, визначений заявником під час подання заявки. У разі коли сплата збору стосується виданого патенту чи свідоцтва, замість номера заявки зазначається номер відповідного патенту чи свідоцтва;

у разі коли збір сплачено від імені нерезидента, - код його країни.

Документом про сплату збору вважається виписка з особового банківського рахунку закладу експертизи.

У разі відсутності у виписці з особового банківського рахунку зазначення номера заявки на відповідний об'єкт інтелектуальної власності документом про сплату збору є розрахунковий документ на паперовому носії (платіжне доручення, касовий чек, квитанція тощо), що міститься в матеріалах заявки та відповідає вимогам, установленим цим пунктом.

Платник має право сплатити декілька зборів шляхом оформлення одного розрахункового документа.

6. Датою надходження документа про сплату збору вважається дата зарахування суми збору на поточний рахунок закладу експертизи. У разі зарахування суми збору до надходження відповідної заявки на об'єкт інтелектуальної власності, клопотання, заперечення тощо (далі – заява) до закладу експертизи датою надходження документа про сплату збору вважається дата надходження до закладу експертизи цієї заяви, у разі коли вона надійшла:

а) протягом трьох місяців від дати зарахування суми збору, за умови, що у цей період розмір відповідного збору залишався незмінним;

б) протягом одного місяця від дня введення в дію зміненого розміру збору.

У разі коли дата зарахування збору на поточний рахунок закладу експертизи є пізнішою, ніж допустима згідно із законом кінцева дата його сплати, датою надходження документа про сплату збору вважається дата, зазначена у розрахунковому документі на паперовому носії, що відповідає вимогам, зазначеним у пункті 5 цього Порядку.

7. Сплачений збір підлягає поверненню:

1) повністю у разі:

сплати збору без подання заяви у строки, встановлені пунктом 6 цього Порядку;

визнання заяви такою, що вважається неподаною або не підлягає розглядові;

сплати збору після закінчення встановленого законом строку;

задоволення Апеляційною палатою заперечення повністю або частково;

2) частково у разі сплати збору у розмірі більшому, ніж передбачено цим Порядком;

3) в інших випадках, установлених законодавством.

У разі припинення з вини платника збору передбачених законом дій, пов'язаних з охороною прав на об'єкт інтелектуальної власності, зокрема у разі визнання заявки на відповідний об'єкт інтелектуальної власності такою, що вважається відкликаною, сплачений частково чи повністю збір поверненню не підлягає.

Збір повертається за умови подання до закладу експертизи відповідної заяви про його повернення протягом трьох років від дня зарахування збору на поточний рахунок цього закладу, з урахуванням відшкодування витрат закладу експертизи, пов'язаних з його поверненням. Повернення збору за подання заперечення до Апеляційної палати здійснюється без відшкодування витрат закладу експертизи на його повернення.

Кошти, визнані такими, що підлягають поверненню, за клопотанням платника збору можуть бути перезараховані закладом експертизи в рахунок відповідного збору, встановленого згідно з графами 3 і 4 додатку до цього Порядку, який платник повинен внести за вчинення іншої дії, пов'язаної з охороною прав на об'єкт інтелектуальної власності, з урахуванням відшкодування витрат на перезарахування зазначених коштів.

8. Перевірку документів про сплату зборів на відповідність вимогам, установленим цим Порядком, а також облік коштів здійснює заклад експертизи.

9. Пільги із сплати зборів надаються відповідно до законодавства.

10. Роз'яснення з питань застосування цього Порядку надаються МОН.

РОЗМІРИ
зборів за дії, пов'язані з охороною прав на
об'єкти інтелектуальної власності

Код збору	Вид збору	Розмір збору	
		гривень	євро
1	2	3	4
Збори за дії, пов'язані з охороною прав на винахід і корисну модель			
10100	За подання заявки (міжнародної заявки) на винахід (корисну модель), формула якого містить не більш як п'ятнадцять пунктів	25	120
	додаково за кожний пункт понад п'ятнадцять	5	10
	разом з її електронним примірником на дискеті	90 відсотків розміру, встановленого згідно з кодом 10100	
10101	Примітка. Формулою винаходу (корисної моделі) міжнародної заявки вважається формула в її кінцевій редакції, що прийнята Міжнародним бюро Всесвітньої організації інтелектуальної власності та відображена у перекладі цієї заявки українською мовою		
10200	За подання клопотання про продовження строку надходження документа про сплату збору за подання заявки (міжнародної заявки) на винахід (корисну модель) на кожний повний чи неповний місяць	5	25
10300	За подання клопотання про продовження строку надходження перекладу міжнародної заявки на винахід (корисну модель) українською мовою на кожний повний чи неповний місяць	5	25
10400	За подання клопотання про поновлення дії міжнародної заявки в Україні	70	80
10500	За продовження на два місяці строку права на пріоритет попередньої заявки на винахід (корисну модель)	10	50
10600	За продовження на два місяці строку подання заяви про пріоритет попередньої заявки на винахід (корисну модель)	10	50

Продовження додатка

1	2	3	4
10700	За продовження на два місяці строку подання копії попередньої заявки на винахід (корисну модель)	10	50
10800	За продовження строку надходження перекладу попередньої заявки на винахід (корисну модель) українською мовою на кожний повний чи неповний місяць	5	25
10900	За подання заяви про виправлення помилки в заявці на винахід (корисну модель), що не є очевидною чи технічною	25	120
	за кожний додатковий пункт формули винаходу (корисної моделі), якщо внаслідок подання цієї заяви збільшується кількість пунктів	5	10
	за кожний додатковий незалежний пункт формули винаходу, якщо внаслідок подання цієї заяви після подання заяви про проведення кваліфікаційної експертизи заявки на винахід збільшується кількість таких пунктів	150	370
11000	За подання заявником заяви про внесення до заявки на винахід (корисну модель) зміни, що виникла через залежні від нього обставини:		
11001	свого імені (найменування)	50	60
11002	своєї адреси	50	60
11003	адреси для листування	50	-
11004	імені свого представника	50	60
11005	адреси свого представника	50	-
	додатково за зазначення в цій заяві такої самої зміни до кожної заявки на винахід (корисну модель) понад одну	20 відсотків розміру, встановленого згідно з кодами 11001 – 11005	
11100	За подання заяви про внесення до заявки на винахід (корисну модель) змін, пов'язаних із зміною особи заявника, що виникли через залежні від подавця заяви обставини	70	80
11200	За подання клопотання про продовження строку подання додаткових матеріалів до заявки на винахід (корисну модель) на вимогу закладу експертизи на кожний повний чи неповний місяць	5	25

Продовження додатка

1	2	3	4
11300	За подання клопотання про поновлення строку подання додаткових матеріалів до заявки на винахід (корисну модель) на вимогу закладу експертизи за кожний повний чи неповний місяць між днем закінчення цього строку та днем подання клопотання	10	50
11400	За подання клопотання про публікацію відомостей про заявку на видачу патенту на винахід раніше 18 місяців від дати подання цієї заявки	10	50
11500	За ознайомлення з матеріалами заявки на винахід (корисну модель) після публікації відомостей про цю заявку чи про видачу патенту	50	60
11600	За проведення кваліфікаційної експертизи заявки на винахід, формула якого має один незалежний пункт	200	495
	додатково за кожний незалежний пункт формули винаходу понад один	150	370
11601	За проведення кваліфікаційної експертизи заявки на винахід:		
	до якої додано звіт про міжнародний пошук або пошук міжнародного типу, складений російською чи англійською мовою Міжнародним пошуковим органом згідно з Договором про патентну кооперацію, чи звіт про європейський пошук, складений англійською мовою, та його переклад українською мовою, якщо звіт складений іншою мовою	70 відсотків розміру, встановленого згідно з кодом 11600	
	до якої додано звіт про інформаційний пошук, складений закладом експертизи не раніше ніж за місяць до дати подання цієї заявки	50 відсотків розміру, встановленого згідно з кодом 11600	
	Примітка. Ця позиція (за кодом 11601) поширюється лише на незалежні пункти формули винаходу, щодо яких складено відповідний звіт про пошук		
11700	За подання клопотання про продовження строку подання заяви про проведення кваліфікаційної експертизи заявки на винахід та документа про сплату збору за проведення цієї експертизи на кожний повний чи неповний місяць	20	25

Продовження додатка

1	2	3	4
11800	За подання клопотання про поновлення строку подання заяви про проведення кваліфікаційної експертизи заявки на винахід та документа про сплату збору за проведення цієї експертизи за кожний повний чи неповний місяць між днем закінчення зазначеного строку та днем подання клопотання	10	50
11900	За подання клопотання про продовження строку надання відповіді на попередній висновок закладу експертизи за заявкою на винахід (корисну модель) на кожний повний чи неповний місяць	5	25
12000	За подання клопотання про поновлення строку надання відповіді на попередній висновок закладу експертизи за заявкою на винахід (корисну модель) за кожний повний чи неповний місяць між днем закінчення зазначеного строку та днем подання клопотання	40	50
12100	За подання заяви про перетворення заявки на видачу деклараційного патенту на винахід (корисну модель) на заявку на видачу патенту на винахід або про перетворення заявки на видачу патенту на заявку на видачу деклараційного патенту на корисну модель	40	50
	Примітка. Подання цієї заяви не впливає на обов'язок у разі необхідності сплатити збір за кодом 11600		
12200	За подання до Апеляційної палати заперечення проти рішення за заявкою на винахід (корисну модель)	50	250
12300	За подання клопотання про продовження строку розгляду Апеляційною палатою заперечення проти рішення за заявкою на винахід (корисну модель) на кожний повний чи неповний місяць	5	25
12400	За публікації про видачу патенту (деклараційного патенту) на винахід чи деклараційного патенту на корисну модель	30	35
	додатково за кожний аркуш понад 15 належно оформлених аркушів опису, креслень, формули винаходу (корисної моделі) і реферату (сумарно), що містяться у заявці	2	2

Продовження додатка

1	2	3	4
12500	За подання клопотання про продовження строку надходження документа про сплату державного мита за видачу патенту (деклараційного патенту) на винахід чи деклараційного патенту на корисну модель на кожний повний чи неповний місяць	5	25
12600	За подання клопотання про продовження строку надходження документа про сплату збору за публікації про видачу патенту (деклараційного патенту) на винахід чи деклараційного патенту на корисну модель на кожний повний чи неповний місяць	5	25
12700	За подання клопотання про поновлення строку надходження документа про сплату державного мита за видачу патенту (деклараційного патенту) на винахід чи деклараційного патенту на корисну модель за кожний повний чи неповний місяць між днем закінчення зазначеного строку та днем подання клопотання	10	50
12800	За подання клопотання про поновлення строку надходження документа про сплату збору за публікації про видачу патенту (деклараційного патенту) на винахід чи деклараційного патенту на корисну модель за кожний повний чи неповний місяць між днем закінчення зазначеного строку та днем подання клопотання	40	50
12900	За подання клопотання про надання виписки з відповідного реєстру щодо відомостей про певний патент (деклараційний патент) на винахід чи деклараційний патент на корисну модель	70	80
13000	За внесення до Державного реєстру патентів і деклараційних патентів на винаходи, Державного реєстру деклараційних патентів на корисні моделі, Державного реєстру патентів і деклараційних патентів на секретні винаходи, Державного реєстру деклараційних патентів на секретні корисні моделі змін щодо патенту (деклараційного патенту) на винахід чи деклараційного патенту на корисну модель за ініціативою власника патенту	50	120

Продовження додатка

1	2	3	4
13100	За видачу дублікату патенту на винахід (корисну модель)	70	80
13200	За подання заяви про проведення кваліфікаційної експертизи заявки, за якою видано деклараційний патент на винахід, з метою перетворення цього патенту в патент на винахід	у розмірі, встановленому згідно з кодом 11600	
13300	За опублікування відомостей про видачу ліцензії на використання винаходу (корисної моделі) чи будь-якої кількості винаходів (корисних моделей), зазначених у патенті	40	50
13400	За опублікування змін до опублікованих відомостей про видачу ліцензії на використання винаходу (корисної моделі) чи будь-якої кількості винаходів (корисних моделей), зазначених у патенті	40	50
13500	За опублікування відомостей про передачу права власності на винахід (корисну модель) чи будь-якої кількості винаходів (корисних моделей), зазначених у патенті	70	80
13600	За подання клопотання про проведення експертизи запатентованого винаходу на відповідність умовам патентоспроможності з метою визнання деклараційного патенту недійсним	у розмірі, встановленому згідно з кодом 11600	
13700	За подання клопотання про проведення експертизи запатентованої корисної моделі на відповідність умовам патентоспроможності з метою визнання деклараційного патенту недійсним	140	165
13800	Річний збір за підтримання чинності патенту (деклараційного патенту) на винахід за кожний рік дії патенту починаючи від дати подання заявки:		
13801	перший	15	50
13802	другий	15	50
13803	третій	20	60
13804	четвертий	20	60
13805	п'ятий	20	60
13806	шостий	35	120
13807	сьомий	35	120
13808	восьмий	35	120

Продовження додатка

1	2	3	4
13809	дев'ятий	65	310
13810	десятий	65	310
13811	одинадцятий	65	310
13812	дванадцятий	65	310
13813	тринадцятий	65	310
13814	чотирнадцятий	65	310
13815	п'ятнадцятий	110	550
13816	шістнадцятий	110	550
13817	сімнадцятий	110	550
13818	вісімнадцятий	110	550
13819	дев'ятнадцятий	110	550
13820	двадцятий	110	550
13821	двадцять перший	110	550
13822	двадцять другий	110	550
13823	двадцять третій	110	550
13824	двадцять четвертий	110	550
13825	двадцять п'ятий	110	550
	<p>Примітки: 1. Цей збір у разі подання для офіційної публікації заяви про готовність надання будь-якій особі дозволу на використання запатентованого винаходу</p>	50 відсотків розміру, встановленого згідно з кодами 13801 – 13825	
	<p>2. Цей збір у разі його сплати протягом дванадцяти місяців після закінчення встановленого законом строку</p>	150 відсотків розміру, встановленого згідно з кодами 13801 – 13825	
13900	Річний збір за підтримання чинності деклараційного патенту на корисну модель за кожний рік дії патенту починаючи від дати подання заявки:		
13901	перший	20	25
13902	другий	20	25
13903	третій	30	50
13904	четвертий	30	50
13905	п'ятий	40	100
13906	шостий	40	100
13907	сьомий	50	150
13908	восьмий	50	150

Продовження додатка

1	2	3	4
13909	дев'ятий	60	185
13910	десятий	60	185
	Примітки: 1. Цей збір у разі подання для офіційної публікації заяви про готовність надання будь-якій особі дозволу на використання корисної моделі	50 відсотків розміру, встановленого згідно з кодами 13901 – 13910	
	2. Цей збір у разі сплати його протягом дванадцяти місяців після закінчення встановленого законом строку	150 відсотків розміру, встановленого згідно з кодами 13901 – 13910	
14000	За подання клопотання про продовження строку дії патенту на винахід, об'єктом якого є лікарський засіб, засіб захисту тварин, засіб захисту рослин тощо, використання якого потребує дозволу відповідного компетентного органу	20	25
14100	За подання клопотання про надіслання повідомлення щодо можливості патентування винаходу (корисної моделі) в іноземних державах раніше зазначеного у законі строку	40	-
14200	За пересилання міжнародної заявки згідно з правилом 14 Інструкції до Договору про патентну кооперацію	255	185
14300	За підготовку і пересилання пріоритетного документа обсягом не більше 30 аркушів згідно з правилом 17.1 (b) Інструкції до Договору про патентну кооперацію	85	60
	додатково за кожний аркуш починаючи з тридцять першого	2	0,6
14400	За подання клопотання про видачу патенту України на винахід, що охороняється авторським свідоцтвом СРСР на винахід	25	120
14500	За видачу свідоцтва представника у справах інтелектуальної власності	170	-
Збори за дії, пов'язані з охороною прав на промисловий зразок			
20100	За подання заявки на промисловий зразок, яка містить один варіант зразка	25	120
	додатково за кожний варіант:		
	з другого по десятий включно	5	15
	понад десятий	10	50

Продовження додатка

1	2	3	4
20101	разом з її електронним примірником на дискеті	90 відсотків розміру, встановленого згідно з кодом 20100	
20200	За подання клопотання про продовження строку надходження документа про сплату збору за подання заявки на промисловий зразок на кожний повний чи неповний місяць	5	25
20300	За подання заяви про виправлення в заявці на промисловий зразок помилки, що не є очевидною чи технічною	25	120
20400	За подання заявником заяви про внесення до заявки на промисловий зразок зміни, що виникла через залежні від нього обставини:		
20401	свого імені (найменування)	50	60
20402	своєї адреси	50	60
20403	адреси для листування	50	-
20404	імені свого представника	50	60
	адреси свого представника	50	-
20405	додатково за зазначення в цій заяві такої самої зміни до кожної заявки понад одну	20 відсотків розміру, встановленого згідно з кодами 20401 – 20405	
20500	За подання заяви про внесення до заявки на промисловий зразок змін, пов'язаних із зміною особи заявника, що виникли через залежні від подавця заяви обставини	70	80
20600	За подання клопотання про продовження строку подання додаткових матеріалів до заявки на промисловий зразок на кожний повний чи неповний місяць на вимогу закладу експертизи	5	25
20700	За подання клопотання про поновлення строку подання додаткових матеріалів до заявки на промисловий зразок на вимогу закладу експертизи за кожний повний чи неповний місяць між днем закінчення зазначеного строку та днем подання клопотання	10	50

Продовження додатка

1	2	3	4
20800	За подання клопотання про продовження строку надання відповіді на попередній висновок закладу експертизи за заявкою на промисловий зразок на кожний повний чи неповний місяць	5	25
20900	За подання клопотання про поновлення строку надання відповіді на попередній висновок закладу експертизи за заявкою на промисловий зразок за кожний повний чи неповний місяць між днем закінчення зазначеного строку та днем подання клопотання	10	50
21000	За публікацію про видачу патенту на промисловий зразок, за кожний вид промислового зразка за варіантами, зазначеними у рішенні про видачу патенту у чорно-білому зображенні	20	25
	додатково за публікацію у кольоровому зображенні	15	15
21100	За подання клопотання про продовження строку надходження документа про сплату державного мита за видачу патенту на промисловий зразок на кожний повний чи неповний місяць	5	25
21200	За подання клопотання про продовження строку надходження документа про сплату збору за публікацію про видачу патенту на промисловий зразок на кожний повний чи неповний місяць	5	25
21300	За подання клопотання про поновлення строку надходження документа про сплату державного мита за видачу патенту на промисловий зразок за кожний повний чи неповний місяць між днем закінчення зазначеного строку та днем подання клопотання	10	50
21400	За подання клопотання про поновлення строку надходження документа про сплату збору за публікацію про видачу патенту на промисловий зразок за кожний повний чи неповний місяць між днем закінчення зазначеного строку та днем подання клопотання	10	50
21500	За ознайомлення з матеріалами заявки на промисловий зразок	50	60

Продовження додатка

1	2	3	4
21600	За подання клопотання про надання виписки з Державного реєстру патентів на промислові зразки щодо відомостей про патент на промисловий зразок	70	80
21700	За внесення до Державного реєстру патентів на промислові зразки змін щодо патенту на промисловий зразок за ініціативою власника патенту	50	120
21800	За видачу дубліката патенту на промисловий зразок	70	80
21900	За подання до Апеляційної палати заперечення проти рішення за заявкою на промисловий зразок	50	250
22000	За подання клопотання про продовження строку розгляду Апеляційною палатою заперечення проти рішення за заявкою на промисловий зразок на кожний повний чи неповний місяць	5	25
22100	Річний збір за підтримання чинності патенту на промисловий зразок за кожний рік дії патенту від дати подання заявки:		
22101	перший	15	15
22102	другий	15	15
22103	третій	20	25
22104	четвертий	20	25
22105	п'ятий	25	50
22106	шостий	30	100
22107	сьомий	40	150
22108	восьмий	55	200
22109	дев'ятий	55	200
22110	десятий	60	250
22111	одинадцятий	50	250
22112	дванадцятий	50	250
22113	тринадцятий	100	495
22114	чотирнадцятий	100	495
	п'ятнадцятий	100	495
22115	Примітки: 1. Цей збір у разі подання для офіційної публікації заяви про готовність надання будь-якій особі дозволу на використання запатентованого промислового зразка	50 відсотків розміру, встановленого згідно з кодами 22101 – 22115	

Продовження додатка

1	2	3	4
	2. Цей збір у разі сплати його протягом шести місяців після встановленого законом строку	150 відсотків розміру, встановленого згідно з кодами 22101 – 22115	
22200	За опублікування відомостей про видачу ліцензії на використання промислового зразка	40	50
22300	За опублікування відомостей про передачу права власності на промисловий зразок	70	80
22400	За опублікування змін до опублікованих відомостей про видачу ліцензії на використання промислового зразка	40	50
22500	За подання клопотання про видачу патенту України на промисловий зразок, що охороняється свідоцтвом СРСР на промисловий зразок	25	120
Збори за дії, пов'язані з охороною прав на топографію інтегральної мікросхеми (ІМС)			
30100	За подання заявки на реєстрацію топографії ІМС	25	120
30101	разом з її електронним примірником на дискеті	90 відсотків розміру, встановленого згідно з кодом 30100	
30200	За подання клопотання про продовження строку надходження документа про сплату збору за подання заявки на реєстрацію топографії ІМС на кожний повний чи неповний місяць	5	25
30300	За подання заяви про виправлення в заявці на реєстрацію топографії ІМС помилки, що не є очевидною чи технічною	25	120
30400	За подання заявником заяви про внесення до заявки на реєстрацію топографії ІМС зміни, що виникла через залежні від нього обставини:		
30401	свого імені (найменування)	50	60
30402	своєї адреси	50	60
30403	адреси для листування	50	-
30404	імені свого представника	50	60
30405	адреси свого представника	50	-
	додатково за зазначення в цій заяві такої самої зміни до кожної заявки понад одну	20 відсотків розміру, встановленого згідно з кодами 30401 – 30405	

Продовження додатка

1	2	3	4
30500	За подання заяви про внесення до заявки на реєстрацію топографії ІМС змін, пов'язаних із зміною особи заявника, що виникли через залежні від подавця заяви обставини	70	80
30600	За подання клопотання про продовження строку подання додаткових матеріалів до заявки на реєстрацію топографії ІМС на вимогу закладу експертизи на кожний повний чи неповний місяць	5	25
30700	За подання клопотання про поновлення строку подання додаткових матеріалів до заявки на реєстрацію топографії ІМС на вимогу закладу експертизи за кожний повний чи неповний місяць між днем закінчення зазначеного строку та днем подання клопотання	10	50
30800	За подання клопотання про продовження строку надання відповіді на попередній висновок закладу експертизи за заявкою на реєстрацію топографії ІМС на кожний повний чи неповний місяць	5	25
30900	За подання клопотання про поновлення строку надання відповіді на попередній висновок закладу експертизи за заявкою на реєстрацію топографії ІМС за кожний повний чи неповний місяць між днем закінчення зазначеного строку та днем подання клопотання	10	50
31000	За публікацію про реєстрацію топографії ІМС	30	35
	додатково за кожний аркуш понад п'ятнадцять належно оформленої заявки	2	2
31100	За подання клопотання про продовження строку надходження документа про сплату державного мита за реєстрацію топографії ІМС на кожний повний чи неповний місяць	5	25
31200	За подання клопотання про продовження строку надходження документа про сплату збору за публікацію про реєстрацію топографії ІМС на кожний повний чи неповний місяць	5	25
31300	За подання клопотання про поновлення строку надходження документа про сплату державного мита за реєстрацію топографії ІМС за кожний повний чи неповний місяць між днем закінчення зазначеного строку та днем подання клопотання	10	50

Продовження додатка

1	2	3	4
31400	За подання клопотання про поновлення строку надходження документа про сплату збору за публікацію про реєстрацію топографії ІМС за кожний повний чи неповний місяць між днем закінчення зазначеного строку та днем подання клопотання	10	50
31600	За внесення до Державного реєстру топографій ІМС змін щодо реєстрації топографії ІМС за ініціативою власника свідоцтв	50	120
31700	За ознайомлення з матеріалами заявки на реєстрацію топографії ІМС	50	60
31800	За видачу дубліката свідоцтва на топографію ІМС	70	80
31900	За подання до Апеляційної палати заперечення проти рішення за заявкою на реєстрацію топографії ІМС	50	250
32000	За подання клопотання про продовження строку розгляду Апеляційною палатою заперечення проти рішення за заявкою на реєстрацію топографії ІМС на кожний повний чи неповний місяць	5	25
32100	За опублікування відомостей про видачу ліцензії на використання топографії ІМС	40	50
32200	За опублікування відомостей про передачу права власності на топографію ІМС	70	80
32300	За опублікування змін до опублікованих відомостей про видачу ліцензії на використання топографії ІМС	40	50
Збори за дії, пов'язані з охороною прав на знак для товарів і послуг (далі – знак)			
40100	За подання заявки на знак одним заявником	600	250
	додатково за кожний клас Міжнародної класифікації товарів і послуг (далі – клас) понад один, номер якого зазначено у заявці	300	120
	додатково за подання в заявці кольорового зображення знака	200	80
	додатково за кожний клас, номер якого наведено у повідомленні закладу експертизи понад кількість класів, номери яких зазначено у заявці	300	120
	додатково за включення до знака позначення, що відображує назву держави “Україна”	2000	820

Продовження додатка

1	2	3	4
40200	За подання заявки на знак кількома заявниками	130 відсотків розміру, встановленого згідно з кодом 40100	
40300	За подання виділеної заявки на знак	600	250
40400	За подання заявки на знак разом з електронним примірником її змісту на дискеті	90 відсотків розміру, встановленого згідно з кодами 40100, 40200 чи 40300	
40500	За подання заявки на знак, до якої додано звіт про інформаційний пошук, складений закладом експертизи не раніше ніж за місяць до дати подання цієї заявки	80 відсотків розміру, встановленого згідно з кодами 40100 чи 40200	
	Примітка. Цей пункт поширюється лише на товари і послуги, щодо яких складено зазначений звіт		
40600	За подання клопотання про продовження строку надходження документа про сплату збору за подання заявки на знак на кожний повний чи неповний місяць	60	25
40700	За ознайомлення з матеріалами заявки на знак	100	40
40800	За подання заяви про виправлення в заявці на знак помилки, що не є очевидною чи технічною	200	80
40900	За подання заявником заяви про внесення до заявки на знак зміни, що виникла через залежні від нього обставини:		
40901	свого імені (найменування)	50	60
40902	своєї адреси	50	60
40903	адреси для листування	50	-
40904	імені свого представника	50	60
40905	адреси свого представника	50	-
	додатково за зазначення в цій заяві такої самої зміни до кожної заявки понад одну	20 відсотків розміру, встановленого згідно з кодами 40901 – 40905	

Продовження додатка

1	2	3	4
41000	За подання заяви про внесення до заявки на знак змін, пов'язаних із зміною особи заявника, що виникли через залежні від подавця заяви обставини	200	80
41100	За подання клопотання про продовження строку подання додаткових матеріалів до заявки на знак на вимогу закладу експертизи на кожний повний чи неповний місяць	60	25
41200	За подання клопотання про поновлення строку подання додаткових матеріалів до заявки на знак на вимогу закладу експертизи за кожний повний чи неповний місяць між днем закінчення зазначеного строку та днем подання клопотання	120	50
41300	За подання заперечення проти заявки на знак щодо невідповідності наведеного в ній позначення умовам надання правової охорони	400	165
41400	За подання клопотання про продовження строку надання відповіді на попередній висновок закладу експертизи за заявкою на знак на кожний повний чи неповний місяць	60	25
41500	За подання клопотання про поновлення строку надання відповіді на попередній висновок закладу експертизи за заявкою на знак за кожний повний чи неповний місяць між днем закінчення зазначеного строку та днем подання клопотання	120	50
41600	За подання заяви про внесення до заявки на знак змін, пов'язаних з її поділом	200	80
41700	За публікацію про видачу свідоцтва на знак для товарів і послуг у чорно-білому зображенні за кожний клас	60	25
	додатково за публікацію кольорового зображення знака	40	15
41800	За подання клопотання про продовження строку надходження документа про сплату державного мита за видачу свідоцтва на знак для товарів і послуг на кожний повний чи неповний місяць	60	25
41900	За подання клопотання про продовження строку надходження документа про сплату збору за публікацію про видачу свідоцтва на знак для товарів і послуг на кожний повний чи неповний місяць	60	25

Продовження додатка

1	2	3	4
42000	За подання клопотання про поновлення строку надходження документа про сплату державного мита за видачу свідоцтва на знак для товарів і послуг за кожний повний чи неповний місяць між днем закінчення зазначеного строку та днем подання клопотання	120	50
42100	За подання клопотання про поновлення строку надходження документа про сплату збору за публікацію про видачу свідоцтва на знак для товарів і послуг за кожний повний чи неповний місяць між днем закінчення зазначеного строку та днем подання клопотання	120	50
42200	За подання клопотання про надання виписки з Державного реєстру свідоцтв на знаки для товарів і послуг щодо відомостей про свідоцтво на знак для товарів і послуг	200	80
42300	За внесення до Державного реєстру свідоцтв на знаки для товарів і послуг змін щодо свідоцтва на знак для товарів і послуг за ініціативою власника свідоцтва	300	120
42400	За видачу дубліката свідоцтва на знак для товарів і послуг	200	80
42500	За подання до Апеляційної палати заперечення проти рішення за заявкою на знак	400	165
42600	За подання клопотання про продовження строку розгляду Апеляційною палатою заперечення проти рішення за заявкою на знак на кожний повний чи неповний місяць	60	25
42700	За продовження строку дії свідоцтва на знак для товарів і послуг, власником якого є одна особа, за один клас	1200	495
	додатково за кожний клас понад один	120	50
42800	За продовження строку дії свідоцтва на знак для товарів і послуг, власниками якого є кілька осіб	130 відсотків розміру, встановленого згідно з кодом 42700	
42900	За продовження строку дії свідоцтва на знак для товарів і послуг у разі сплати цього збору та надходження документа про його сплату протягом шести місяців після встановленого строку	150 відсотків розміру, встановленого згідно з кодами 42700 чи 42800	

Продовження додатка

1	2	3	4
43000	За опублікування відомостей про видачу ліцензії на використання знака	120	50
43100	За опублікування відомостей про передачу права власності на знак повністю	200	80
43200	За опублікування змін до опублікованих відомостей про видачу ліцензії на використання знака	200	80
43300	За подання заявки на міжнародну реєстрацію знака	600	-
43400	За подання заяви про територіальне розширення міжнародної реєстрації знака	400	-
43500	За подання заяви про продовження міжнародної реєстрації знака	600	-
43600	За подання до Апеляційної палати заяви про визнання знака добре відомим в Україні	1500	620
Збори за дії, пов'язані з охороною прав на зазначення походження товару			
50100	За подання заявки на реєстрацію кваліфікованого зазначення походження товару та/або права на використання кваліфікованого зазначення походження товару	510	185
50101	разом з її електронним примірником на дискеті	90 відсотків розміру, встановленого згідно з кодом 50100	
50200	За подання заяви про продовження строку для відповіді на запит закладу експертизи щодо надання додаткових матеріалів на кожний повний чи неповний місяць	60	25
50300	За подання заяви про поновлення строку для відповіді на запит закладу експертизи щодо надання додаткових матеріалів за кожний повний чи неповний місяць між днем закінчення зазначеного строку та днем подання заяви	120	50
50400	За ознайомлення з матеріалами заявки на реєстрацію кваліфікованого зазначення походження товару та/або права на використання кваліфікованого зазначення походження товару	100	40

Продовження додатка

1	2	3	4
50500	За подання заперечення проти реєстрації заявленої назви місця походження товару або заявленого географічного зазначення походження товару та/або права на використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару	400	165
50600	За подання заяви про продовження строку для відповіді на заперечення проти реєстрації заявленої назви місця походження товару або заявленого географічного зазначення походження товару та/або права на використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару на кожний повний чи неповний місяць	60	25
50700	За подання до Апеляційної палати заперечення проти рішення за заявкою на реєстрацію кваліфікованого зазначення походження товару та/або права на використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару	400	165
50800	За подання клопотання про продовження строку розгляду Апеляційною палатою заперечення проти рішення за заявкою на реєстрацію кваліфікованого зазначення походження товару та/або права на використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару на кожний повний чи неповний місяць	60	25
50900	За внесення до Державного реєстру України назв місць походження та географічних зазначень походження товарів і прав на використання зареєстрованих кваліфікованих зазначень походження товарів змін і уточнень або виправлення очевидної помилки, допущеної з вини заявника	300	120
51000	За подання клопотання про продовження строку сплати державного мита за видачу свідоцтва про реєстрацію права на використання кваліфікованого зазначення походження товару на кожний повний чи неповний місяць	60	25

Закінчення додатка

1	2	3	4
51100	За подання клопотання про поновлення строку сплати державного мита за видачу свідоцтва про реєстрацію права на використання кваліфікованого зазначення походження товару за кожний повний чи неповний місяць між днем закінчення зазначеного строку та днем подання клопотання	120	50
51200	За видачу дубліката свідоцтва про реєстрацію права на використання кваліфікованого зазначення походження товару	200	80
51300	За продовження строку дії свідоцтва про реєстрацію права на використання кваліфікованого зазначення походження товару	360	620
51400	За продовження строку дії свідоцтва про реєстрацію права на використання кваліфікованого зазначення походження товару у разі подання відповідної заявки протягом шести місяців після закінчення строку дії свідоцтва	150 відсотків розміру, встановленого згідно з кодом 51300	

**ДЕКРЕТ
КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ**

від 01.21.1993, № 7-93.

Останні зміни внесені Законом України від 17 січня 2006 року
№ 3352-IV
(ВИТЯГ)

Стаття 3. Розміри ставок державного мита

Ставки державного мита встановлюються в таких розмірах:

Найменування документів і дій, за які справляється мито	Розміри ставок
1	2
...	
у) за видачу охоронних документів (патентів і свідоцтв) на об'єкти інтелектуальної власності:	
за видачу патенту (деклараційного патенту) на винахід, деклараційного патенту на корисну модель, патенту на промисловий зразок:	
для фізичних (юридичних) осіб, що постійно проживають (знаходяться) в Україні	1 неоподатковуваний мінімум доходів громадян;
для фізичних (іноземних юридичних) осіб, що відповідно постійно проживають (знаходяться) за межами України	100 доларів США;
за видачу свідоцтва на знак для товарів і послуг:	
для фізичних (юридичних) осіб, що постійно проживають (знаходяться) в Україні	5 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
для фізичних (іноземних юридичних) осіб, що постійно проживають (знаходяться) за межами України	200 доларів США;

Закінчення додатка 5

1	2
за реєстрацію топографії інтегральної мікросхеми:	
для фізичних (юридичних) осіб, що постійно проживають (знаходяться) в Україні	1 неоподатковуваний мінімум доходів громадян;
для фізичних (іноземних юридичних) осіб, що постійно проживають (знаходяться) за межами України	100 доларів США;
за видачу свідоцтва про реєстрацію права на використання кваліфікованого зазначення походження товару:	
для фізичних (юридичних) осіб, що постійно проживають (знаходяться) в Україні	5 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
для фізичних (іноземних юридичних) осіб, що постійно проживають (знаходяться) за межами України	200 доларів США;
за реєстрацію права на сорт	1,0 неоподатковуваного мінімуму доходів громадян;
за видачу примусової ліцензії на право використання сорту	3,0 неоподатковуваного мінімуму доходів громадян;
...	

ДЛЯ НОТАТОК

Наукове видання

Бояр Андрій Олексійович

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ

Монографія

Редактор і коректор *В. Є. Сикора*
Технічний редактор *Л. М. Козлюк*

Підп. до друку 02.11.2007. Формат 60x84 1/16. Папір офс. Гарн. Таймс. Друк цифровий. Обсяг 9,53 ум. друк. арк., 6,0 обл.-вид. арк. Наклад 300 пр. Зам. 1907.

Редакційно-видавничий відділ “Вежа” Волинського національного університету ім. Лесі Українки (43025 м. Луцьк, просп. Волі, 13). Друк – РВВ “Вежа” ВНУ ім. Лесі Українки (43025 м. Луцьк, просп. Волі, 13). Свідоцтво Держкомінформу ДК № 590 від 07.09.2001.